

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta

katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie

Studijní obor: Regionální a politická geografie

**VYUŽITIE POTENCIÁLU BÝVALÝCH VOJENSKÝCH ÚZEMÍ PRE ROZVOJ
CESTOVNÉHO RUCHU:
PRÍKLAD VOJENSKÉHO ÚJEZDU BRDY**

**THE TOURISM POTENTIAL OF FORMER MILITARY AREAS:
THE CASE OF THE BRDY MILITARY AREA**

Diplomová práce

Bc. Katarína Krajňáková

Praha 2016

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Dana Fialová, Ph.D.

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som záverečnú prácu spracovala samostatne a že som uviedla všetky použité informačné zdroje a literatúru. Táto práca ani jej podstatná časť nebola predložená k získaniu iného alebo rovnakého akademického titulu.

V Prahe dňa

.....
podpis

Na tomto mieste by som rada poďakovala vedúcej mojej práce RNDr. Dane Fialovej, Ph.D. za cenné rady, pripomienky a ústretovosť. Vďaka patrí taktiež všetkým účastníkom výskumu.

Využitie potenciálu bývalých vojenských území pre rozvoj cestovného ruchu: príklad vojenského újezdu Brdy

Abstrakt

Diplomová práca sa zaoberá cestovným ruchom ako jednou z alternatív, ktorými je možné nahradiť militárnu funkciu vojenských priestorov po odchode armády. Prvá časť vo všeobecnej rovine približuje aspekty spojené s konverziou vojenských priestorov na turistické atraktivity, vrátane konkrétnych možností turistického využitia a súvisiacich foriem cestovného ruchu. Druhá časť práce sa týka prípadovej štúdie konverzie vojenského újezdu Brdy. Jej cieľom je najprv analyzovať diskurz týkajúci sa rušenia tohto újezdu prezentovaný v médiách a určiť jeho centrálné témy, aktérov a vývoj v čase. Na základe terénneho výskumu následne overuje súčasné stanoviská lokálnych aktérov s dôrazom na využitie územia pre účely rozvoja cestovného ruchu. Súčasťou práce je taktiež analýza turistického potenciálu územia bývalého vojenského újezdu Brdy a okolitého regiónu.

Keľúčové slová: *cestovný ruch, bývalé vojenské územia, vojenský újezd Brdy, CHKO*

The Tourism Potential of Former Military Areas: The Case of the Brdy Military Area

Abstract

The thesis deals with tourism as an alternative which can replace the military function of former military areas. The first part of the thesis is focused on the aspects connected to the conversion of former military areas into tourist attractions, including specific options of tourist attractions use and associated forms of tourism. The second part is dedicated to the case study of the conversion of the Brdy Military Region. Its goal is to analyse media discourse on conversion of the Brdy Military Region and to point out its central topics, stakeholders and changes in time. Based on a field research, the thesis consequently examines current attitudes of local stakeholders with an emphasis on tourism. The thesis also includes an analysis of tourism potential of the former Brdy Military Region together with its surrounding area.

Key words: *tourism, former military areas, the Brdy Military Region, Protected Landscape Area*

OBSAH

Zoznam použitých skratiek	7
Zoznam obrázkov, tabuliek a grafov	8
Zoznam príloh	9
1. Úvod	10
2. Metodika	12
2.1 Diskurz a analýza diskurzu	12
2.2 Pološtrukturované rozhovory	16
3. Prístupy k bývalým vojenským územiám s ohľadom na rozvoj CR	18
3.1 Demilitarizácia spoločnosti	18
3.2 Ekonomické aspekty rušenia vojenských základní	21
3.3 Militárne brownfields a ich regenerácia	23
3.4 Environmentálne aspekty bývalých vojenských území a mäkký cestovný ruch	25
3.5 Tvorba kultúrneho dedičstva, vojenský cestovný ruch	30
3.6 Potenciál územia pre rozvoj cestovného ruchu	33
3.7 Formy cestovného ruchu (syntéza)	36
4. Vojenské újezdy Česka	38
4.1 Vojenské újezdy v geografickom priestore	41
4.2 Konverzia vojenských újezdov Česka	42
5. Prípadová štúdia konverzie vojenského újezdu Brdy	45
5.1 História vojenského újezdu Brdy	45
5.2 Predpoklady územia pre rozvoj cestovného ruchu	48
5.2.1 Lokalizačné predpoklady	49
5.2.2 Selektívne predpoklady	57
5.2.3 Realizačné predpoklady	58
5.3 Analýza diskurzu konverzie Vojenského újezdu Brdy	62

5.3.1 Rušiť či nerušiť vojenský újezd Brdy?	63
5.3.2 Forma ochrany prírody	70
5.3.3 Územno-správne členenie	77
5.3.4 Cestovný ruch	80
5.4 Výsledky analýzy diskurzu	85
5.5 Výsledky rozhovorov	88
5.5.1 Obce a problematika rušenia vojenského újezdu Brdy	88
5.5.2 Cestovný ruch a spolupráca	90
6. Záver	96
Zdroje	99
Prílohy	113

Zoznam použitých skratiek

AOPK ČR	Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky
CR	cestovný ruch
ČR	Česká republika
CHKO	chránená krajinná oblast'
KČT	Klub českých turistů
MAS	miestna akčná skupina
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky
MO	Ministerstvo obrany České republiky
MZCHÚ	maloplošné zvláště chráněné území
MŽP	Ministerstvo životního prostředí České republiky
OHK	okresná hospodářská komora
ORP	obec s rozšířenou působností
SMOPK	Svaz měst a obcí Plzeňského kraje
SOPR	Svazek obcí podbrdského regionu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizácia spojených národov pre výchovu, vedu a kultúru)
VLS	Vojenské lesy a statky ČR, s. p. (státní podnik)
z. s.	zapísaný spoločenstvo

Zoznam obrázkov, tabuliek a grafov

Obr. 1: Etapy procesu demilitarizácie na území ČR.....	19
Obr. 2: Sústava Natura 2000 v Česku (k r. 2013).....	30
Obr. 3: Proces tvorby dedičstva	32
Obr. 4: Životný cyklus destinácie.....	36
Obr. 5: Vojenské újezdy v Česku pred optimalizáciou 2016.....	39
Obr. 6: Rozdelenie VÚB do katastrov obcí a správnych obvodov ORP	47
Obr. 7: Návrh vymedzenia CHKO Brdy (Příbramský deník 09/2011).....	71
Obr. 8: Návrhy vymedzenia CHKO prejednávané v rámci rezortu ŽP k 10/2011 a 12/2011	72
Obr. 9: Konečné vymedzenie CHKO Brdy a jej zón.....	76
Obr. 10: Myšlienková mapa diskurzu konverzie VÚB.....	86
Obr. 11: Členstvo obcí vo zväzkoch, MAS a mikroregiónoch	95
Tab. 1: Prehľad aktérov, s ktorými bol prevedený rozhovor	17
Tab. 2: Príklady turistického využitia vojenských priestorov.....	37
Tab. 3: História vojenského újezdu Brdy	48
Graf 1: Vývoj počtu osôb v rezorte MO a počtu vojakov z povolania v rokoch 1992-2015.....	20

Zoznam príloh

Príloha 1: Osnova pološtruktúrovaného rozhovoru

Príloha 2: Zmena administratívnych hraníc zánikom VÚB

Príloha 3: Európsky významné lokality v CHKO Brdy

Príloha 4: Maloplošné zvlášť chránené územia v CHKO Brdy

Príloha 5: Európsky významné lokality, maloplošné zvlášť chránené územia a navrhované maloplošne zvlášť chránené územia v CHKO Brdy

Príloha 6: Navrhované trasy pre cyklistov a peších a sprístupnenie oblasti z pohľadu Armády ČR

Príloha 7: Návrh širšieho vymedzenia CHKO Brdy združenia Brdy – Res publica

Príloha 8: Vybrané turisticky atraktívne objekty na území VÚB

1. Úvod

Geopolitické zmeny po skončení studenej vojny priniesli so sebou demilitarizáciu, redukcie vojenských rozpočtov a uzatváranie vojenských základní, čo malo na niektoré oblasti negatívne ekonomické dopady. Bývalé vojenské priestory, často vyznačujúce sa nedostatočnou infraštruktúrou a environmentálnymi problémami, hľadajú nové využitie. Konverzia vojenských území (prechod vojenského majetku pod civilnú správu) so sebou priniesla radu problémov. Môžu byť vnímané ako prekážka pre trvalo udržateľný rozvoj, na druhej strane však vykazujú aj značný potenciál pre socioekonomickú regeneráciu (Nepravishta 2014). Čo sa týka znovuvyužitia vojenských priestorov, v zásade ide o dve možnosti: využitie za účelom ekonomického zisku (obchod, priemysel, podnikanie, bývanie, cestovný ruch atď.) a využitie voľnej krajiny, ktoré sa týka častí vhodných pre obnovu prírody (Komár 1998).

Okrem negatívnych environmentálnych aspektov (kontaminácia prostredia a pod.), existujú tiež isté prínosy týchto priestorov, a to predovšetkým v oblasti ochrany prírody. Chránené pred verejnosťou desiatky rokov, sa vojenské základne, najmä plochy vyčlenené pre vojenské cvičenia a testovanie, stali útočiskom pre druhy rastlín a živočíchov, ktoré by neboli schopné prežiť v iných oblastiach. Niekedy sú tieto oblasti miestami s najbohatšou biodiverzitou v danom štáte (Gazanbeek 2005) a je vhodné zaradiť ich k chráneným územiám. Vojenské dedičstvo je v niektorých prípadoch považované za hodné konzervácie a predstavuje zaujímavý objekt štúdiá pre budúce generácie.

Demilitarizácia Česka začala na počiatku deväťdesiatych rokov so značnou redukciou počtu vojakov v armáde (československej i sovietskej) a počtu objektov nimi využívanými. Objavili sa tak stovky vojenských brownfields rôznej povahy. Revitalizácia vojenských priestorov v rámci intravilánov miest má iný charakter ako je to v prípade rozsiahlych vojenských plôch. Trochu netradičným typom brownfields sú zrušené vojenské újezdy (VÚ). Vojenský újezd je vymedzená časť územia štátu určená k zaistovaniu obrany štátu a k výcviku ozbrojených síl. Tvorí tiež územnú správnu jednotku (MO ČR 2016a). V kontexte geografie sú újezdy príkladom priestoru, kde je uplatňovaná výnimočná moc a sú teda určitou zvláštnosťou geografického priestoru Česka. Paradoxne, vďaka deformácii priestoru vojenským újezdom sa v týchto lokalitách zachoval tradičný ráz územia, pretože neboli vystavené silnejšiemu antropogénemu tlaku (Kopp a kol. 2016).

Počas obdobia socializmu existovalo v Česku 8 vojenských újezdov. Na začiatku deväťdesiatych rokov, boli tri z nich zrušené (Mladá, Ralsko a Dobrá Voda). Od roku 2016 platí nový zákon o optimalizácii vojenských újezdov (zákon č. 15/2015 Sb.), v rámci ktorého došlo k zrušeniu vojenského újezdu Brdy (ktorý sa stal chránenou krajinnou oblasťou) a zmenšeniu priestorov ostatných újezdov. Dôvodom k optimalizácii bolo znižovanie rozpočtu a prispôsobenie

rozsahu vojenských zariadení súčasným potrebám českej armády. Taktiež rozloha týchto území bola v Česku v porovnaní s okolitými štátmi vyššia (MO ČR 2014a). Ministerstvo obrany ČR (ďalej MO) predstavilo svoj zámer o zrušení vojenského újezdu Brdy (VÚB) v roku 2011, tento fakt následne vyvolal búrlivé diskusie. Chránená krajinná oblasť (CHKO) Brdy predstavuje značný potenciál pre rozvoj cestovného ruchu v rámci celého okolitého regiónu, ktorý v tomto smere ale zatiaľ nemá takmer žiadne skúsenosti. Je to taktiež región, ktorý v súčasnosti čelí ekonomickým problémom a vykazuje periférny charakter. Práve cestovný ruch by mohol pôsobiť ako impulz jeho celkového rozvoja.

Cieľom prvej časti diplomovej práce je analyzovať potenciál bývalých vojenských území pre rozvoj cestovného ruchu všeobecne. Priblížiť rôzne aspekty spojené s konverziou vojenských priestorov na turistické atraktivity, vrátane konkrétnych možností turistického využitia a súvisiacich foriem cestovného ruchu.

Druhá časť práce sa týka prípadovej štúdie konverzie vojenského újezdu Brdy. Jej cieľom je najprv postihnúť diskurz týkajúci sa rušenia vojenského újezdu Brdy prezentovaný v médiách, definovať jeho centrálné témy, aktérov a vývoj v čase (pred zrušením újezdu a vyhlásením CHKO). Následne pomocou terénneho výskumu overiť a prehĺbiť získané poznatky, a tiež analyzovať súčasné (t.j. pred prvou hlavnou turistickou sezónou) postoje vybraných aktérov k danej problematike s dôrazom využitie územia pre účely cestovného ruchu. Cieľom je taktiež analyzovať turistický potenciál územia a na základe diskusie príležitostí a problémov vytvoriť odporúčania pre rozvoj cestovného ruchu v brdskom regióne.

Štruktúra práce je tematicky rozdelená vzhľadom na definované ciele. V kapitole 2. je predstavená metodika práce, v ktorej je taktiež priblížená teória konceptu diskurzu a diskurzívnej analýzy. Kapitola popisuje zvolené techniky zberu a spracovania dát, výber respondentov a priebeh výskumu. Tretia kapitola pojednáva o jednotlivých aspektoch konverzie vojenských území s ohľadom na rozvoj cestovného ruchu a analyzuje turistický potenciál týchto území v súvislosti s jednotlivými formami cestovného ruchu. Štvrtá kapitola je venovaná vojenským újezdom Česka, ich špecifikám a konverzii. Piata kapitola sa týka vojenského újezdu Brdy. Najprv približuje jeho históriu a analyzuje turistický potenciál územia. Následne sa venuje diskurzu ohľadom konverzie újezdu. Predstavené sú výsledky terénneho šetrenia. Posledná kapitola predstavuje závery výskumu.

2. Metodika

Vzhľadom na povahu výskumného problému boli v práci využité metódy kvalitatívneho výskumu. Jeho výhodou je to, že jednotlivé prípady sú popisované do hĺbky, pričom zohľadňuje pôsobenie kontextu, lokálnu situáciu a podmienky. Kvalitatívny výskum podrobne vysvetľuje, prečo sa daný fenomén objavil. Výskum prebieha najčastejšie v prirodzených podmienkach sociálneho prostredia (Hendl 2008).

Prvá časť práce približuje jednotlivé aspekty spojené s konverziou vojenských území, ktoré diskutuje v kontexte rozvoja cestovného ruchu (CR) na základe predovšetkým odbornej literatúry (knihy, časopisy), ako zahraničnej, tak domácej. O problematike pojednáva najprv v širšej súvislosti, a to z hľadiska procesu demilitarizácie, ďalej poukazuje na socio-ekonomické, environmentálne a kultúrne aspekty konverzie, pričom sa venuje aj percepcii bývalých vojenských území v súvislosti s revitalizáciou brownfields. Jednotlivé kapitoly obsahujú taktiež konkrétne príklady turistického využitia bývalých vojenských území. Na doplnenie aktuálnych informácií bolo využitých aj niekoľko mediálnych článkov. Je nutné podotknúť, že problematika bývalých vojenských území je zložitá a obecná metodika na ich nové využitie neexistuje, je nutné brať do úvahy špecifickosti každého z nich. Formy ich znovuvyužitia sú rôznorodé a množstvo literatúry, ktorá je zameraná práve na turistický potenciál týchto území je možné hodnotiť ako obmedzené (článok Butlera a Bauma (1999) predstavuje začiatok výskumu tejto problematiky). Termín „military areas“ (z angl. vojenské priestory, územia) pokrýva široký a heterogénny rozsah terénu a infraštruktúry využívanej vojskom (Gazanbeek 2005). Prvá časť práce taktiež pojednáva o bývalých vojenských priestoroch zo širšieho hľadiska, venuje sa nielen plošne rozsiahlym vojenským územiam, ale takisto aj využitiu jednotlivých vojenských objektov ako sú kasárne, bunkre a pod. (ktoré sa nachádzajú taktiež mimo súvislých rozsiahlejších vojenských území) rozličného veku. Následne bližšie špecifikuje problematiku vojenských újezdov Česka.

Druhá časť práce je venovaná vojenskému újezdu Brdy (VÚB). Otázky konverzie VÚB boli posledné roky značne diskutované v médiách. Pre hlbšie poznanie tejto problematiky bola zvolená metóda diskurzívnej analýzy. Analýza zisťuje, akým spôsobom je v mediálnom diskurze tento prípad prezentovaný, odhaľuje jeho centrálné témy a jeho aktérov.

2.1 Diskurz a analýza diskurzu

Analýzu diskurzu alebo diskurzívnu analýzu (oba pojmy majú rovnaký význam) je možné charakterizovať ako nie príliš zreteľnú výskumnú oblasť, ktorá autormi býva označovaná ako

multidisciplinárna, rôznorodá a hybridná (Nekvapil 2006). Podľa Antakiho (2004 cit. v Vašát 2008, s. 101) diskurzívna analýza „predstavuje mnoho vecí pre mnoho ľudí“.

Samotný termín diskurz býva využívaný v rôznych významoch v rôznych kontextoch. K jeho zaradeniu do odbornej terminológie dochádza prostredníctvom jeho postupného využívania bez jasnej definície, čo vedie k jeho nesprávnemu chápaniu a nedorozumeniam (Lapčík 2009 cit. v Prokopová a kol. 2014). Podľa Nekvapila (2006), k rôznorodosti pojatia diskurzívnej analýzy prispieva mnohoznačný význam anglického pojmu „discourse“, ktorý primárne znamená prehovor alebo text. Publikácie venujúce sa analýze diskurzu sa líšia od jazykovedných príručiek až po diela zamerané na analýzu komplexných sociálnych javov, ktoré ako zdroj svojej inšpirácie uvádzajú Foucaultov pojem diskurz (Nekvapil 2006).

Jørgensen a Phillips (2002, s. 1) napríklad definujú diskurz ako „špecifický spôsob rozprávania a chápania sveta (alebo jeho aspektov)“. Homoláč (2006, s. 329) diskurz chápe ako „užívanie jazyka, eventuálne ďalších znakových systémov – členmi danej spoločnosti, resp. ich istou skupinou a/alebo v určitej oblasti spoločenského života a/alebo pri komunikácii o určitej téme“. Vašát (2008, s. 102) zhrňuje, že diskurz predstavuje „určitú významovú reprezentáciu sveta, ktorá je vyjednávaná v sociálnej interakcii a riadená svojimi špecifickými pravidlami“ a dodáva, že hranice diskurzu sú potom určené jeho ontologickým epistemologickým pojatím alebo tematickým zameraním výskumu.

Sám Foucault priznáva termínu diskurz istú mnohoznačnosť a užívanie konceptu diskurz sa v jeho dielach vyvíjalo. Podľa Foucaulta texty alebo prehovory ako „systémy formovania“ netvorí konečný stupeň diskurzu, zaujímajú ho skôr „preterminálne regularity, vzhľadom ku ktorým sa konečný stav definuje“ (Foucault 2002 cit. v Nekvapil 2006, s. 264). Tieto pravidelnosti vytvárajú činnosti inštitúcií, ekonomické procesy, formy chovania a pod. (Nekvapil 2006).

Výskumná oblasť diskurzívnej analýzy však konkrétne texty a prehovory stranou nenecháva, je pre ňu charakteristická orientácia na prehovory alebo texty v širších súvislostiach. Zaoberá sa analýzou užívania jazyka, ale i analýzou toho, čo sa takýmto užívaním uskutočňuje, a to v rôzne širokých sociálnych kontextoch (Nekvapil 2006). Analýze diskurzu nejde o rozlišovanie toho, čo je pravdivé alebo nepravdivé, ale zameriava sa na diskurzívne praktiky, prostredníctvom ktorých dochádza k tomu, že niečo je za pravdu považované (Jørgensen a Phillips 2002).

Kritická analýza diskurzu je centrom tejto výskumnej oblasti a jedným z hlavných predstaviteľov je Norman Fairclough, ktorý vo svojej koncepcii rozpracováva päť myšlienok z Foucaultových analýz: 1. diskurz má konštitutívnu povahu, 2. elementy diskurznej praxe spoločnosti alebo inštitúcie sú synchronne i diachronne zložito prepojené, 3. moc má tiež

diskurzívnu povahu, 4. diskurz je v zásade politickej povahy, prostredníctvom neho prebiehajú mocenské zápasy, ale zápasí sa i o diskurz sám, 5. dôležitým aspektom sociálnej zmeny je zmena diskurzívnej praxe (Fairclough 1992 cit. v. Nekvapil 2006). Tieto myšlienky Fairclough kvalifikuje a obohacuje svoju koncepciu o textovú/prehovorovú dimenziu, vzhľadom na to, že Foucault preceňuje sociálny účinok diskurzov, nedoceňuje aktivity konkrétnych sociálnych subjektov a jeho „diskurzívna prax“ nezahrňuje produkovanie konkrétnych prehovorov a textov (Nekvapil 2006).

Pojem diskurz Fairclough (1992 cit. v Šamánek 2010) chápe v troch dimenziách, ktoré sú vzájomne prepojenými aspektmi fenoménu: „diskurz ako text“ (lingvistické charakteristiky textu), „diskurz ako diskurzívna prax“ (inštitúcie a situácie týkajúce sa cirkulácie a konzumácie diskurzu) a „diskurz ako sociálnu prax“ (praktický ideologický efekt). Diskurz je podľa Fairclougha konštitutívny, pretože konštituuje určitú reprezentáciu sveta. Je však tiež aj konštituovaný, pretože je sám svetom z časti determinovaný (Vašát 2008). Diskurz z dlhodobejšej perspektívy ovplyvňuje sociálne štruktúry, tým že tvaruje subjekty a ich identity, vzťahy medzi subjektmi a tiež vedenie, názory apod. (Fairclough 1989 cit. v Vašát 2008). Prostredníctvom moci je diskurz schopný ovplyvňovať tie subjekty, ktoré k moci nemajú prístup (Vašát 2008). Kritická diskurzívna analýza rozpoznáva v textoch momenty moci, nerovnosti, hegemonie a spôsob, akým text konštruje sociálnu realitu a mocensky manipuluje s obrazom sveta (Šamánek 2010).

Analýza diskurzu je jeden zo sociálnokonštruktivistických prístupov. Všetky prístupy analýzy diskurzu kladú dôraz na využitie jazyka. Zakladajú si na štrukturalistickej a postštrukturalistickej filozofii, ktorá hovorí o tom, že náš prístup do reality je vždy prostredníctvom jazyka. Jazykom vytvárame reprezentácie reality, ktoré nie sú len reflexiu predexistencie reality, ale prispievajú aj ku konštrukcii reality. Realita získava význam len prostredníctvom diskurzu a prisudzovanie významu v diskurzoch konštituuje a mení svet (Jørgensen, Phillips 2002).

Mediálny diskurz býva v závislosti od kontextu vnímaný ako mediálna reprezentácia určitej témy. Niekedy býva považovaný za kontrolovateľný a jeho moc spochybňovaná. Inokedy je mediálny diskurz vnímaný ako prostriedok či agens určitých presvedčení v rámci spoločnosti, reprezentujúci svet určitým spôsobom, ktorý zakrýva skutočnosť či manipuluje verejnú mienku (Bočák 2012). U médií totiž existuje predpoklad, že dokážu spravodlivo referovať o skutočnosti a zároveň majú legitímne postavenie ako inštitúcia v rámci demokratického systému. Vďaka tejto viere môžu ovplyvniť vnímanie legitimacy udalostí, o ktorých verejnosť informujú a získavajú tak mocenskú pozíciu (Urbanová 2010). Je potrebné brať do úvahy, že ak sú médiá subjektmi mediálneho diskurzu, sú ním súčasne samy konštruované. Majú síce moc diskurzu modifikovať,

neznamená to však, že stáli pri ich zrode (Bočák 2010). Média sú pomerne jednoduchým a efektívnym prostriedkom pre prezentovanie zámerov, vzhľadom na to, že majú široký spoločenský dopad na vnímanie reality vďaka svojej dostupnosti. V súčasnosti je možnosť využitia médií široká a svoju cestu k prezentácii si môže nájsť každý, otázne však je, či má každý možnosť osloviť rovnako rozsiahly záber spoločnosti (Procházková 2014).

V prípade potreby analýzy masmediálnych textov do šírky i do hĺbky Miesller (2008) odporúča kombináciu obsahovej a diskurzívnej analýzy. Obsahová analýza umožňuje pojať veľké množstvo textov povrchne, kým analýza diskurzu má menej široký záber, ale preniká viac do ich hĺbky. Analýza diskurzu nevychádza z preddefinovaných kategórií, ale objavuje ich priamo v texte (bottom-up prístup) a sústreďuje sa na významy, ktoré text môže nadobúdať v rôznych sociálnych kontextoch. Charakteristikou mediálnych diskurzov je veľké množstvo textov a na druhej strane fakt, že tieto texty si sú z určitého hľadiska značne podobné – práve preto môžeme hovoriť o mediálnom diskurze ako o určitom celku a má tiež zmysel prevádzať obsahovú analýzu. Miesller navrhuje analýzu na základe významu, ktorá umožňuje výskumníkovi vlastné definície významových jednotiek, ktoré sa v jeho textoch opakovane vyskytujú, premieňajú. Nevýhodou je sťažená možnosť kvantifikácie a replikácie a dochádza tu ku strate významu. Analytik ale môže tieto straty kontrolovať a zdôrazniť kľúčové aspekty analyzovaného diskurzu a ich väzby na sociálny kontext, rôzne pravidelnosti, variácie, prípadne vývoj diskurzu v čase.

V tejto práci bola zvolená metodika interpretačnej analýzy segmentov textov, vychádzajúca z kvalifikačnej práce Procházkovej (2014). Metóda je kompromisom medzi obsahovou a diskurzívnou analýzou. Interpretačná metóda, v ktorej ide o hĺbku poznania textu, sa približuje diskurzívnej analýze, pričom výber segmentov textov a dôraz na opakovanie je charakteristické pre kvantitatívnu obsahovú analýzu. Interpretačná metóda je prirovnávaná k hermeneutike. Základným princípom hermeneutiky je hermeneutický kruh. Začína základnou znalosťou témy (predporozumenie), ktorá vytvára pozadie pre analýzu jeho jednotlivých častí. Výsledky analýzy jednotlivých častí pomáhajú spätne pochopiť celý text – jednotlivosti osvetľujú celok a naopak. V procese porozumenia je potrebné pojať tie typy a štruktúry, ktoré konštituujú celkové súvislosti (Hendl 2008).

Analyzované boli rôznorodé články z internetu – využité boli stránky spravodajských serverov, spolkov, organizácií a pod. O problematike informovali predovšetkým média na regionálnej úrovni, pričom intenzívne sa téme venoval Příbramský deník, z ktorého pochádza aj najviac článkov použitých v analýze. Články sú datované z obdobia predovšetkým od 2011, kedy bol zámer o zrušení VÚB vyhlásený. Využitých bolo vyše 90 článkov. Z textov boli vybrané tie

časti, ktoré reprezentujú subjektívne vyjadrenia a názory aktérov a/alebo sa opakujú. Boli tiež prevzaté informácie, ktoré sa vzťahujú k jednotlivým etapám celého procesu a informujú tak o pozadí vyjadrení aktérov. Segmenty textov boli následne kódované na základe svojho obsahu a boli tak určené kategórie – témy, ktoré diskurz tvoria. Nakoniec boli časti textov priradené do príslušných kategórií (kapitola 5.3).

2.2 Pološtrukturované rozhovory

Analýza textov vytvorila podklad pre druhú časť výskumu. Výsledky boli overené a ďalej rozvedené výsledkov pomocou pološtruktúrovaných rozhovorov. Dve krajné formy dopytovania predstavujú na jednej strane dotazníky s pevne danou štruktúrou a uzavretými otázkami a na druhej strane voľné rozhovory, ktorých štruktúra nie je vopred daná. Pološtruktúrovaný rozhovor sa nachádza na ich pomedzí a vyznačuje sa definovaným účelom, určitou osnovou a veľkou pružnosťou procesu získavania informácií. Medzi výhody voľnejšieho dopytovania patrí napríklad to, že je možné overiť či respondent otázkam porozumel, a taktiež môže respondent prejaviť svoje subjektívne názory, navrhnúť vzťahy a súvislosti. Je možné tematizovať konkrétne podmienky situácie opytovaného. Podľa potreby môže opytujúci meniť formuláciu alebo poradiť otázok. V kvalitatívnom interview sa často narazí na aspekty, s ktorými analýza nepočítala a pokiaľ súvisia so základným problémom opytujúci musí formulovať otázky ad hoc (Hendl 2008). Vzhľadom na zvolenú metódu je možné do výskumu zaradiť len relatívne malý počet respondentov. Tento fakt zvyšuje subjektívnosť daného výskumu, na druhej strane je však možné skúmať realitu do hĺbky prostredníctvom konkrétnych odpovedí aktérov na danom území.

Ako respondenti boli vybraní starostovia obcí a predstavitelia miestnych spolkov (tab. 1). Oslovení boli starostovia z okruhu tých obcí, ktorým sa zväčšil kataster o časť územia bývalého VÚB. Ďalšími kritériami na výber bola krajská príslušnosť obce (zástupcovia Středočeského aj Plzeňského kraja), podľa krajskej príslušnosti bol predpokladaný aj súhlas/nesúhlas starostu so zrušením VÚB (viď kapitola 5.3.1). Ďalej boli vybrané obce s rozličnou veľkosťou, rôznou polohou v rámci obvodu bývalého VÚB, a tiež bola stanovená podmienka, že vo vybraných obciach nedošlo ku zmene starostu od roku 2011 (možnosť rozoznať prípadný názorový posun). Boli tiež prevedené rozhovory s predsedom spolku Brdy – Res publica, ktorý je dobrým znalcom regiónu a odnedávna i zamestnancom mesta Příbram, a pracovníčkou miestnej akčnej skupiny (MAS) Podbrdsko orientovanej práve na rozvoj cestovného ruchu. Jednotlivým aktérom bol zaslaný e-mail s prosbou o poskytnutie rozhovoru, emailom odpovedali traja aktéri (obec Strašice, Brdy – Res publica z. s., MAS Podbrdsko, z. s.), s ktorými bola následne dohodnutá osobná schôdzka. Ostatní boli potom

kontaktovaní telefonicky, niektorí starostovia rozhovor poskytnúť odmietli a s troma bolo dohodnuté osobné stretnutie (Obecnice, Podluhy, Míšov). Rozhovory prebehli v prvej tretine roku 2016. Priemerná doba rozhovoru bola jedna hodina, boli nahrávané pomocou diktafónu, prípadne zdokumentované v podobe písomných poznámok. Cieľom rozhovorov bolo overiť a rozšíriť získané informácie z médií, spoznať súčasné postoje k problematike, t.j. v období krátko po zrušení VÚB a vyhlásení CHKO (pred hlavnou turistickou sezónou) a tiež zistiť, aké sú zámery obcí (resp. združení) v možnom rozvoji cestovného ruchu. Osnova rozhovoru sa nachádza v prílohe 1. Výsledky rozhovorov sú predstavené v kapitole 5.5.

Tab. 1: Prehľad aktérov, s ktorými bol prevedený rozhovor

Jiří Hahner	starosta obce Strašice
Jan Karas	starosta obce Obecnice, zakladateľ MAS Brdy, z.ú
Pavel Hrubý	starosta obce Míšov
Josef Huml	starosta obce Podluhy
Jana Filinová	MAS Podbrdsko, z. s.
Pavel Čámský	Brdy – Res publica, z.s., mesto Příbram

Zdroj: vlastné spracovanie

3. Prístupy k bývalým vojenským územiám s ohľadom na rozvoj CR

3.1 Demilitarizácia spoločnosti

So znížením medzinárodného napätia po skončení studenej vojny a v dôsledku prijatia medzinárodných zmlúv o odzbrojení a stanovení počtu ozbrojených síl a výzbroje zmluvným štátom došlo k rozsiahlemu znižovaniu stavu armád, hlavne pozemného vojska a letectva v krajinách NATO a východnej Európy. Najprv klesol počet lokalít, ktoré boli využívané cudzími vojskami a následne aj vlastnou armádou (Komár 1998).

Proces demilitarizácie je súčasťou širších transformačných procesov súvisiacich na globálnej úrovni s prechodom od modernej k postmodernej (postindustriálnej) spoločnosti a armáde, resp. s procesmi postsocialistickej transformácie totalitných štátov na regionálnej úrovni (Hercik 2016).

Začiatok ako postmodernej, tak posttotalitnej transformácie je nutné spájať s koncom studenej vojny, demokratizáciou väčšiny totalitných krajín, rozpadom bipolárneho sveta a tým aj so zánikom niektorých bezpečnostných hrozieb na strane jednej, a na druhej strane s globalizáciou a vznikom nového typu bezpečnostného prostredia spojeného s rastúcim globálnym terorizmom, resp. s prechodom k novému typu ozbrojených síl (Hercik 2016). V postmodernom svete sa podľa Moskosa a kol. (cit. v Hercik 2016) už nejedná o mnohopočetné ozbrojené sily budované na konskripčnom princípe, ale o profesionálne armády, ktorých funkcia sa presúva do roviny akýchsi globálnych policajných zborov.

Proces demilitarizácie v rámci prechodu k postmodernej spoločnosti prebehol vo väčšine európskych štátov a prejavil sa hlavne v podobe zmenšenia veľkosti armád a prechodom k profesionálnej armáde (Hercik 2016). Tento proces je v mnohých ohľadoch unikátny, a to predovšetkým vysokým počtom ovplyvnených krajín, a tiež množstvom novovzniknutých vojenských brownfields. Jedným z najviac zasiahnutých regiónov boli postsocialistické krajiny strednej Európy, ktoré boli značne premilitarizované – mali jednak silné národné armády (Hercik, Szczyrba 2012) a navyše bolo v týchto štátoch rozmiestnených viac ako 500 tisíc sovietskych vojakov (k roku 1990) (Pecka 1996). Demilitarizácia bola naopak menej výrazná v štátoch západnej Európy, ktoré prešli prvou fázou demilitarizácie už v priebehu studenej vojny (Hercik 2016).

Miera demilitarizácie Československa bola komplexnejšia ako v západných štátoch, okrem redukcie armády došlo aj k celkovej demokratizácii spoločnosti vytvorením štandardných demokratických vzťahov medzi ozbrojenými silami a civilnou spoločnosťou. Demilitarizácia Česka začala na počiatku deväťdesiatych rokov a celý proces sa vyznačoval výrazným znížením

militarizácie štátu a jeho spoločnosti, zmenou vo veľkosti a charakteru ozbrojených síl a tiež redukciou siete vojenských posádok (zo 158 posádok v roku 1993 na 25 v roku 2015) a výraznou zmenou v koncentrácii vojenských aktivít (Hercik 2016).

Demilitarizácia územia ČR je dlhodobým procesom, ktorého intenzita a podoba bola ovplyvnená radou medzinárodných a vnútropolitických faktorov. Z pohľadu geografie Hercik (2016) vymedzuje tri základné etapy (obr. 1) oddelené významnými medzníkmi, ktoré zmenili podobu ozbrojených síl štátu a ovplyvnili i ďalšiu podobu militantnej funkcie v priestore.

Obr. 1: Etapy procesu demilitarizácie na území ČR

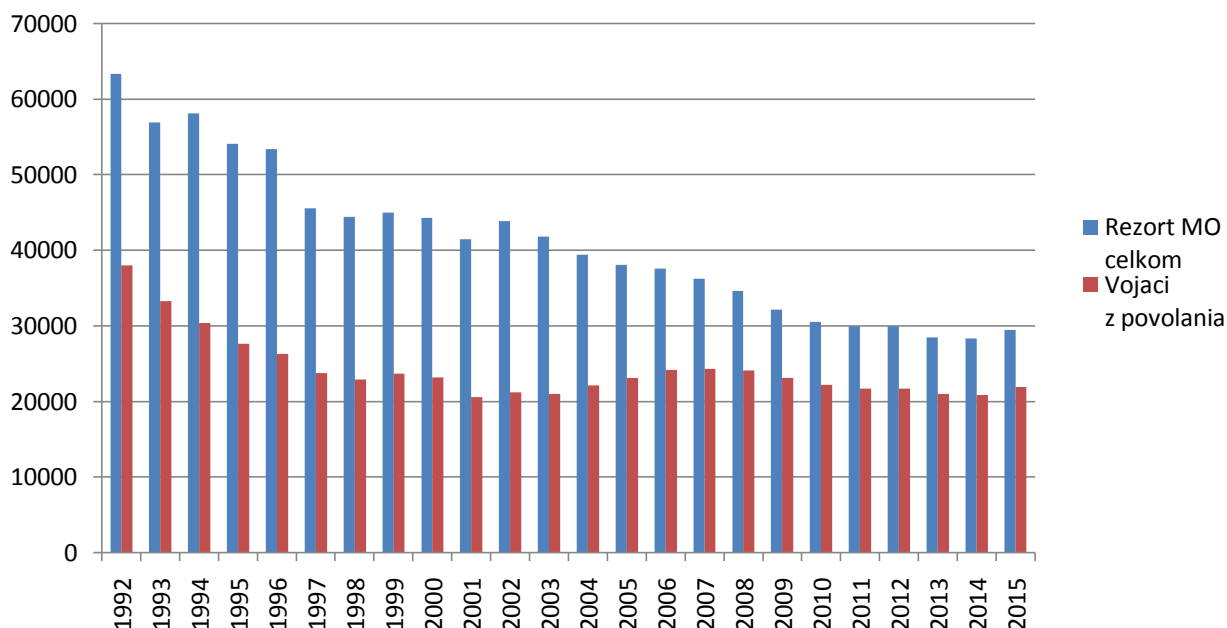

Zdroj: Hercik (2016)

Demilitarizácia začala odchodom sovietskych vojsk, ktorý bol ukončený v júni 1991. Z Československa bolo odsunutých celkom 73 500 vojakov a 39 921 rodinných príslušníkov. Na území ČSFR bolo v majetku SSSR celkom 3080 stavieb, z toho 2848 stavieb sa nachádzalo na území dnešnej ČR a 232 na území dnešného Slovenska (Pecka 1996). Spolu s odsunom sovietskej armády začala aj redukcia národných armádnych síl v súlade s kompletne novou vojenskou doktrínou, táto fáza je často nazývaná demokratizáciou národnej armády. V nasledujúcich rokoch sa počet vojakov a miest ich pôsobenia ďalej zmenšoval (graf 1) kvôli reformám a transformácii Armády Českej republiky (Hercik, Szczyrba 2012). Od roku 2005 bola zrušená základná vojenská služba a ozbrojené sily ČR boli plne profesionalizované.

Vzhľadom na súčasnú situáciu uvažuje vrcholná politická reprezentácia o opätovnom posilnení armády a tiež o jej dislokácii na území. Je možné, že stojíme na počiatku novej militarizácie, aj keď nie už tak dramatickej, po ktorej bude nasledovať ďalšia etapa úplne odlišná, a bude potrebné nájsť spôsoby ako k nej pristúpiť a riešiť jej dopady (Hercik 2016). V roku 2025 by podľa Ministerstva obrany armáda mala mať 29 tisíc profesionálnych vojakov a 5 tisíc príslušníkov aktívnej zálohy. V súčasnosti má rezort obrany približne 22 tisíc vojakov v zbrani (Švec 2016).

Graf 1: Vývoj počtu osôb v rezorte MO a počtu vojakov z povolania v rokoch 1992-2015

Zdroj: MO ČR (2016b)

Opustené vojenské zariadenia a priestory priniesli problémy ako na „východe“, tak i na „západe“. Nebolo jasné kto je zodpovedný za konverziu k inému využitiu, kto zodpovedá za dekontamináciu a azda najväčším problémom bolo navrhnúť úspešný projekt rozvoja danej lokality. Znovuvyužitie nehnuteľností pre civilné účely si vyžaduje spracovanie štúdií využiteľnosti, marketingu a financovania, pričom úvahy musia zohľadniť špecifické podmienky regiónu. V zásade ide o dve možnosti: využitie vojenských objektov za účelom ekonomického zisku (obchod, priemysel, podnikanie, bývanie, cestovný ruch atď.) a využitie voľnej krajiny, ktoré sa týka častí vhodných pre obnovu prírody (Komár 1998).

Konverziou vojenských území (z angl. „decommitment“) sa označuje proces prechodu vojenského majetku pod civilnú správu. Jeho výsledkom sú tzv. „decommissioned military sites“ – reštrukturalizované územia integrujúce sa do regionálnych štruktúr (Seidl 2008). Štúdia NATO/CCMS (Committee on the Challenges of Modern Society) z roku 1997 sa zaoberá bývalými vojenskými areálmi v širšom kontexte. Časťou tejto štúdie je pilotný projekt „Environmental aspects of the reuse of former military lands“, ktorý sa venuje bývalým vojenským oblastiam Česka, Poľska, Lotyšska a Estónska, prezentujúc metodiku pre sanáciu týchto území. Jedným z výstupov projektu je štúdia s názvom „Re-use of former military lands“ (Federal Ministry for the Environment 1997), kde autori zhrňujú základný postup pre začlenenie území späť do sídelného

systému. Rozlišujú tri skupiny faktorov, ktoré tieto procesy ovplyvňujú: fixné, semi-variabilné a variabilné faktory. Autori tiež poukazujú na to, že každý vojenský areál má svoje špecifiká a vyžaduje individuálny prístup.

Myrtilinen (2003) rozdeľuje realizované prístupy konverzie vojenských základní do štyroch kategórií: „ministerský“ prístup – zodpovednosť za konverziu nesie národné ministerstvo, prístup „agentúry“ – zodpovednosť je prenesená na agentúru alebo na organizáciu, priamy prevod základne na lokálne a regionálne administratívy, a „ad hoc“ organizácia konverzie – zodpovednosť za konverziu sa líši prípad od prípadu. Vzhľadom na turbulentnú situáciu na začiatku procesu konverzie, bol často užívaný model „ad hoc“, ktorý so sebou niesol problémy nejasnej zodpovednosti a transparentnosti.

3.2 Ekonomické aspekty rušenia vojenských základní

Hoci intenzita zmien spojených s demilitarizáciou, ich priebeh a množstvo ostatných aspektov sú v rôznych regiónoch odlišné, odchod armády z územia vždy priniesol celú radu sociálnych a ekonomických dopadov pre dané územie (Hercik, Šerý, Toušek 2011).

Existujú rôzne názory týkajúce sa konverzie bývalých vojenských základní čo sa týka ekonomického rozvoja. Podľa niektorých odborníkov vedie táto konverzia k významnému rozvoju a vytvoreniu pracovných príležitostí, kým iní tvrdia, že uzatvorené základne sú ekonomickou pohromou, z ktorej sa miestne komunity snažia zotaviť. Príklady takýchto štúdií udávajú vo svojich prácach napríklad Abrahams (2003) a Bagaeeen (2006). Spomenúť možno pozitívny prípad, ktorému sa venuje Zimmer (2004 cit. v Bagaeeen 2006): odchod americkej armády zo základne na Filipínach v roku 1992 (ktorej ročná útrata bola 700 miliónov dolárov) spôsobil miestnym obyvateľom stratu 14 000 pracovných miest, následne však bolo v lokalite vytvorených pracovných miest viac ako poskytovala armáda.

Dopady na miestne hospodárstvo sa líšili napríklad v krajinách západnej Európy od krajín strednej a východnej Európy. Kým v západnej Európe bol hlavným problémom ekonomický dopad spojený napr. so stratou pracovných príležitostí – priamych aj nepriamych, menej významný bol problém so zamestnanosťou v krajinách strednej a východnej Európy (hlavne počas prvej vlny konverzie, spojenej s odchodom sovietskych vojsk). Je to tým, že sovietske základne boli viac sebestačné a tiež kúpna sila týchto vojakov bola nižšia ako na západe – nemali tak veľkú slobodu čo sa týka aktivít mimo základne (Myrtilinen 2003, Komár 1998).

Pre špecifické vybavenie bývalých vojenských objektov je náročné nájsť alternatívne využitie, takisto ako pre pracovné sily so špecializovanými pracovnými skúsenosťami. Problémy

charakteristické pre uzavretú vojenskú základňu, ako napr. kontaminované prostredie a špecializovaná infraštruktúra, robia jej znovuvyužitie náročné a finančne nákladné. Značné spoliehanie sa na prítomnosť armády robí proces rekonštrukcie ešte náročnejším. Otázky vlastníctva, dostupnosti a diskusie o najvhodnejšom využití patria medzi hlavné aspekty, ktoré sa objavujú pri jednaní o znovuvyužití vojenskej základne. V období medzi uzavretím základne a jej konverziou dochádza k fenoménu známemu ako „base closure lag“. Táto fáza je charakteristická zanedbaním infraštruktúry základne kvôli nedostatku údržby (Abrahams 2003).

Podľa Butlera a Bauma (1999) je v lokalitách, ktoré sa vyznačujú environmentálnymi a kultúrnymi atraktivitami, vhodným nahradením militarnej funkcie cestovný ruch. Autori poukazujú hlavne na turistický potenciál bývalých vojenských ostrovov a odľahlých oblastí. V iných prípadoch práve vlastnosti, ktoré robili lokalitu atraktívnou pre založenie vojenskej základne, môžu pôsobiť ako prekážka pre úspešný rozvoj turizmu. Komunity by vtedy mali ďalej využívať tie skúsenosti a zariadenia, ktoré odrážajú to, čo existovalo v rámci vojenského prostredia a je vhodné aby sa vyhli značne odlišným aktivitám, vrátane turizmu. Butler a Baum (1999) prirovnávajú uzatváranie vojenských základní k ekonomickej reštrukturalizácii po úpadku tradičných ekonomických aktivít (ako napríklad dobývanie nerastných surovín, poľnohospodárstvo, lodiarstvo, priemysel), ktorý viedol k úvahám o využití existujúcich prírodných a kultúrnych zdrojov z iného uhla pohľadu – so zameraním na turizmus. Tieto zdroje boli predtým ignorované alebo mali nízku prioritu.

Strömberg (2013) dáva tento proces taktiež do súvislosti s pojmom kreatívnej deštrukcie, ktorý zaviedol ekonóm Joseph Schumpeter (1942 cit. v Strömberg 2013). Upadajúce aktivity musia nevyhnutne zaniknúť aby mohli byť nahradené novými, životaschopnejšími. Znovuvyužívaním vojenských pozostatkov je možné vytvoriť priestor pre nové aktivity a obchodné činnosti, ktoré môžu generovať nový rozvoj v oblastiach ekonomického úpadku, alebo môžu prinajmenšom slúžiť ako značky ekonomickej regenerácie. Kreatívne znovuvyužívanie a nové aktivity môžu taktiež implikovať isté formy konzervácie.

Zrušené vojenské základne, ktoré sú lokalizované v ekonomicky rastúcich oblastiach, sú ľahšie znovuvyužívané ako tie, ktoré sa nachádzajú v stagnujúcich regiónoch (Abrahams 2008). Množstvo štúdií bolo venovaných cestovnému ruchu v „difficult areas“ – mestských lokalitách, ktoré nedisponujú prirodzenými atrakciami pre potenciálnych návštevníkov v podobe dedičstva alebo prírodných hodnôt (Buckley, Witt 1985, 1989, Hall 1987 cit. v Butler, Baum 1999). Vojenské základne a zariadenia často vykazujú charakteristiky menej žiaducich mestských a priemyslových lokalít, aj napriek tomu, že sú situované v atraktívnych lokalitách. Podobný kontext je možné vidieť

v iniciatívach vidieckeho cestovného ruchu, ktoré rozvoj turizmu vidia ako súčasť diverzifikačnej stratégie adresovanej mnohým vidieckym oblastiam čeliacim ekonomickému a štrukturálnemu úpadku. Mnohé vojenské základne sú lokalizované vo vidieckom prostredí a ich tradičnou úlohou je poskytovanie ekonomickej diverzifikácie komunitám zápasiacich s úpadkom tradičných vidieckych aktivít (Butler, Baum 1999).

Podľa Abrahamsa (2003) je zapojenie miestnej komunity pre lokálny ekonomický rozvoj kľúčové. Miestni by mali byť zahrnutí do plánovania takej stratégie pre rozvoj cestovného ruchu, ktorá pre nich vytvorí veľkú škálu príležitostí, chráni ich kultúru a spôsob života, a zabezpečí, že sa nestanú cudzincami na svojom vlastnom území.

Každopádne, považovať turizmus za univerzálny liek na všetko, a očakávať, že nahradí zmiznuté ekonomické štruktúry, môže byť nerealistické (Burke, O'Cinneide 1995 cit. v Butler, Baum 1999). Typy zamestnaní v cestovnom ruchu sú často značne odlišné od tých, ktoré v oblasti existovali v predchádzajúcom období. Povaha priamych zamestnaní v turizme vo vidieckych a periférnych oblastiach môže byť nestála (sezónne práce, skrátene úvazky) s mylným dojmom vytvárania hodnoty investovaním do sektoru (Deegan, Dineen 1997 cit. v Butler, Baum 1999). Samotné vytvorenie infraštruktúry a atrakcií v lokalite pre úspešný rozvoj cestovného ruchu nestačí, nevyhnutná je taktiež kvalita nehmotných služieb a produktov (Butler, Baum 1999).

3.3 Militárne brownfields a ich regenerácia

Proces demilitarizácie po konci studenej vojny je vo viacerých ohľadoch unikátny. Jednak preto, že ovplyvnil vysoký počet krajín, a tiež tým, že jeho výsledkom bolo množstvo novovzniknutých militárnych brownfields (Hercik, Szczyrba 2012).

Pojmom brownfield sú označované opustené alebo chátrajúce nehnuteľnosti, ktoré stratili svoje pôvodné využitie. Plochy a objekty predovšetkým v priemyslových oblastiach hľadajúce nové využitie sa začali objavovať v západnej Európe od konca 70. rokov a v strednej a východnej Európe s dvadsaťročným meškaním. Podľa definície užívanej v ČR podľa vzoru európskeho projektu CABARNET je brownfield „nehnutelnost' (pozemok, objekt, areál), ktorá je nedostatočne využívaná, zanedbaná a môže byť i kontaminovaná. Vzniká ako pozostatok priemyslovej, poľnohospodárskej, rezidenčnej, vojenskej či inej aktivity. Brownfield nie je možné vhodne a efektívne využívať bez toho, aby prebehol proces jeho regenerácie“ (Doleželová 2015, s. 4). Spojené štáty americké a Kanada pojímajú kontamináciu ako vždy prítomnú charakteristiku brownfield (Doleželová 2015). Definícia brownfields nie je jednotná a stále sa ďalej vyvíja.

V súvislosti s problematikou brownfields sa používa termín „revitalizácia“ (regenerácia, rekonverzia), ktorý vyjadruje obnovu či oživenie postihnutých priestorov. Úspešné konverzie vojenských základní sleduje Medzinárodné centrum pre konverziu v Bonne (BICC) (Kopp a kol. 2016).

Brownfields sú často zaťažené nefunkčnou infraštruktúrou a environmentálnymi problémami, a preto si investori pre svoje aktivity obyčajne radšej vyberajú greenfields, teda nezastavané územia. Staré vojenské základne tak zostávajú opustenými a nepoužívanými priestormi (Myrntinen 2003). Infraštruktúra vojenských základní môže byť obmedzená z dôvodu sebestačnej povahy niektorých z nich, a komplikácie môžu nastávať tiež pri využití existujúcej infraštruktúry pre nevojenské účely (Abrahams 2003). Vzhľadom na to, že dekontaminácia reprezentuje extrémnu záťaž pre štátny rozpočet, každá investícia si vyžaduje kooperáciu verejného a súkromného sektoru. Vo fáze prestavby takýchto území sú dôležité štartovacie projekty, ktoré sú schopné vytvoriť multiplikačný efekt, teda vyvolať výstavbu doplnkových funkcií (Seidl 2008).

Podľa Hercika a Szczyrba (2012) militárne brownfields nemôžu byť považované za homogénnu skupinu objektov. Líšia sa veľkosťou budov, ich originálnou funkciou a technickým stavom, a tiež stupňom environmentálneho zaťaženia – tieto faktory je možné klasifikovať ako interné. Dôležitú rolu pri konverzii hrajú takzvané externé faktory, predovšetkým faktor pozície objektu voči urbanizovanej oblasti. Brownfields, ktoré sa nachádzajú ďalej od rozvojových ôs obcí, ako napríklad väčšie kasárenské komplexy, s budovami rôznych funkcií a často rozľahlými otvorenými priestormi, majú menší potenciál pre úspešnú revitalizáciu (Hercik, Szczyrba 2012). Najst' zmysluplné využitie objektov so špecifickou funkciou (strelnice, cvičiská, muničné sklady atď.) je obvykle náročné (Hercik 2016). Naopak rozvojový potenciál brownfields, ktoré sú lokalizované v mestských centrách je obyčajne veľmi vysoký (Hercik, Szczyrba 2012). Atraktívne pre investorov, minimalizujú výdaje z verejných zdrojov, a sú tiež často cenné z hľadiska architektúry, ako napríklad historické kasárne. Na označenie konverzie takýchto brownfields sa používa termín „drosscape“ (z angl. haraburdie), ktorý vyjadruje dynamickú premenu nevyužívaného, opusteného, či kontaminovaného mestského priestoru (Kopp a kol. 2016).

Taktiež podľa Nepravishtu (2014) môžu bývalé vojenské objekty pôsobiť ako katalyzátor mestskej socioeconomickej regenerácie. Niektoré z nich sú historickými štruktúrami, ktoré môžu byť vnímané ako turistické atraktivity a priaznivo pôsobiť na rozvoj cestovného ruchu v danej lokalite. Cieľom je transformácia týchto objektov na prosperujúce zdroje mestského trvale udržateľného rozvoja. Západoeurópske mestá už zareagovali na metodiky trvale udržateľného adaptívneho znovuvyužívania v súlade s Gothenburgskou a Lisabonskou stratégiou (k stratégiám

bližšie napr. The North Sea Region Programme 2007), čo dokumentuje úspešné socioekonomické znovuvyužitie vojenských pamiatok. Znovuvyužitie a rozvoj brownfields je jedným z hlavných bodov stratégií výrazného obmedzenia záberu pôdy, ktoré sú uznávané členskými štátmi Európskej únie, a tiež aj ostatnými štátmi Európy.

Úspešným príkladom regenerácie vojenského brownfield je tematický park Legoland postavený na území bývalej vojenskej strelnice v bavorskom meste Günzburg. Sanácia územia bola zaistená z nemeckých štátnych financií (Gelná, Fialová 2010). Legoland láka záujemcov o tematický cestovný ruch, ktorý umožňuje získanie komplexného zážitku vo vymedzenom priestore za krátky čas (Šauer a kol. 2015). Región, v ktorom sa park nachádza, je typickým vidieckym regiónom. Jeho marketingová vízia bola stanovená ako „Región rodín a detí” – zameriava na rovnakú klientelu ako samotný park. Spolu s Legolandom vznikla v regióne agentúra zaoberajúca sa rozvojom vidieckej turistiky, ktorá propaguje produkty moderného typu ekologického cestovného ruchu – „Dovolenka na statku a Dovolenka na vidieku“. Bola tiež založená rozvojová a marketingová spoločnosť, ktorej cieľom je obmedziť závislosť regiónu na tematickom parku a zároveň maximalizovať spoluprácu miestnych aktérov s Legolandom. Jedná sa o tzv. „public private partnership“ (z angl. partnerstvo verejného a súkromného sektoru), čo je odporúčaná forma spolupráce a riadenia v rámci cestovného ruchu. Rozvoj regiónu je možné považovať za úspešný (Gelná, Fialová 2010).

V Česku militárne brownfields stále predstavujú problém, s ktorým sa musí štát vyrovnáť. V súčasnej dobe pristúpila Agentura pro podporu podnikání a investic CzechInvest k tzv. inventarizácii lokalít brownfields na území ČR. Opustené vojenské areály (vojenské brownfields) sa nachádzajú z hľadiska rozlohy na 3. mieste (2 423,45 ha), pričom väčšiu rozlohu zaberajú poľnohospodárske a priemyselné brownfields (Matoušková 2015).

3.4 Environmentálne aspekty bývalých vojenských území a mäkký cestovný ruch

Bývalé vojenské priestory sú často poznamenané vysokým znečistením. V prípade kasární a skladovacích priestorov, znečistenie pozostáva obyčajne len z odpadu, prebytkových materiálov a šrotu. Bývalé vojenské základne, servisné vybavenie, kotolne, palivové a chemické skladovacie priestory sú poznačené vážnejšími environmentálnymi problémami. Nevybuchnutá munícia prezentuje hrozbu na skládkach munície a tréningových plochách (Myrtilinen 2003).

Oproti negatívnym aspektom existujú taktiež isté prínosy z hľadiska ochrany životného prostredia. Väčšina vojenských areálov, uzavretých pre verejnosť desiatky rokov, zvlášť tých, ktoré

sú využívané pre tréning a testovanie, vykazuje značné množstvo prírodných a polo-prírodných stanovišť a terénu, ktoré sú niekedy dokonca najbohatšími a najviac dôležitými lokalitami z hľadiska biodiverzity v danom štáte. Absencia intenzívneho poľnohospodárstva, rezidenčnej výstavby, ťažby nerastných surovín, hydrologických zmien, umožnila nástup prírodných procesov. Veľkosť je jednou z dôležitých podmienok pre populačnú dynamiku mnohých druhov a areály určené pre tréning armády zaberajú rozsiahle územia, neprerušené cestami a zastavanými oblasťami. Ekologicky zaujímavé ostrovčeky prírody sa často objavujú aj v menších vojenských územiach, ako napríklad medzi prístávacími plochami, alebo v okolí skladísk munícií a radarových inštalácií. Navyše, bombardovanie, ostreľovanie, požiare a jazdy vozidiel skrz krajinu môžu mať pozitívne ekologické efekty. Tieto procesy môžu zapríčiniť vznik pionierskych stanovišť a ich údržbu proti prirodzenej sukcesii, a môžu tiež imitovať historické praktiky vypaľovania vresovísk, ktoré sú inak ohrozované náletovými drevinami. Diery po výbuchoch a prejazdoch tankov naplnené vodou sa stávajú ideálnym stanovišťom pre obojživelníkov. Ak je vojenské využívanie ukončené, hrozí, že tieto prírodné hodnoty zaniknú (Gazenbeek 2005).

V prípade rozsiahlych vojenských území bývalého Československa, je tiež možné hovoriť o takzvaných alternatívnych chránených územiach (Siedl, Chromý 2009).

Súčasná plocha skutočnej divočiny v Európe sa odhaduje na menej ako 1 %, v prípade vojenských území je však možné hovoriť aj o formách navracajúcej sa „novej divočiny“ (Seidl, Chromý 2009). Podľa Lipského (2010) formy novej divočiny vznikajú všeobecne všade tam, kde krajina stratila svoju pôvodnú funkciu a prestala byť hospodársky využívaná. Jednou zo špecifických foriem novej divočiny je postmilitárna nová divočina, ktorá vzniká na opustených vojenských priestoroch a cvičiskách.

Na druhej strane dochádza niekedy taktiež k preceňovaniu pozitív pôsobenia armády na životného prostredie. Woodward (2001) vo svojej štúdii s názvom „Khaki ochranárstvo“ poukazuje na koncept „kráter ako biotop“, ktorý legitimizuje prítomnosť armády ako ochrancu prírody, čo často prerastá do politických debát. Je to však práve armáda, ktorá spôsobuje aj kontamináciu areálov, negatívne ovplyvňuje miestnu faunu a obyvateľstvo hlukom pri svojich cvičeniach a prejazdmi vozidiel narušuje vegetáciu.

Vzhľadom k vyššie uvedeným aspektom sa ukazuje ako vhodné zaradiť vybrané vojenské priestory k veľkoplošne chráneným územiám, ktoré zaistia ochranu prírody a tiež môžu prispieť k ekonomickému rozvoju regiónu ako destinácie cestovného ruchu. Konverzia bývalých vojenských priestorov na rekreačné areály, prírodné rezervácie alebo národné parky bola uskutočnená alebo je

plánovaná napríklad v Bielorusku, Česku, Estónsku, bývalom Východnom Nemecku, Litve, Lotyšsku a na Ukrajine (Myrntinen 2003).

Kopp a kol. (2016) vo svojej štúdii uvádzajú príklad Národného park Dartmoor v Anglicku, ktorý si prešiel niekoľkými vývojovými etapami, v ktorých je možné nájsť paralelu s Brdmi. V stredoveku a novoveku bol miestom ťažby železnej rudy, potom sa stal miestom pre rekreáciu a okolo začiatku 19. storočia v ňom začali pravidelne cvičenia delostrelectva. V roku 1951 bol Dartmoor vyhlásený za národný park za súčasnej koexistencie troch armádnych cvičísk pre tréning strelieb z pušiek, samopalov a minometov. Vstup verejnosti do parku je povolený s výnimkou dní kedy sú realizované streľby. Medzi vojenským využitím a ochranou prírody dochádza k lokálnym konfliktom. V roku 2001 vyvolal nový plán starostlivosti počítajúci so zrušením vojenských cvičení veľkú diskusiu. Zástancovia zrušenia argumentovali napríklad prístupom verejnosti do jadrových oblastí bez obmedzení a koncu znečistenia spôsobeného armádou. Zástancovia strelieb poukazovali na aspekt národnej bezpečnosti, lepšie zabezpečenie územia za prítomnosti armády, vplyv armády na lokálnu ekonomiku a charakter samotného miesta dlhodobo vytváraný armádou. V roku 2005 došlo k dohode, ktorá deklarovala tesnejšiu spoluprácu armády s predstaviteľmi národného parku, ktorá je tiež demonštrovaná v propagačných materiáloch.

Moderný človek má potrebu žiť alebo aspoň odpočívať v relatívne neporušenej krajine. V posledných rokoch stále viac ľudí vyhľadáva „útek z mesta“ aj vďaka tomu, že dostatok voľného času, peňazí, dopravných prostriedkov a dostupnosť a kvalita komunikačných médií vytvárajú z turizmu vrátane víkendovej cirkulácie masovú záležitosť. Ľudia majú záujem o kvalitnejšie ekosystémové služby, menej hektický a s prírodou viac prepojený životný štýl v pomaly miznúcom rurálnom priestore. Táto nerovnováha vedie, aspoň v strednej Európe, ku zvyšovaniu významu veľkoplošných chránených území ako rekreačného zázemia miest a všeobecne k nárastu vzácnosti prírodne a krajinne hodnotných území, ktoré sú čím ďalej tým viac vyhľadávané ako destinácie CR (Zelenka a kol. 2013).

Potenciálny prínos CR pre chránené územia a okolitý región je možné zhrnúť do troch kategórií: zvýšenie ekonomických príležitostí a ekonomického prínosu (viac pracovných príležitostí pre miestnych obyvateľov, zvýšenie príjmov, podnet pre miestnych výrobcov, zisk nových trhov...), ochrana prírodného a kultúrneho dedičstva (ochrana ekologických systémov, biodiverzity, hmotného aj nehmotného kultúrneho dedičstva, prenos hodnoty zachovania prostredníctvom vzdelávania...) a zvyšovanie kvality života (atraktívne prostredie, zvyšujúca sa úroveň vzdelania rezidentov, rozvoj kultúry...) (Zelenka a kol. 2013).

Je vhodné zamerať sa na podporu mäkkých, šetrných foriem turizmu. Tento trend je zatiaľ možné potvrdiť vo vojensky využívaných územiach západnej Európy (Seidl 2008). Podľa Páskovej a Zelenku (2002, s. 173) je mäkký cestovný ruch „druh cestovného ruchu, ktorý minimalizuje vplyv nežiaducich aktivít spojených s cestovným ruchom na miestnu komunitu a životné prostredie. Základnými princípmi sú maximálne zapojenie miestnych zdrojov (suroviny, ľudia, know-how, tradície, kultúra atď.) a malokapacitný cestovný ruch.“ Pokiaľ nie je možné vylúčiť druhy cestovného ruchu s vyššími environmentálnymi dopadmi (lyžovanie, motorizmus), mali by byť tieto aktivity smerované do okolia chráneného územia či do jeho vhodných zón. Na danom chránenom území by sa mali rozvíjať s týmto územím zlučiteľnejšie druhy a formy CR, ako sú ekoturizmus, ekoagroturizmus, geoturizmus, pešia turistika, cykloturistika a pod. (Zelenka a kol. 2013).

Dobre riadený rozvoj turizmu s nevyhnutnými ekonomickými aspektmi realizácie jeho foriem, ako napríklad spoplatnenie vstupu a služieb, zabezpečí síce nižší, ale za to alternatívny a celospoločensky prijateľnejší ekonomický rast. Poskytovanie služieb spojené s návštevou jedinečných území je potrebné vnímať ako službu, ktorá je založená na princípe nákupu a predaja výsledkov starostlivosti o územie. Predajom doposiaľ samozrejmych služieb v podobe čistého životného prostredia, ktoré generuje sily potrebné pre úspešný rozvoj spoločnosti, by mal byť vykompenzovaný rozdiel medzi prínosom tvrdých a mäkkých foriem cestovného ruchu pre daný región. Taktiež, sociálne slabšie skupiny obyvateľstva si skôr môžu dovoliť nákup produktu z oblasti šetrného turizmu a spoplatnenie takýchto služieb neprehlbuje sociálne rozdiely v spoločnosti (Seidl, Chromý 2009).

Implementácia stratégie mäkkého cestovného ruchu v prípade bývalých vojenských území je možná len v prípade dosiahnutia potrebnej úrovne spolupráce aktérov regionálneho rozvoja, čo je hlavne politickou hrou. Len v prípade že je prijatý široko akceptovaný konsenzus, je možné zabezpečiť dlhodobú úžitkovosť prírodného kapitálu oblasti a vyhnúť sa nekontrolovanému a nekoordinovanému rozvoju, ktorý má len obmedzené ekonomické benefity (Seidl, Chromý 2009).

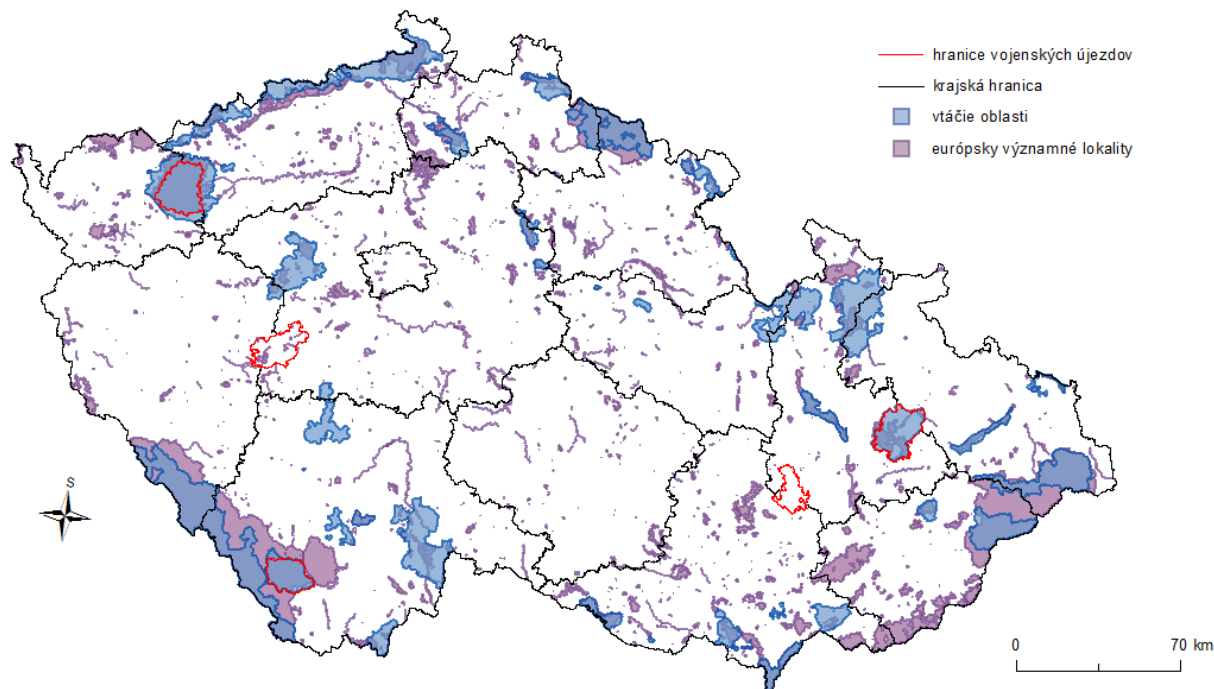
Európska komisia už dlhodobo financuje environmentálne projekty v rámci programu LIFE III. Od roku 1992, v Európskej únii, sú tieto oblasti chránené implementáciou siete Natura 2000, ktorá ochraňuje druhy a stanovištia, ktoré sú zriedkavé alebo ohrozené na európskej úrovni. Táto sieť vznikla v súvislosti s adaptáciou smernice o biotopoch, ktorá spolu so smernicou o vtákoch prijatou v roku 1979 tvorí základ politiky EÚ zameranej na ochranu prírody (Gazanbeek 2005). Podľa smernice o ochrane voľne žijúcich vtákov sú vyhlasované vtáčie oblasti (VO) a podľa smernice o stanovištiach európsky významné lokality (EVL). Lokality Natura 2000 sú často

územia, kde sa vďaka tradičnému citlivému hospodáreniu dochovali prírodné hodnoty. Sú tam zakázané len tie činnosti, ktoré majú negatívny vplyv na predmet ochrany. Z hľadiska ochrany prírody a krajiny je nutné zachovať doterajší spôsob využívania oblasti, často sa jedná o zachovanie pôsobenia bojovej a inej techniky na prírodu pri výcviku vojsk (MO ČR 2006).

Projekty Natury 2000 tiež poskytli investičné fondy pre rekonštrukciu a ochranu oblastí, ktoré boli vylúčené z vojenského využitia – ako napr. odstránenie starej infraštruktúry, oprava poškodených biotopov, opatrenia pre udržanie návštevníkov mimo citlivých oblastí. Do roku 2005 malo 28 projektov Natury 2000 vojenskú dimenziu (Gazanbeek 2005). Okrem možných obmedzení regionálneho rozvoja zo strany ochrany životného prostredia, Natura 2000 takisto umožňuje konceptualizáciu a realizáciu trvale udržateľných projektov na danom území. Podobne ako ostatné typy chránených oblastí, územia pod ochranou Natury 2000 môžu zvýšiť atraktivitu turistického regiónu. Množstvo atraktívnych biotopov spojených s Naturou 2000 môže byť využitých pre propagáciu destinácií, alebo je možné vlastné využitie tejto značky krajiny pre označenie lokálnych alebo regionálnych turistických destinácií. Tendencia propagácie individuálnejších skúseností a regionálnej identity oproti globalizácii by mohla podporiť vznik vzájomne výhodnej spolupráce medzi ochranou prírody a cestovným ruchom (Pröbstl a kol. 2010). Množstvo projektov programu LIFE v prípade konverzie vojenských území malo za cieľ umožniť rozvoj mäkkých foriem cestovného ruchu. V prípade Česka sa mapovaním biodiverzity pre účely implementácie Natura 2000 zistilo, že každý z vojenských újezdov vykazuje význačné kvalitatívne hodnoty životného prostredia v plošne nadštandardnom rozsahu (Seidl, Chromý 2009). Všetky újezdy okrem vojenského újezdu Březina boli zaradené do sústavy Natura 2000 (obr. 2).

Istú paralelu s vojenským újezdom Brdy môžeme pozorovať aj v prípade vojenského obvodu Javorina na Slovensku, ktorý bol zrušený v roku 2007. Vznikom vojenského obvodu v roku 1952 zanikli 4 obce. Vláda v súčasnej dobe stále rieši reštitučné nároky 2396 bývalých majiteľov objektov. Značný problém spôsobila spôsobilo odstraňovanie munície, oblasť je prístupná verejnosti od roku 2011. Je možné konštatovať, že pohorie Levočské vrchy, ktorého väčšiu časť zaberá vojenský obvod je najmenej navštíveným pohorím na Slovensku, čo môže byť pre turistov atraktívne (Compl'ová, Rybár 2011). V roku 2013 bolo na území vyhlásené chránené vtáčie územie v rámci sústavy Natura 2000. V roku 2015 boli pre oblasť vytvorené urbanistické štúdiá, na základe ktorých prebehla diskusia ohľadom budúceho využitia územia. Podľa štúdií by bola hospodárska základňa Javoriny založená na lesnom hospodárstve a všetko ostatné by bolo podriadené tejto priorite. Tento fakt sa stretol s odporom zástupcov obcí, ktorí presadzujú väčší dôraz na ochranu prírody a rozvoj cestovného ruchu (Podtatranské noviny 2015).

Obr. 2: Sústava Natura 2000 v Česku (k r. 2013)

Zdroj: AOPK ČR (2013), ArcČR 500, verzia 3.2

3.5 Tvorba kultúrneho dedičstva, vojenský cestovný ruch

V bývalých socialistických krajinách strednej a východnej Európy existovalo len obmedzené úsilie o zachovanie post-militárnej krajiny alebo o využitie opustených vojenských základní po sovietskej armáde. Vzhľadom na negatívne spojitosti evokujúce represie, militarismus a deštrukciu životného prostredia pod sovietskou nadvládou, je tento druh pozostatkov označovaný ako „negative heritage“ (z angl. negatívne dedičstvo) (Strömberg 2010). Napríklad v Baltských štátoch existuje len niekoľko príkladov ochrany dedičstva studenej vojny, obyčajne býva zničené alebo opustené, prípadne využité na iné účely. Jednou z výnimiek je projekt „Cestovný ruch vojenského dedičstva“, ktorý vznikol v rámci programu European Green Belts (pozri napr. Järv a kol. 2012). Proces tvorby dedičstva je menej problematický pre západoeurópske krajiny, ktoré boli počas studenej vojny členmi NATO alebo neutrálne (Strömberg 2010).

Vzhľadom na to, že studená vojna ovplyvnila mnoho sfér života národa, je jedným z hlavným argumentov pre ochranu dedičstva studenej vojny prerozprávať príbeh o vojne, ktorá nikdy neprišla a pochopiť tak historické korene dnešnej spoločnosti. Iným argumentom je

pochopenie komplexnosti, ktorá charakterizuje vojenské štruktúry a pochopenie toho, ako obranný systém fungoval v praxi. Z historickej perspektívy sú tieto artefakty dôležité, pretože poukazujú na dobu hrozby nukleárneho útoku a na ochotu obraňovať národnú nezávislosť (Strömberg 2010). Navyše, tieto objekty sa môžu stať hodnotným študijným nástrojom pre budúce generácie (Järv a kol. 2012). Nepravishta (2014) študuje vojenské zariadenia a fortifikačný systém Albánska. Tieto objekty sa stali symbolom komunizmu a diktátorstva, a po konci studenej vojny neboli považované za hodné konzervácie. Dnes, aj napriek tomu, že boli ponechané svojmu osudu a ignorované centrálnou vládou, stále existujú spoločne s ich potenciálom pre ďalšie využitie. Bolesťivé spomienky na minulosť môžu byť zahladené prostredníctvom trvale udržateľných regeneračných intervencií. Štúdia Nepravishtu (2014) poukazuje napríklad na projekty konverzie albánskej vojenskej základne Porto Palermo a tajného tunela Gjirokaster na múzeá studenej vojny. Tunel Gjirokaster sa skladá až z 110 miestností (hlbka až 85 m) a od roku 2000 je turistickou atrakciou pre domácich aj zahraničných návštevníkov. Návštevníkom je predstavené ako by tunel fungoval v prípade útoku a je tiež možné navštíviť pavilóny, ktoré prezentujú aspekty života počas komunistického režimu.

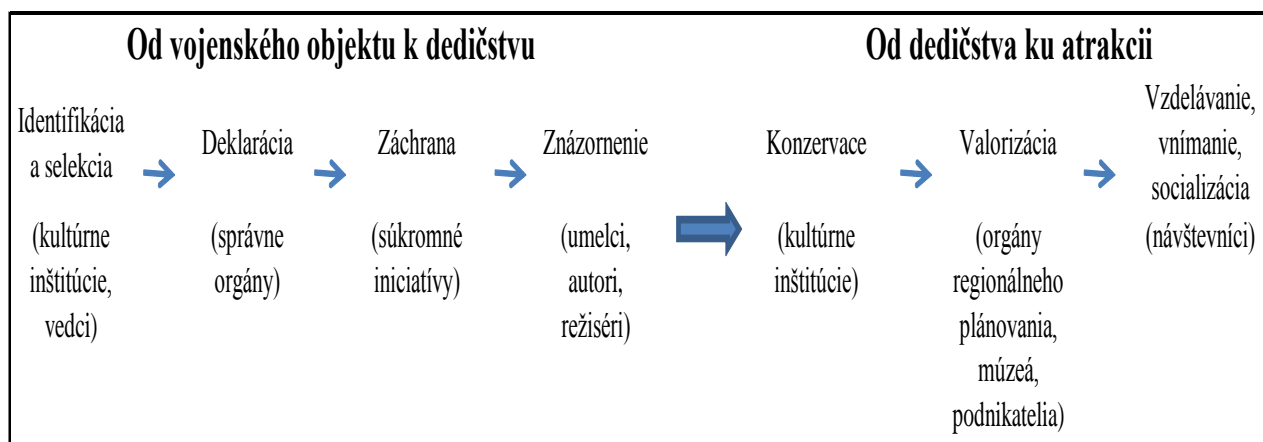
Uzatváranie vojenských základní a prípadná deklarácia historických objektov na národnej úrovni implikuje priestorovú, sociálnu a kultúrnu redefiníciu. Tajná atmosféra, ktorá obklopovala aktivity v období studenej vojny, je taktiež využívaná ako marketingová stratégia pre tieto atrakcie. Je to jeden z príkladov, ako môžu byť asociácie, nostalgia a kolektívne symboly tajomstva premenené na dôvod pre návštevu miesta (Strömberg 2010).

Samotná identifikácia a ochrana militárnych štruktúr nie je dostatočná pre vznik dedičstva, štruktúry musia byť takisto ako dedičstvo vnímané. Proces tvorby dedičstva prebieha podľa Strömberga (2010) v dvoch fázach (obr. 3). Prvú fázu predstavuje prechod od vojenského objektu k dedičstvu – proces konverzie implikuje praktiky identifikácie a výberu, deklarácie, záchrany a zobrazenia. Druhá fáza predstavuje prechod od dedičstva ku atrakcii: ochranu, zhodnotenie a nakoniec vzdelávanie, vnímanie a socializáciu. Rozvoj takejto turistickej atrakcie si vyžaduje podporu kultúrnych inštitúcií a tiež lokálnych iniciatív.

Predchádzajúca tvorba industriálneho kultúrneho dedičstva má mnoho spoločných aspektov s pozostatkami studenej vojny z pohľadu procesu vytvárania dedičstva. Bývalé vojenské objekty sa stávajú miestom pre rozvoj kreatívneho priemyslu a cestovného ruchu (Strömberg 2010). Strömberg (2013) prirovnáva spôsob, ktorým sú vojenské objekty znovu využívané, prebudované, a premodelované pre účely turizmu, kultúrnych aktivít, voľného času, nakupovania a marketingu ku umeleckým praktikám „readymades“ a „found objects“ významom masovej produkcie

a surrealistickými podvratnými podtónmi. „Readymade space“ je „teoretickou metaforou, ktorá analyzuje praktiky kreatívneho opätovného využívania a vysvetľuje ako, pohrávajúc sa s originálnym kontextom, opotrebované každodenné priestory môže nadobúdať nových funkcií, významov a podôb v kultúrnej ekonomii“ (Strömberg 2013, s. 68). V minulosti boli vojenské základne súčasťou národnej obrannej ekonomie, dnes hrajú dôležitú rolu v kultúrnej ekonomii a post-militárnej spoločnosti (Strömberg 2013).

Obr. 3: Proces tvorby dedičstva

Zdroj: Strömberg (2010)

Jednou z možností konverzácie takýchto objektov je rozvoj vojenského turizmu. Podľa Páskovej a Zelenku (2002) je vojenský cestovný ruch formou cestovného ruchu, ktorej účastníci sú motivovaní vyhľadávaním a návštevou pamiatok na historické bitky a vojenských stavieb (opevnenia, podzemné pevnosti, vojenské múzeá, pamätníky, cintoríny, miesta bitiek a pod.) Hrusovsky a Noeres (2011) delia produkty vojenského turizmu na tie so zameraním na vojenské vybavenie a tie, ktoré sa sústredia na historické udalosti. Prvé zmienené môžu byť vnímané tiež ako produkty dobrodružného turizmu. Týkajú sa rôznych vojenských aktivít, ako streľby, jazdy na tankoch a bojových lietadlách, za účelom adrenalínového zážitku. Historické produkty zahŕňajú výlety na bývalé bojiská a dôležité vojensko-historické lokality, sústrediac sa radšej na pasívnu skúsenosť s edukačným účelom. Produkty môžu byť aj kombináciou oboch charakteristík. Táto forma turizmu má tiež blízko k temnému turizmu, pri ktorom sú cieľom návštevníkov miesta spojené s prezentáciou ľudskej smrti a utrpenia (pozri bližšie Fialová 2016).

Niekoľko príkladov objektov vojenského cestovného ruchu pochádza zo Švédska. Zážitkové letecké centrum Aerozeum bolo vytvorené v podzemnej leteckej základni v Säve pri

Gothenburgu, ktorá mala byť ochranou proti nukleárnemu útoku v čase studenej vojny. V súčasnosti tam môžu návštevníci vyskúšať staré lietadlá a helikoptéry, virtuálne, aj v realite. Poskytuje tiež priestory pre konferencie a firemné akcie. V podzemnej pevnosti Hemsön eventová spoločnosť Barget Even zorganizovala sériu airsoftových hier v roku 2007, ktorej sa zúčastnilo viac než 1000 návštevníkov. Hra sa zakladala na scenári toho, čo by sa stalo, keby studená vojna neskončila. Hry Berget sú založené na hraní rolí na základe zdramatizovaných rozprávání a stávajú sa čím ďalej tým populárnejším spôsobom interpretácie a prežívania histórie (Strömberg 2013).

Súostrovie Matsu na Taiwane je príkladom typu lokality, v ktorej bolo vhodné nahradiť bývalú militárnu funkciu cestovným ruchom, ako upozorňujú Butler a Baum (1999) (kap. 3.2). Tunajšia vojenská základňa slúžila na ochranu pred prípadnou čínskou expanziou na Taiwan v dobe studenej vojny. V roku 1994 bola základňa zrušená a ostrovy boli nútené nájsť nový zdroj ekonomického rozvoja, ktorým sa stal turizmus. Najväčšia hustota militárnych inštalácií na svete, ako napríklad podzemné tunely, vytvorili špeciálnu kultúrnu krajinu a unikátnu atrakciu pre kultúrny cestovný ruch (resp. vojenský cestovný ruch). V lokalite sa nachádzajú aj významné prírodné hodnoty, populárne je pozorovanie chránených druhov vtákov u ústí podzemných tunelov, ktoré boli súčasťou opevnenia. Matsu bolo ustanovené Národným scénickým areálom a v roku 2009 zapísané na zoznam uchádzačov o zaradenie na list UNESCO. Z mnohých stavieb na ostrove sa stali hostely a Matsu sa ako populárna turistická destinácia nachádza na dobrej ceste k udržateľnej budúcnosti (Fu 2011). V súčasnosti (2016) Matsu stále čaká na zaradenie do zoznamu pamiatok svetového dedičstva (Bureau of cultural heritage 2016).

3.6 Potenciál územia pre rozvoj cestovného ruchu

Na ponuku cestovného ruchu je možné nazerať z rôznych uhlov pohľadu. Je možné hovoriť o predpokladoch pre rozvoj cestovného ruchu, ktoré Pásková a Zelenka (2002) definujú ako súhrn prírodných a antropogénnych aspektov, vrátane ich mnoho-úrovňových väzieb, ktoré vytvárajú predpoklady pre realizáciu cestovného ruchu. Podľa Mariotovho funkčno-chorologického členenia (1983) sa delia na lokalizačné, selektívne a realizačné predpoklady cestovného ruchu (pozri ďalej kapitola 5.4).

Šauer a kol. (2015) rozlišujú primárny a sekundárny potenciál ponuky cestovného ruchu. Za primárny potenciál ponuky CR považujú prírodný a kultúrno-historický potenciál, v Mariotovom pojatí tomu odpovedajú lokalizačné predpoklady cestovného ruchu. Sekundárny potenciál ponuky CR predstavuje predpoklady potrebné pre rozvinutie primárnych zdrojov CR. Tejto kategórii

odpovedajú Mariotove realizačné predpoklady cestovného ruchu. Ku terciálnemu potenciálu je možné zaradiť hlavne rozličné aktivity managementu destinácie.

Butler a Baum (1999) poukazujú na závislosť potenciálu pre rozvoj CR bývalých vojenských základní na faktoroch ako sú lokalita, povaha zdrojov, význam lokality, klíma a dostupnosť. Podľa Seidla (2008) sú v prípade zmeny využitia dlhodobu izolovaného územia zásadné realizačné predpoklady, vzhľadom na to, že informačno-komunikačné predpoklady spájajú lokalizačné a selektívne predpoklady a umožňujú rozvoj cestovného ruchu na území. Tieto predpoklady môžu byť ovplyvnené kvalitným destinačným manažmentom.

Destinačný manažment Zelenka a kol. (2013, s. 13) definujú ako „súbor techník, nástrojov a opatrení používaných pri koordinovanom plánovaní, organizácii, komunikácii, rozhodovacom procese a regulácii CR na danom území (destinácii).“ Jeho súčasťou je spoločnosť destinačného manažmentu, ktorá je združením rôznych aktérov CR v destinácii a vytvára ďalšiu súčasť destinačného manažmentu (zapojenie aktérov, ich koordinácia, rozvoj vzťahov v destinácii atď.). Výsledkom rozvoja destinačného manažmentu smerujúceho k udržateľnosti rozvoja sú udržateľné a konkurencieschopné produkty CR, spoločne zdieľané hodnoty vo vzťahu k prírodným hodnotám území, iniciácia partnerstva súkromného a verejného sektoru, vedenie výskumu, zberu dát pre monitorovanie a pod. (Zelenka a kol. 2013).

V prípade bývalého vojenského územia ako novej destinácie cestovného ruchu je potrebné už od začiatku nastoliť vecnú a odbornú diskusiu medzi všetkými aktérmi rozvoja územia a spoločne dospieť k akceptovateľnej stratégii rozvoja cestovného ruchu. Ako vhodné sa javí založenie spoločnosti destinačného manažmentu, ktorá bude činnosť aktérov koordinovať.

Stratégia a úroveň destinačného manažmentu ovplyvňujú akým spôsobom a ako dlho je potenciál aktivovaný (Pásková 2003). Pre aktiváciu turistického potenciálu je dôležité zapojenie miestnej komunity. Ak tomu tak nie je, môže dôjsť k rade negatívnych dopadov na miestnych obyvateľov a socio-kultúrne prostredie všeobecne (Doxey 1975, Pásková 2003, Plog 1974 cit. v Seidl 2008).

Jav, kedy cestovný ruch svojimi aktivitami zdroje poškodzuje býva označovaný ako turistická pasca. Najcitlivejšie vnímané sú dopady na neobnoviteľné primárne zdroje, ktorých poškodenie môže mať pre destináciu fatálne následky v podobe straty jej atraktivity (Šauer a kol. 2015). Potenciál územia je preto nevyhnutné aktivovať v jeho únosnej miere.

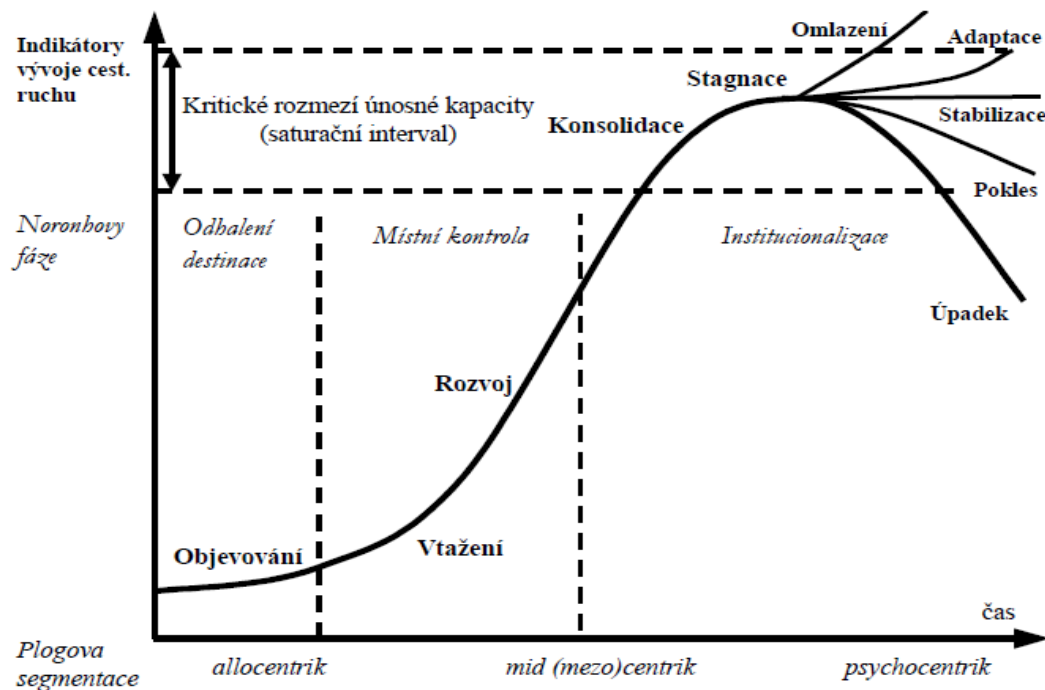
Únosné zaťaženie územia je také zaťaženie územia antropogénnou činnosťou, pri ktorom nedochádza k poškodzovaniu životného prostredia, predovšetkým jeho zložiek, funkcií ekosystémov alebo ekologickej stability (zákon č. 17/1992 Sb.) V cestovnom ruchu únosné

zaťaženie (tiež únosná kapacita) znamená maximálne zaťaženia územia cestovným ruchom pri ktorom nedôjde k zníženiu kvality životného prostredia, zážitkov a spokojnosti návštevníka, bez negatívnych dopadov na miestnych komunitu a kultúru (Pásková, Zelenka 2002). Medze zmien spôsobených cestovným ruchom môžu byť posunuté v závislosti od kvality a intenzity miestneho destinačného manažmentu, hlavne návštevníckeho manažmentu (Šauer a kol. 2015). Je preto potrebné zohľadniť záujmy ochrany prírody a krajiny, udržiavanie kultúrnych pamiatok, možnosti destinácie v oblasti rozvoja infraštruktúry, dopady na sociálnu a ekonomickú štruktúru lokality a aspekt kvality produktu cestovného ruchu (Seidl 2008).

Cestovný ruch ovplyvňuje dynamiku destinačného prostredia. Pre konverziu bývalých vojenských území je možné aplikovať tiež koncept životného cyklu destinácie (Siedl 2008, Kopp a kol. 2016). Pásková (2003), na základe prístupu Butlera (1980), Noronha (1976) a Ploga (1973), formuluje šesť fáz rozvoja destinácie (obr. 4). Dynamika vývoja destinácie môže dosiahnuť extrémnych hodnôt predovšetkým kvôli socio-ekonomickej marginalizácii oblasti alebo spôsobu konverzie do civilných štruktúr. Fáza rozvoja môže byť koordinovaná vhodnou stratégiou rozvoja a inštitucionalizáciou procesu. Ak je destinácia v úpadku vo fáze inštitucionalizácie, zámer má minimálny prínos pre trvale udržateľný rozvoj. Ovládnutím fázy v kritickom rozmedzí únosnej kapacity územia je možné stabilizovať vývoj destinácie, prípadne ju adaptovať alebo omladiť. Vo fáze inštitucionalizácie je kľúčová rola destinačného manažmentu, kým vo fáze rozvoja je dôležitá miestna kontrola (Seidl 2008).

Územie bývalého vojenského újezdu Brdy sa v súčasnosti nachádza vo fáze objavovania, ktorá začala sprístupnením okrajových častí územia cez víkendy a štátne sviatky v roku 2007. Vďaka vzniku CHKO je možné predpokladať, že sa rýchlo dostaví fáza vtiahnutia a rozvoja. Záujem o pobyt v zachovalej prírode a túžba spoznať územie, ktoré bolo dlhé roky neprístupné, niekde i nebezpečné, budú turistov lákať k návšteve. Lokálni aktéri by mali byť na tieto fázy pripravení a zároveň schopní zabrániť hrozbe rýchleho vyčerpania kapacít a úpadku turistického záujmu (Kopp a kol. 2016).

Obr. 4: Životný cyklus destinácie

Zdroj: Pásková (2003) – Butler 1980, Noronha 1976, Plog 1973

3.7 Formy cestovného ruchu (syntéza)

V rámci štúdia CR sa vyvinulo mnoho teoretických postupov. Klasické školy cestovného ruchu (medzi nimi i česká škola) obvykle od seba oddeľujú formy a druhy cestovného ruchu, pričom napríklad slovenská škola CR hovorí len o druhoch CR a ich javových formách (Gúčík 2010 cit. v Šauer a kol. 2015). Doposiaľ nebola vypracovaná jednotná a vyčerpávajúca klasifikácia. Táto kapitola sa bude sústreďovať predovšetkým na formy cestovného ruchu, pre ktoré je kľúčovým kritériom motivácia návštevníka. Je nutné ale podotknúť, že v praxi sa ľudia obyčajne riadia viac než jedným motívom (Šauer a kol. 2015).

Podľa Butlera a Bauma (1999) môžu územia bývalých vojenských základní osloviť jednotlivé marketingové skupiny osloviť rôznymi spôsobmi. Autori uvádzajú napr. trh založený na tých, ktorí boli zamestnaní v základni počas jej vojenskej éry a realizujú pravidelné návraty za bývalými vojakmi a ich rodinami – tento trh má tiež silné VFR väzby (visiting friends and relatives) v súvislosti so zväzkami medzi príslušníkmi armády a členmi komunity, čo môže v budúcnosti pôsobiť ako podnet k návratu. Ďalšou skupinou je trh založený na tých, ktorí sú ochotní precestovať značné vzdialenosti za účelom zahliadnutia špecifických vojenských artefaktov alebo navštíviť

miesta, kde sa odohrali špecifické vojenské udalosti (vojenský CR) alebo extrémnejší trh temného CR s návštevníkmi zaujímavými sa o návštevu dejísk tragédií. Základne môže byť taktiež zaujímavé tým, že poskytujú špeciálne zdroje, nedostupné inde v lokalite (v niektorých prípadoch zdroje existujú len vďaka tomu, že verejnosť bola z lokality vylúčená).

Na základe syntézy vyššie uvedených poznatkov je možné rozlíšiť:

1. Turistické využitie opustených vojenských objektov, ako sú napríklad bunkre, tunely, kasárne, pevnosti atď. – tieto miesta môže byť zaujímavé pre turistov z viacerých hľadísk, v závislosti na konkrétnej forme konverzie. Vyznačujú sa ich vlastnou historickou a kultúrnou hodnotou, špecifickou architektúrou, a sú v niektorých prípadoch hodné konzervácie. Dochádza k ich premene napr. na múzeá, výstavné priestory, kultúrne centrá, tematické a zábavné parky alebo miesta prevádzky dobrodružných aktivít súvisiacich s činnosťou vojska. Môžu byť teda atraktívne pre záujemcov napr. vojenský CR, kultúrno-poznávací CR, historicko-poznávací CR, vojenský CR, dobrodružný CR, temný CR či tematický CR.
2. Turistické využitie bývalých rozsiahlych vojenských území so zachovanými prírodnými hodnotami. Neznáme zakázané územia, z väčšej časti nedotknuté ľudskou činnosťou, predstavujúce istú „divočinu“, môžu byť pre návštevníkov vysoko atraktívne. Tieto územia bývajú zaradené k zvlášť chráneným územiám a sú vhodné pre rozvoj šetrných foriem CR, ako sú pešia turistika, cykloturistika, ekoturistika, geoturistika atď. Konkrétne príklady turistického využitia uvádza tab. 2.

Tab. 2: Príklady turistického využitia vojenských priestorov

rozsiahle vojenské územia so zachovanými prírodnými hodnotami	chránené územia: Döberitzer Heide (GER), Dobrá Voda (ČR), Brdy (ČR), Dartmoor (UK)	šetrné formy CR
kasárne	Christiania (Kodaň, DK), Metelkova project (Ljubljana, SI), Daoíz y Velarde Cultural Centre (Madrid, ESP)	kultúrno-poznávací, historicko-poznávací, vojenský CR
ostatné voj. objekty	Atommuseum Javor 51 (Míšov, ČR), Honecker-Bunker (GER, v príprave), Aerozeum (Säve, SWE), Underground Museum of Socialism (Naujasode, Litva), The Cold War Tunnel (Gjirokastra, ALB)	kultúrno-poznávací, historicko-poznávací, vojenský, dobrodružný CR
	Legoland (Guenzburg, GER)	tematický CR

Zdroj: Kopp. a kol. (2016), Wikipedia (2016) + vlastné spracovanie – na základe zdrojov kap. 3

4. Vojské újezdy Česka

Vojský újezd predstavuje vymedzená časť územia štátu, ktorá je určená k zaistovaniu obrany štátu a k výcviku ozbrojených síl. Je územno-správnou jednotkou (MO ČR 2016a). Vojské újezdy boli zriadené na základe zákona č.169/1949 Sb., o vojských újezdoch, v znení neskorších predpisov (Kubisa 2010).

Újezd tvorí územnú správnú jednotku. Štátnu správu na území újezdu vykonáva újezdny úrad v rozsahu úloh podľa zákona č. 222/1999 Sb., o zaistovaní obrany Českej republiky, v znení neskorších predpisov. Újezdny úrad je zároveň vojským orgánom, ktorý zaisťuje obranu štátu a je podriadený Ministerstvu obrany. Rozhoduje o vstupe na území újezdu. V čele újezdného úradu stojí prednosta, ktorý je vojakom z povolania a o jeho služobnom zaradení rozhoduje minister obrany. Všetok majetok na území vojského újezdu, mimo majetku vneseného, náleží štátu (MO ČR 2016a, zákon č. 15/2015 Sb).

Pre výcvik ozbrojených síl existujú na území újezdu vojské výcvikové priestory (VVP) a výcvikové zariadenia, ktoré tvoria strelnice, cvičiská, cesty pre pásové a kolesové vozidlá, ubytovacie objekty vojsk, pozemné komunikácie a ostatné vojské účelové zariadenia vrátane vodných plôch a výcvikových pozemkov (Kubisa 2010).

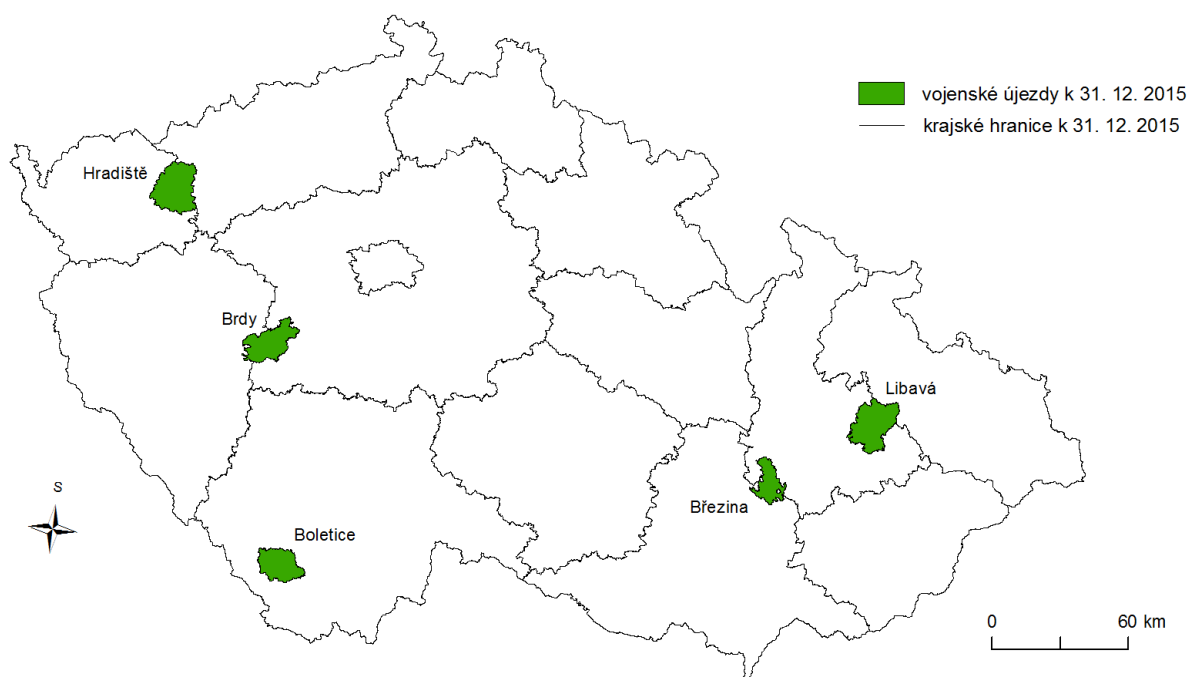
Dôležitým aspektom vzniku vojských priestorov v minulosti bola geografická poloha, a po druhej svetovej vojne hlavne pozícia v regionálnom systéme ovplyvnená politickými a sociodemografickými procesmi (Seidl, Chromý 2010). Vojské újezdy boli situované do miest bývalých vojských táborov (Brdy, Mladá), alebo riedko osídlených oblastí a v pohraničí (Sudety), ktoré boli v prípade potreby vysídlené a vtedajšie obce tak zanikli (Komár 1993).

Československá armáda do roku 1991 využívala dvanásť vojských újezdov s celkovou rozlohou 264 857 ha, ktoré zaberali cez 2 % územia štátu. Vojské újezdy tvorilo štrnásť výcvikových priestorov, z nich osem bolo rozmiestnených v Česku a šesť na Slovensku. K 31. 12. 1992 bolo v súlade s novou vojskou doktrínou rozhodnuté o ukončení vojského využívania troch VÚ v Česku, a to VÚ Dobrá Voda, VÚ Mladá a VÚ Ralsko (Komár 1993). V Česku následne existovalo 5 vojských újezdov (obr. 5) a to do konca roku 2015, od 1. 1. 2016 platí nový zákon o optimalizácii VÚ. Hlavným cieľom optimalizácie je zrušenie vojského újezdu Brdy a zmenšenie hraníc ostatných újezdov.

Plán na optimalizáciu vojských újezdov predstavilo MO v roku 2011 v tzv. Bielej knihe o obrane. Kniha hodnotí stav v ozbrojených silách a navrhuje opatrenia ku zlepšeniu fungovania rezortu. Reaguje tiež na zníženie celkového počtu vojakov, ku ktorému došlo po zavedení plne profesionálnej armády po roku 2000. V roku 1993 mala Armáda Českej republiky 115 000 vojakov

v činnnej službe, v súčasnosti má 21 000 vojakov. Vzhľadom k súčasným a budúcim potrebám výcviku vojsk a k znižovaniu zdrojového rámca bolo nutné prehodnotiť existujúci počet a rozsah vojenských újezdov a ostatných výcvikových zariadení. Rozloha týchto území bola v porovnaní s inými európskymi štátmi vyššia. V okolitých krajinách pripadá na vojenské újezdy okolo 0,5 % rozlohy štátu, pričom v Česku to bolo 1,7 % rozlohy (MO ČR 2014a).

Obr. 5: Vojenské újezdy v Česku pred optimalizáciou 2016

Zdroj: ArcČR 500, verzia 3.2

Optimalizácia sa taktiež zaoberá riešením určitých problémov spojených s existenciou vojenských újezdov, ktoré MO zhrňuje štyroch kategórií:

Vo vojenských újezdoch malo trvalé bydlisko viac ako 2000 obyvateľov, ktorí boli čiastočne obmedzení vo svojich občianskych právach voči ostatným občanom. Pri neexistencii obce na svojom území nemohli voliť ani byť volení do zastupiteľstva obce a taktiež nemohli vlastníť nehnuteľný majetok.

V hospodárení rezortu obrany boli aj objekty, ktoré zabezpečovali potreby obyvateľov VÚ, ako sú byty, objekty občianskej vybavenosti, inžinierske siete a pod., nesúvisiace s hlavným poslaním vojenských újezdov, ktorým je výcvik ozbrojených síl.

Na území vojenských území sa nachádzal aj nepotrebný majetok pre AČR, ktorý nebolo možné previesť na iné subjekty. Problémy tiež vznikali kvôli nedoriešeným reštitučným nárokom.

Vojenské újezdy predstavujú obmedzenia aj pre okolité obce, ktoré sú často neprejazdné a zaťažované presunmi techniky a hlukom. V minulých rokoch boli niektorými okolitými obcami i ďalšími subjektmi vznesené požiadavky na úpravu hraníc vojenských újezdov. V roku 2005 minister obrany rozhodol o čiastočnom sprístupnení okrajových častí vojenských újezdov pre občiansku verejnosť počas víkendov a štátnych sviatkov (v týchto častiach prebehla pyrotechnická očista a boli tu vyznačené chodníky pre peších a cykloturistov). Sprístupnenie prinieslo aj isté negatíva, ako porušovanie zákazu vstupu do neprístupných častí a jazdy terénnych motocyklov a štvorkoliek v teréne (MO ČR 2014a).

Na území vojenských újezdov sa nachádzali aj štátom evidované pamiatky, za ktorých údržbu zodpovedalo MO. Ministerstvo však na údržbu nevyčleňovalo dostatočné prostriedky, čoho následkom je neutešený stav týchto pamiatok (napr. hrad Valdek vo VÚB) (MO ČR 2014a).

Na základe posúdenia problematiky výcviku AČR a spoločného výcviku s jednotkami NATO bolo možné bez obmedzenia výcviku u všetkých újezdov vyčleniť sídelné útvary a okrajové časti újezdov. Toto opatrenie rieši takmer všetky zásadné problémy spojené s existenciou vojenských újezdov (MOČR 2014a). K realizácii týchto krokov bol prijatý zákon č. 15/2015 Sb., o zrušení vojenského újezdu Brdy, o stanovení hraníc vojenských újezdů, o změně hranic krajů a o změně souvisejících zákonů (zákon o hranicích vojenských újezdů). VÚ Boletice bol zmenšený o 25 %, VÚ Březina o 5 %, VÚ Hradiště o 15 % a VÚ Libavá o 31 %. Vyčlenené územia boli pričlenené k územiu príľahlých obcí alebo na nich vznikli obce nové. Vznik nových obcí je, de facto, obnovením pôvodných samospráv, ktoré boli vznikom vojenských újezdov zrušené a stali sa súčasťou vojenských újezdov podľa zákona 169/1949 Sb. Nový zákon tak znamená v neposlednej rade nápravu krívd spôsobených ustanoveným vojenských újezdov v 50. rokoch (MO ČR 2015).

Od roku 1994 prebieha vo vojenských výcvikových priestoroch výcvik českej armády so svojimi spojencami, najprv v rámci programu Partnerstvo pre mier a neskôr s vojenskými jednotkami NATO. Uskutočnila sa tu tiež rada národných cvičení ozbrojených síl štátov EÚ a USA (MO ČR 2016a). Je obvyklé, že výcvik západoeurópskych profesionálnych armád je realizovaný na území priestorov štátov „východného bloku“, a to hlavne z ekonomických dôvodov. Tento trend je z hľadiska koncipovania stratégií českých vojenských újezdov zásadný, vzhľadom na to, že príjmy z prenájmu plynú priamo do štátneho rozpočtu (Seidl, Chromý 2010).

4.1 Vojenské újezdy v geografickom priestore

V kontexte geografie sú vojenské újezdy príkladom územia, kde je uplatňovaná výnimočná moc, sú teda určitou zvláštnosťou geografického priestoru Česka. Ich existenciou dochádza k deformácii geografického priestoru, ako negatívne, tak aj pozitívne. V priestore predstavujú bariérou, ktorá môže ovplyvňovať dopravné vzťahy. Obyvatelia okolitých obcí často musia újezdy pri svojej ceste do zamestnania, škôl, na nákupy a pod. obchádzať. Dochádza tak k deformácii prirodzenej spádovosti a dennej dochádzky, a tým aj k nárastu periférnosti lokalít. Oblasti s nepriaznivou dopravnou dostupnosťou nie sú taktiež atraktívne pre lokalizáciu priemyslových a obchodných aktivít. Na druhej strane však môže prítomnosť armády generovať dopyt po pracovných miestach, čo sa týka civilných zamestnancov a tiež dopyt po službách v okolitých obciach. Bariéra v podobe vojenského újezdu má pozitívny dopad na prírodné ekosystémy, vďaka nej sa zachováva tradičný ráz územia, ktoré tak nie je vystavené silnejšiemu antropogénnemu tlaku (Kopp a kol. 2016). Vďaka ekologickým hodnotám bývajú preto tieto územia predmetom legislatívnej ochrany životného prostredia (kap. 3.4). Bariérou regionálneho rozvoja ich zázemia môžu byť i úzke mantinely nastavené spoločenskou dohodou o ochrane prírodných a krajinných hodnôt (Seidl, Chromý 2010).

Územie vojenských újezdov je možné považovať za územie silno periférne až marginálne. Z vedeckého hľadiska je táto oblasť nepreskúmaná, záujem o ňu nastal až v dobe objavenia sa problematiky spojenej s konverziou týchto území. Sociálna geografia sa môže takýmto územím zaoberať z hľadiska riešenia všeobecných otázok vývoja geografických systémov – z hľadiska polarizácie priestoru a integrácie marginálnych území do regionálneho systému, a tiež z hľadiska regionálneho rozvoja – návrhu riešenia rozvoja špecifických území spolu s príslušnými oblasťami (Seidl, Chromý 2010).

Marginálne územia sú podľa Andreoliho (1994 cit. v Seidl, Chromý 2010) vysoko periférne oblasti prechádzajúce v takmer komplexnú izolovanosť, na ktorú sa viaže riady hlbších špecifických problémov. Toto územie vyčlenené z ekonomického systému si vyžaduje intervenciu z vonkajšieho prostredia. Marginalita je súčasťou kontinua jadro – semiperiferie – periferie – marginalita. Periférne oblasti bývajú vnímané ako oblasti geometricky vzdialené od centra, kým marginálne oblasti sú vyčlenené z regionálneho systému. V českom pojatí sa obyčajne pojmy marginálny a periférny nerozlišujú (Chromý, Jančák 2005).

Polohovo okrajové a do regionálneho systému slabo integrované oblasti sú najviac náchylné napr. k deštruktívnym spôsobom exploatácie materiálnych a sociokultúrnych zdrojov (Seidl, Chromý 2010). Hĺbku integrácie určuje miera zmeny v čiastkovom aspekte integrácie alebo

ireverzibilita uskutočnenej integračnej zmeny. Miera ireverzibility môže byť ovplyvnená spôsobom nového využitia územia a miera spontaneity alebo náročnosti regulácie ovplyvňuje integráciu (Řehák 2004 cit. v Seidl, Chromý 2010). Tieto dva faktory sú v prípade procesu integrácie vojenského újezdu do regionálneho systému kľúčové – v podobe legislatívnej ochrany prostredia, koncepčných nástrojov vôle verejnosti. Pre územie samotné má proces integrácie viac priestorový než socioekonomický charakter, socioekonomický charakter dominuje v zázemí VÚ (Seidl, Chromý 2010).

Marginalizácia území je podmienená zlomovými rozhodnutiami, často politického charakteru. Podobne je možné charakterizovať i problematiku segregácie alebo integrácie VÚ do regionálneho systému (Seidl, Chromý 2010).

4.2 Konverzia vojenských újezdov Česka

Po zmene politických pomerov v roku 1989 narástli spoločenské tlaky na územie vojenských újezdov. Okrem požiadaviek na optimalizáciu ich využívania a odstránenia škôd sa objavili tiež návrhy na úpravu ich hraníc alebo úplne zrušenie újezdov. Vývoj nasledujúcich rokov však ukázal potrebu niektoré vojenské újezdy zachovať, a to z dôvodov vojensko-politických a otázok ochrany prírody a krajiny (Kozel 1995 cit. v Kozel 1998).

Po zvážení dostupných faktov, boli, ako už bolo vyššie spomenuté, zrušené vojenské újezdy Dobrá voda, Mladá a Ralsko. Po predaní újezdu sa VÚ Dobrá voda stal jadrom NP Šumava, na ostatných dvoch sa začala pripravovať revitalizácia ich územia. VÚ Mladá a Ralsko boli behom posledných rokov využívané zväčša sovietskymi vojskami a stav ich územia bol preto v porovnaní s ostatnými VÚ omnoho horší (Kozel 1998). Začala sa tak pripravovať revitalizácia ich územia a stali sa predmetom diskusií, výskumov a koncepcií. Na ich územiach bolo následne možné zaznamenať vývojovo podobný proces k procesu dosídľovania českého pohraničia v povojnovom období (Seidl, Chromý 2010).

VÚ Dobrá Voda bol automaticky začlenený do štruktúry Národného parku Šumava, ktorý bol založený v tom istom roku. Významným dôvodom tejto konverzie bola ako geopolitická situácia, tak aj geografická poloha v bývalom hraničnom pásme tzv. železnej opony. V oblasti už od roku 1964 existovala CHKO a v súvislosti so začlenením do NP bola tiež nastolená metodická forma spolupráce v metodike konverzie nemeckých vojenských území. Konverziu VÚ Dobrá voda je možné považovať ako za unikátny prípad, tak aj za obecný model (Seidl, Chromý 2010).

Vojenský újezd Ralsko so svojou rozlohou 250 km² patril medzi najväčšie újezdy. Proces revitalizácie sa uskutočnil metódou štandardnej privatizácie. Rozpočtová organizácia PRIVUM

v priestore identifikovala zhruba 1700 bytov a 1200 ostatných objektov (Vačkář 1998). Väčšinu bývalého VÚ tvorí obec Ralsko, ktorá vznikla zlúčením deviatich osád (170 km², druhá najväčšia v Česku). Obec zaznamenala nárast počtu rezidentov v súvislosti so sťahovaním nových obyvateľov do zrekonštruovaných panelových domov (Syrůvátková 2006). Zvýšenie počtu obyvateľov však nesprievádzalo adekvátne zvýšenie občianskej vybavenosti a pracovných príležitostí, počet podnikateľských aktivít je nízky. Hlavnými príčinami tohto vývoje je nedokončená privatizácia, neutešený technický stav budov a omyly uskutočnené predovšetkým v prvých rokoch revitalizácie a územného plánovania oblasti (Hercik, Szczyrba 2012). Originálny koncept rozvoja oblasti bol zameraný na podporu aktivít, ktoré by nezhoršovali stav zachovalého prírodného prostredia, ako cestovný ruch a šport, prípadne drobná výroby a podnikanie (Vačkář 1998). Na území bola v roku 2000 zriadená Obora Židlov so vzácnymi druhmi zvery, ktorá je prístupná pre turistov. V roku 2011 tu podnik Vojenské lesy a statky ČR (ďalej VLS) spustil unikátny program návratu zubra európskeho do voľnej prírody. V roku 2014 bola časť bývalého vojenského újezdu začlenená do CHKO Kokořínsko, ktorá sa rozšírila o Máchův kraj. Na celom katastre obce Ralsko a časti katastru Doks a Hamru na Jezeře vznikol taktiež Geopark Ralsko, ktorý sa stal siedmym českým Národným geoparkom v máji 2016. Jeho hlavným mottom je „Krajinou zaniklých obcí, železné rudy a pískovce bez bariér“ a jeho cieľom je predstaviť túto zachovalú krajinu širokej verejnosti v rámci udržateľného cestovného ruchu. Vďaka nenáročnému reliéfu môžu oblasť poznávať i návštevníci s obmedzenými možnosťami pohybu (Geopark Ralsko 2015). V roku 2011 zahájil Středočeský kraj výstavbu športovo-rekreačného areálu Vrchbělá, ktorý zahŕňa rozhľadňu, hotel, parkovisko, lanový park a korčuliarske dráhy. Areál však kvôli chybám v projekte dlhší čas nebol skolaudovaný a začínal chátrať (ČT 24 2015). Kolaudáciu areál získal v máji 2016 a otvoriť verejnosti by sa mal v lete 2016 (ČTK 2016).

Výskum Seidla (2008) týkajúci sa vojenského újezdu Boletice ukázal rozdielne vnímanie potenciálu tohto VÚ na jednotlivých úrovniach verejnej správy. Čo sa týka podpory stupňa dynamickosti možnej konverzie, tak prvá skupina aktérov zastávala podporu zlomového projektu, ktorý by zvrátil polarizáciu územia (niektorí z nich zúžili obsah tejto zmeny na výstavbu lyžiarskeho areálu). Druhá skupina by radšej hľadala alternatívne spôsoby využitia. Na jednej strane stáli obce, ktoré presadzovali zámary v rozpore s legislatívou ochrany životného prostredia. Krajská úroveň správy územia zastávala tiež rozvoj tvrdých foriem CR, ktoré by vyriešili problém sezónnej nezamestnanosti. Na druhej strane stáli zámary občianskych združení a orgánov ochrany životného prostredia, ktoré boli považované za nedostatočné pre riešenie ekonomických problémov regiónu. Evidentná je teda nekonceptnosť riešenia. Väčšina respondentov nepotvrdila hľadanie inšpirácie

v modelových projektoch a geneticky podobných územiach v Česku ani v zahraničí. V rámci optimalizácie vojenských újezdov boli v roku 2016 zmenšené hranice VÚ Boletice, na území vznikla nová obec Polná na Šumave a ostatné okrajové katastrálne územia boli pripojené k existujúcim obciam. Z VÚ bol vyčlenený Špičák, potenciálne miesto pre spomínanú výstavbu lyžiarskeho strediska. Podľa starostu obce Horní Planá, ku ktorej bol Špičák priradeným, výstavba strediska nehrozí, chýbajú peniaze a investor. U mnohých ľudí však panuje obava, že na územie zaútočia developeri a raz zjazdovky na Špičáku vybudujú (Pelíšek 2015). Podľa Seidla a Chromého (2010) by bolo vhodné na tomto území koncipovať stratégiu dlhodobého udržateľného rozvoja regiónu naviazanú na šetrný turizmus. Unikátny prírodný potenciál újezdu by bolo možné využiť pre rozvoj CR za predpokladu aktivácie terciálneho potenciálu územia v podobe fungujúceho destinačného managementu.

5. Prípadová štúdia konverzie vojenského újezdu Brdy

5.1 História vojenského újezdu Brdy

Po vzniku Československa si bola vzdelaná verejnosť vedomá prírodných hodnôt stredných Břd, v roku 1920 dokonca skupina poslancov predložila návrh na zriadenie národného parku v Brdách, návrh sa však na prerokovanie nedostal. V roku 1924 bol predstavený návrh na zriadenie delostreleckej strelnice v Brdách, čo bolo verejnosťou prijímané krajne negatívne. Proti strelnici protestovali obyvatelia obcí, spisovatelia, vedci, KČT a mnohé ďalšie inštitúcie a združenia. Tieto hlasy však vyslyšané neboli a vláda projekt v roku 1926 schválila. Štát vykúpil lesné pozemky predovšetkým piatich veľkostatkov, medzi ktoré boli Brdy rozdelené. Za prvej republiky bol úplný zákaz vstupu len na cieľové plochy, do lesov sa mohlo voľne vstupovať s výnimkou doby keď prebiehala strelba. Územie bolo turisticky obľúbené a nachádzala sa tu aj sieť značených ciest. Mnohí si na Padrti prenajímali tzv. letné byty a ku kúpaniu slúžil predovšetkým Dolejší rybník. Prirovnávané k horským jazerám a obľúbené na kúpanie boli taktiež Pílský a Lázenský rybník (v menšej miere aj Octárna) (Čáka 1998). Brdy sa tiež stali kolískou skautského a trampského hnutia. Približne od roku 1925 si trampovia v Brdách stavali svoje osady, niekedy s poctivými zrubmi, inokedy to boli zapadnuté miesta so slávnostným ohniskom (MO ČR 2006). V čase hrozby expanzie hitlerovského Nemecka sa Brdy stali pokusným územím pre pevnostné opevnenie celej republiky. Na cieľovej ploche Jordán bol vtedy vybudovaný pechotný zrub s kódovým označením „CE“, ktorý v súčasnosti stále stojí ako vojenská chránená pamiatka. Niekoľko krát sa tu natáčali aj filmy. V roku 1939 však vstúpila nemecká armáda i do Břd a na celom území strelnice zaviedla zákaz vstupu. Strelnicu taktiež rozšírili smerom na západ a obyvatelia tamajších obcí museli opustiť svoje domovy. Vzhľadom na to, že objekty zostali ponechané, sa po druhej svetovej vojne mohli obyvatelia vrátiť. Plocha strelnice sa však oproti svojej pôvodnej podobe zväčšila. Bol skonfiškovaný veľkostatok Hořovice, od ktorého pripadli k strelnici lesy v katastroch obcí Hořovice, Jince, Ohrozenice, Hrachoviště, Křešín, Chaloupky, Hvozdec, Malá a Velká Víska, na opačnej strane strelnice pribudlo aj časť poľesia Míšov. V roku 1950 bol na území strelnice vyhlásený vojenský újezd Brdy a do celých stredných Břd začal platiť zákaz vstupu. V roku 1952 sa začalo územie opäť rozširovať a svoje domy museli opustiť obyvatelia obcí Padrt, Přední a Zadní Záběhlá, Kolvín, Velcí a Hrachoviště. Tentoraz bola väčšina budov zrovnaná so zemou a spomínané obce tak zanikli. V tom čase vznikol tiež tankodrom na Bahnách (Čáka 1998). V rámci vojenského újezdu žilo len málo obyvateľov.

Brdy sa tiež preslávili ako miesto, kde mohol stáť americký radar. O možnosti vybudovania americkej národnej protiraketovej obrany sa začalo jednať vo vládnych kruhoch po roku 2000. Konkrétnejšie obrisy dostal zámer v roku 2007 a ďalšie dva roky zamestnával politikov aj verejnosť. Vládna zmluva o umiestnení radaru „na kóte 718“ (vrch Břízkovec) bola podpísaná v roku 2008. Na toto miesto putovali vládne delegácie a demonštrovali tu odporcovia aj priaznivci radaru. Obrat nastal v roku 2009 kedy prezident Barack Obama oznámil, že Spojené štáty americké od výstavby radaru odstupujú (Hajšman 2015).

Pred zrušením mal vojenský újezd Brdy rozlohu 260,09 km², z toho deväťdesiat percent územia tvoril les a zvyšok využívala armáda. Slúžil najmä ako cvičisko so špecializovanou delostreleckou a leteckou strelnicou (MO ČR 2014a, MO ČR 2006).

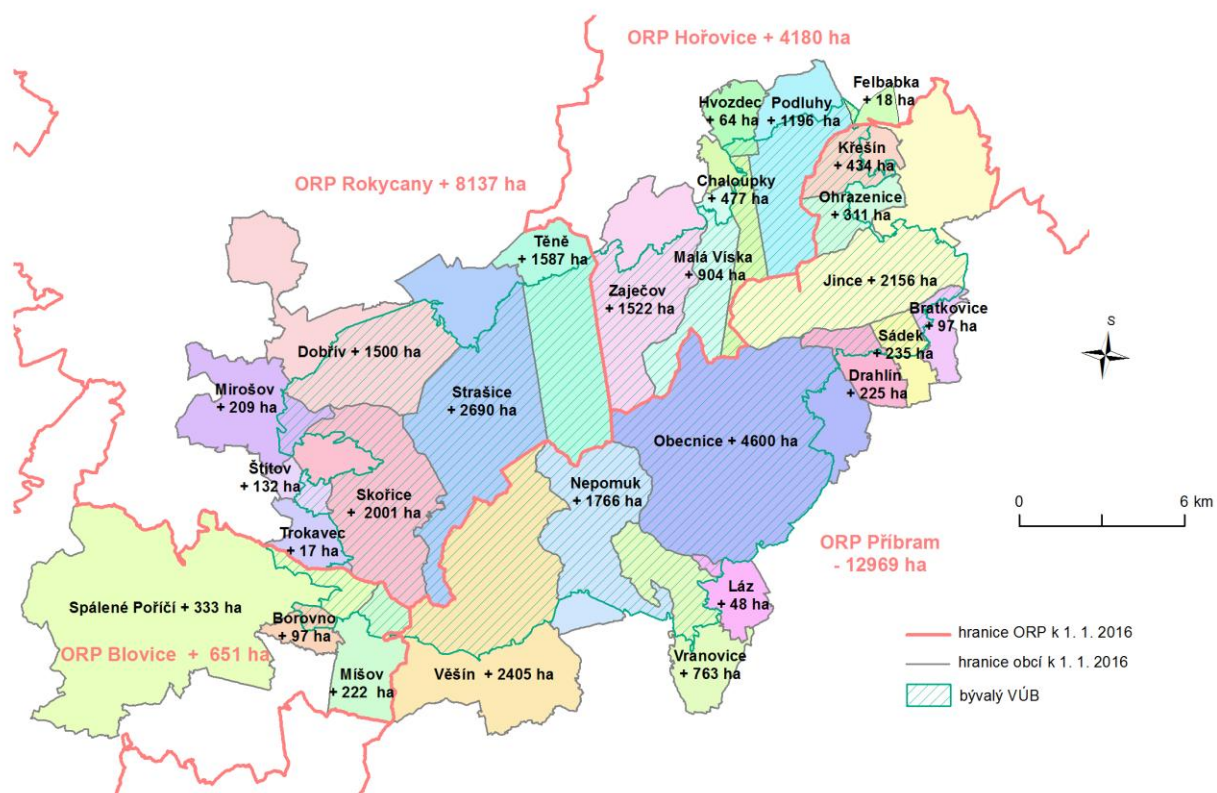
Rozhodnutie o zrušení práve vojenského újezdu Brdy Ministerstvo obrany vysvetľuje nasledovne: VÚB bol primárne určený pre výcvik delostrelectva, ale neumožňoval plnohodnotný výcvik mechanizovaných jednotiek vzhľadom k rozlohe jeho výcvikových plôch. Mal najmenší podiel výcvikovej plochy v porovnaní s ostatnými újezdmi. V posledných rokoch došlo tiež k výraznému zníženiu bojových streľieb delostrelectva. Tieto streľby je možné prevádzať aj v ostatných újezdoch, tak ako aj streľbu z ručných zbraní, ktorá má vo využití VÚB veľký podiel. Po vyhodnotení kritérií, akými sú možnosti jednotlivých VÚ z hľadiska výcviku vojsk a vybudovanej infraštruktúry, ich vybavenia, a tiež po vyhodnotení frekvencie poľného výcviku a presunu najbližších útvarov do iných vojenských újezdov, sa javilo ako najvhodnejšie uvoľnenie VÚB (MO ČR 2014c).

Vojenský újezd Brdy bol zrušený na základe zákona č. 15/2015 Sb. s účinnosťou od 1. 1. 2016 a na jeho území (ktoré sa kryje s územím Středních Bříd) bola zároveň vyhlásená CHKO (nariadením vlády ČR č. 292/2015 Sb). CHKO Brdy s celkovou rozlohou 345 km² okrem územia vojenského újezdu samotného zaberá i časť Jižních (Třemšinských) Bříd. Územie bývalého VÚB bolo rozdelené medzi Středočeský a Plzeňský kraj (príloha 2), zostáva však v majetku štátu – Ministerstva obrany (AOPK ČR 2015c). Územie bolo tiež rozdelené medzi 27 okolitých obcí (obr. 6, príloha 2), ktoré sú správcami územia. Do vlastníctva príslušných obcí a krajov prešli len stavby s príslušenstvom pre čerpanie vody a pozemné komunikácie potrebné pre zabezpečenie dopravnej obslužnosti (zákon č. 15/2015 Sb.). Územie naďalej zostáva objektom dôležitým pre obranu štátu – ODOS. Z toho dôvodu je tiež možné, že v prípade potreby bude vrátené armáde (Cílek a kol. 2015). Je tiež chránenou oblasťou prirodzenej akumulácie vôd (CHOPAV) a zákaz vstupu pretrváva do 1. stupňa ochranného pásma vodných zdrojov. Armáda územie úplne neopustila, zriadené bolo Posádkové cvičiště Jince s trvalým zákazom vstupu, a to pozdĺž komunikácie Valdek – Obecnice

smerom k Jinciam (pozri príloha 6) (AOPK ČR 2015c). Zákaz vstupu platí ďalej do areálov ako sú napr. meteoradar Praha, vysielac na Sádce a vojenské zariadenia na Amerike a Rezerve (AOPK ČR 2015e).

Právo hospodáriť na území majú predovšetkým VLS a Armáda ČR, pričom v Třemšinských Brdách hospodári Lesní správa Arcibiskupství pražského (Fišer, Obermajer 2016). Vjazd motorových vozidiel na územie CHKO je zakázaný, výnimku môžu udeliť VLS (AOPK ČR 2015c). Históriu VÚB približuje tab. 3.

Obr. 6: Rozdelenie VÚB do katastrov obcí a správných obvodov ORP

Zdroj: ČSÚ (2016), ČÚZK (2016)

Tab. 3: História vojenského újezdu Brdy

1927	založenie delostreleckej strelnice
1950	vyhlásenie VÚB
2007	sprístupnenie okrajových častí VÚB verejnosti
2011	zámer o zrušení VÚB, štart legislatívneho procesu
4. 1. 2012	vláda schválila návrh zákona o optimalizácii vojenských újezdov so zrušením VÚB
20. 11. 2013	schválenie úradníckou vládou
12. 12. 2014	schválenie Poslaneckou snemovňou
14. 1. 2015	schválenie Senátom
20. 1. 2015	podpis prezidenta
12. 10. 2015	nariadenie vlády o zriadení CHKO Brdy
1. 1. 2016	zrušenie VÚB a vznik CHKO Brdy
2017	dokončenie pyrotechnickej očisty

Zdroj: vlastné spracovanie (zo zdrojov kap. 5.1 a 5.3)

5.2 Predpoklady územia pre rozvoj cestovného ruchu

K deleniu a hodnoteniu predpokladov cestovného ruchu je možné pristupovať geneticky, funkčne alebo funkčne-chorologicky. Prístup, ktorý sa zameriava na genetické aspekty predpokladov, rozlišuje predpoklady prírodné, kultúrne-historické a spoločenské. Z funkčného hľadiska prvýkrát určil úlohu predpokladov CR H. Poser (1939 cit v Mariot 1983), ktorý rozlišuje tri typy činiteľov, ktoré ovplyvňujú CR, a to základné, podporujúce a brzdiace. Do skupiny základných činiteľov patria prírodné a demografické faktory. Podporujúce činitele zahŕňajú rast počtu obyvateľov, rozvoj záujmu o CR, propagáciu, ekonomickú situáciu obyvateľstva, vzťah miestnych k návštevníkom a pod. Brzdiačimi činiteľmi sú negatívne javy ako politické konflikty, hospodárske problémy či nepriazeň počasia.

V tejto práci je ďalej využívaný funkčne-chorologický prístup P. Mariota (1983), ktorý kombinuje dva predchádzajúce prístupy a rozlišuje lokalizačné, selektívne a realizačné predpoklady. Lokalizačné predpoklady, ktoré člení na prírodné a kultúrne historické, majú základ v genetickom prístupe. Selektívne predpoklady určujú spôsobilosť obyvateľstva zúčastniť sa na cestovnom ruchu. Delia sa ďalej na politické, demografické, administratívne, urbanizačné, sociologické, ekologické a personálne predpoklady (Pásková, Zelenka 2002). Transformáciu hodnôt lokalizačných a selektívnych predpokladov k rozvoju CR umožňujú realizačné predpoklady. K tejto skupine patria komunikačné predpoklady a materiálno-technická základňa (Mariot 1983).

Záveru Analýzy CR na Příbramsku spracovanej Přírodovědeckou fakultou UK v Praze v roku 2007 konštatujú, že celý priestor Bříd, ale hlavne jeho centrálna časť, poskytuje jedinečný

prírodný potenciál pre mäkké formy CR, ktorý je možné prirovnať napr. k potenciálu Šumavy. Ten navyše umocňuje aj poloha Břd v zázemí metropolitného regiónu Prahy, ktorý je zdrojom turistov. Tvrdenie, že masový príliv turistov môže oblasť poškodiť je síce argumentom, je však potrebné nájsť riešenie, ktoré negatívne vplyvy minimalizuje. Ponechanie újazdu oficiálne uzavretého, ale za to v realite s nezabezpečiteľnou kontrolou vstupu a omnoho rušivejších ekonomických aktivít, ktoré hrozia devastáciou územia by bolo podľa autorov diskutabilné (Vágner a kol. 2007).

V nasledujúcej časti budú hodnotené predpoklady pre rozvoj cestovného ruchu predovšetkým územia bývalého vojenského újazdu samotného a taktiež aj s ním súvisiaceho územia CHKO Brdy a jej okolia.

5.2.1 Lokalizačné predpoklady

Prírodné predpoklady

Reliéf

Pohorie Brdy je najvyšším a najstarším pohorím uprostred Čiech. Jeho najvyšším vrcholom je Tok (864,9 m n. m.). Brdy sú predmetom rôznych klasifikácií, Cílek a kol. (2015) navrhujú najjednoduchšie prirodzené členenie na Hřebeny, Střední Brdy, Třemšínske Brdy a Žďárske Brdy. Hřebeny sa nachádzajú medzi vltavským údolím pri Zbraslavi a údolím Litavky. Střední Brdy (tiež Centrálné Brdy) sa kryjú so širšími hranicami bývalého vojenského újazdu. Třemšínske Brdy tvoria južnú časť celku (nazývajú sa aj Jižní alebo Jihozápadní Brdy). Žďárske Brdy zahŕňajú územia prírodného parku Trhoň.

Územie bývalého VÚB náleží do celku Brdskej vrchoviny, podcelku Brdy, ktorý má charakter členitej vrchoviny s výškovou členitosťou 200–300 m. V okolí prielomu Litavky vo východnej hranici újazdu má ráz plochej hornatiny s členitosťou až 350 m. Panva v oblasti Padrtských rybníkov má charakter pahorkatiny s členitosťou 100–150 m. Pre reliéf Břd sú charakteristické oblé vrcholy so širokými tiahlymi chrbtami oddelené široko roztvorenými úvalovitými údoliami, a to väčšinou bez typickej nivy lebo ich dna pokrývajú balvanové sute (MO ČR 2006).

Územie CHKO Brdy je vhodné pre pešiu turistiku a cykloturistiku, a tiež bežkársky cestovný ruch. Pre menej zdatných cyklistov a bežkárov je ideálna panvová oblasť v okolí Partských rybníkov s nízkym prevýšením. Zjazdové lyžovanie by vzhľadom k charakteru reliéfu nebolo vhodné, až na niekoľko výnimiek, ktorými sú však oblasti s význačnými ekologickými hodnotami. Do úvahy prichádza len masív Třemošnej, ktorý sa nachádza na okraji CHKO v blízkosti mesta Příbram. Prípadná výstavba lyžiarskeho strediska je však rozporuplná, okrem otázok napríklad neistej snehovej pokrývky (viď ďalej sekcia „podnebie“) je argumentom proti

výstavbe lyžiarskeho strediska porušenie pôvodného krajinného rázu, čo by bolo v rozpore s tézami rozvoja (pozri tiež kapitoly 5.2.3, 5.3.4 a 5.5.1).

Vrcholy kopcov bývajú zalesnené a za úvahu by stálo vybudovanie rozhľadní (rozhľadne patria k najvyhľadávanejším turistickým cieľom v Česku (Vágner a kol. 2007)). V Brdách sa nachádzajú aj prirodzené rozhľadové miesta atraktívne pre turistov, napr. Kazateľňa, Čáková vyhlídka, či Jindřichova skála.

Podnebie

Brdy predstavujú na území stredných a západných Čiech oblasť klimaticky vlhšiu a chladnejšiu. Najvyššie polohy Středních Břd patria do klimatickej oblasti chladnej, podoblasti CH7. Okrajové partie VÚB patria už do oblastí mierne teplých (AOPK ČR 2012). Priemerná ročná teplota závisí na výške a pohybuje sa od 8,3 °C v nižšej časti pohoria až do 5,5 °C v strede pohoria. S tým súvisia aj pomerne náhle vegetačné prechody od teplých hájov a dúbav až po rašelinné smrečiny. Časté sú teplotné inverzie a ranné hmly. Zrážky nie sú vysoké, od približne 550 mm v nižších polohách až do 800 mm na horách (Cílek a kol. 2015). Je nutné podotknúť, že vo vrcholovej časti Břd meteorologická stanica s dlhodobým profesionálnym záznamom klimatických dát neexistuje, takže sa jedná len o odhady hodnôt (AOPK ČR 2012). Brdy ležia vo zrážkovom tieni Krušných hôr, čo sa prejavuje i na veľmi malej snežnej pokrývke. Priemerné ročné maxima sú v nižších polohách okolo 10 cm a na vrcholoch do 45 cm. Dlhodobo je pozorované ubúdanie snežnej pokrývky (Cílek a kol. 2015). V rámci Středočeského kraja sú však najlepšie snehové podmienky práve v Středních Brdách, ktoré boli bežkármi obľúbené aj za čias existencie vojenského újezdu. V prevádzke je tiež webová stránka Brdská stopa, ktorá poskytuje údaje o stave snehu a zjazdnosti bežeckých trás v zimnom období.

V Brdách sa dajú podobne ako v minulosti očakávať lokálne, rýchlo nastupujúce povodne na Litavke, Klabave, Červenom potoku a ďalších tokoch. Môžu byť mohutné lebo hlavne v severnej časti majú Brdy charakter uklonených plošín, krytých ílovitými zvetralinami, do ktorých voda ťažko vsakuje (Cílek a kol. 2015). Podiel na intenzite povodní má pritom aj činnosť človeka, ktorý ovplyvnil sieť predovšetkým drobných vodných tokov technickými úpravami, ktoré podporujú rýchly odtok a obmedzujú priaznivý vplyv tlmivých rozlivov do plôch mimo koryta. Rolu hrajú tiež rozsiahle svahy v odlesnených úpätiach pohoria, ktoré sú pomerne intenzívne poľnohospodársky využívané (AOPK ČR 2012).

Vodstvo

Prevažná časť územia bývalého vojenského újezdu je odvodňovaná do Berounky a okrajové južné časti sú odvodňované do Otavy a do povodia Úslavy. Na území sa nachádza 28 vodných tokov, ktoré možno charakterizovať ako potoky, výnimočne bystriny. Najväčšiu plochu újezdu odvodňuje Klabava. Nachádza sa tu tiež asi 30 nádrží a rybníkov, najvýznamnejšie sú Hořejší a Dolejší padrt'ské rybníky, ktoré slúžia hlavne na chov rýb. Údolné nádrže sú miestom akumulácie pitnej vody alebo vody úžitkovej a požiarnej (MO ČR 2006). Vyššie spomenuté, v minulosti turisticky obľúbené rybníky Pílský, Lážský a Octárna boli v druhej polovici 20. storočia upravené na nádrže pitnej vody (Čáka 1998). Na území sa v súčasnosti nevyskytujú vodné plochy či toky vhodné k rekreačným účelom (kúpanie, vodné športy).

Geológia a geomorfológia

Na geologickej stavbe CHKO sa podieľa niekoľko geologických jednotiek rôzneho veku. Zhruba tri štvrtiny horninového základu CHKO tvorí brdské kambrium, v rámci ktorého prevažujú sladkovodné zlepenice a pieskovce spodného kambria. Morské bridlice a prachovce jineckého súvrstvia stredného kambria sú známe vďaka zachovalej celosvetovo významnej trilobitovej faune na Jinecku. V rámci kambria plošne najmenšiu časť zaberajú vložky bridlíc pravdepodobne brakického prostredia, tzv. pasecké bridlice (AOPK ČR 2012) obsahujúce skameneliny. Z temena vrchu Kočka pochádza najstaršia popísaná živočíšna skamenelina (makrofosília) na území ČR – článkonožec *Kodymirus vagans* (Chlupáč, Havlíček 1965 cit. v Čáka 1998).

V juhozápadnej časti CHKO, hlavne v oblasti panve padrt'ských rybníkov a v časti Třemšínskych Bříd, vystupuje v podloží kambria sled starších usadených hornín neopreterozoika (bridlice, droby, silicity, buližníky, bazické vulkanity – prevažne spility). Najnápadnejšou horninou z nich sú šošovkovité telesá buližníkov, ktoré vytvárajú skalnaté kamýky. Tretie najväčšie plošné zastúpenie majú usadené a vulkanogénne horniny ordoviku. Nasadajú na kambrické horniny pozdĺž severnej hranice CHKO, kde ich preslávili ložiská železných rúd. Sedimenty ordoviku vystupujú tiež v rámci tzv. rožmitálskej kry na juhu CHKO, ktorá je samostatnou jednotkou s čiastočne odlišným sedimentárnym vývojom už v kambriu. Najmladšou jednotkou spevnených hornín v rámci CHKO je výbežok karbónskych sedimentov z Mirošovskej panve. Premennivé zloženie podkladu CHKO sa značne prejavuje na druhovej pestrosti rastlinstva, nápadný rozdiel je medzi oligotrofným prostredím prevažnej časti VÚ s dominanciou kambrických zlepenčov a pieskovcov, lokálne premenlivejšia je juhozápadná časť CHKO s pestrou mozaikou horninových typov rôzneho veku a vzniku s rozdielnymi edafickými podmienkami (AOPK ČR 2012).

Vďaka periglaciálnemu klimatu a dlhodobej existencii permafrostu tu dochádzalo k javom mrazového zvetrávania a geliflukcie. Vznikli tak rôzne geomorfologické útvary, ako sú kamenné moria a mrazové zruby, kryoplanačné terasy, kryopedimenty, tory, nekrasové jaskyne a pod. (AOPK ČR 2012).

Niektoré skalné útvary sú vhodné na horolezectvo. Nachádza sa tu niekoľko skôr menších horolezeckých terénov, najatraktívnejším z nich je Jindřichová skála (mrazový srub) – na ktorej existuje viac než 50 lezeckých ciest s trvalými istiacimi prostriedkami (AOPK ČR 2012). K ďalším horolezeckým terénom patrí napr. Mrtnická skála a Klobouček. Horolezectvo zatiaľ na území CHKO nie je povolené, v súčasnosti prebiehajú jednanie o povolení lezenia resp. o vyznačení horolezeckých terénov podľa nariadenia vlády č. 292/2015 Sb. (Český horolezecký svaz 2016).

Geologický sú Brdy rozsiahlym komplexom, ktorý inde u nás ani vo veľkej časti Európy nemá obdoby (AOPK ČR 2016a). Sú považované za jednu z geologicky najcennejších oblastí Českého masívu, ktorá má šancu uchádzať sa o zaradenie do zoznamu Geologických objektov svetového dedičstva, hlavne ako paleobiologický doklad (ako lokality najstaršej nemorskej fauny a klasické paleontologické lokality svetového významu z hľadiska výskytu trilobitov a inej fauny stredného kambria) (AOPK ČR 2015b).

Brdy so svojimi geologicky a geomorfologicky zaujímavými lokalitami majú veľký potenciál pre rozvoj geoturizmu. Územie tiež disponuje predpokladmi pre vznik geoparku (pozri aj kap. 5.2.3).

Flóra a fauna

Územie CHKO Brdy je z hľadiska fyto geografie rozdelené do niekoľkých oblastí. Najdôležitejším fyto geografickým okrskom je okrsk 87. Brdy, zaradený do fyto geografickej oblasti oreofytika, čo je oblasť s horskou flórou. Tento okrsk je obklopený okrskami mezofytika – teplejších oblastí, ktoré do CHKO zasahujú svojimi okrajmi. Pre Brdy je typické miešanie vegetačných prvkov a druhov prevládajúceho mezofytika s druhmi oreofytika. Je často možné stretnúť sa fenoménom inverzie vegetačných stupňov (AOPK ČR 2012).

Najrozšírenejšími brdskými stanovišťami sú lesnaté biotopy, najvzácnejším dedičstvom je ale bezlesie. Vďaka špecifickému využívaniu cvičísk (disturbancia, vznik tóní...) a absencii intenzívneho poľnohospodárstva (hnojenie) vznikli na území bohaté spoločenstvá v rôznych štádiách sukcesie (porov. kap. 3.4). Existujú tu dva typy bezlesia. Sú to jednak dopadové plochy a cvičiská, ktoré vznikli odlesnením vo vrcholovej časti Brd, typu vresovísk a rašelinísk s horskými fenoménmi (Tok, Jordán, Brda, Bahna) Druhý typ bezlesia sa nachádza v nižších polohách a sú to suchšie a podmäčkané lúky, ktoré sú alebo boli využívané ako políčka, lúky a sady, často v miestach

zaniknutých obcí (Kolvín, Padrt'sko, Hrachoviště, Rožmitálsko...) (AOPK ČR 2012, Cílek a kol. 2015). Nachádza sa tu tak množstvo vhodných stanovišť pre živočíchy, ktoré by sa tu normálne vôbec nevyskytovali alebo by boli ich počty podstatne nižšie. Tiež tu majú ideálne existenčné podmienky vzácne druhy rastlín ako napr. kosatec sibírsky (MO ČR 2006).

Aby sa bezlesie udržalo je potrebné nájsť alternatívu armádnej „starostlivosti“ o krajinu. Plán péče o CHKO Brdy, ktorý je východiskom pre opatrenia prospechu predmetu ochrany CHKO, udáva, že pri starostlivosti o vresoviská je nutné pravidelne zbavovať náletov stromov a podľa možností riadene po častiach vypaľovať, mechanicky narušovať strhnutím drnu alebo pást'. Vzhľadom na záťaž plôch muníciou sa zdá, že vypaľovanie bude jedinou možnosťou ako cenné vresoviská udržať (AOPK ČR 2016b).

Ako už bolo spomenuté, územie je tvorené predovšetkým lesmi (86 % rozlohy CHKO) (Fišer, Obermajer 2016), a to s prevahou nepôvodných kultúrnych smrečín. V novoveku boli totiž kvôli drevárskemu priemyslu vyrúbané rozsiahle plochy lesa a pristúpilo sa k opätovnému zalesňovaniu monotypickými ihličnatými kultúrami, predovšetkým smrekom. Existujú tu však tiež fragmenty pôvodnej vegetácie, napríklad bučín (Cílek a kol. 2015). Do smrekových lesov by sa mali postupne dosadzovať ďalšie druhy drevín aby boli pestrejšie a odolnejšie. Na tieto úpravy hľadá AOPK ČR spolu s VLS zdroje finančných prostriedkov, napr. z Operačného programu Životné prostredie, programu LIFE a pod (Svobodová 2015b).

Okrem druhovo bohatých bučín je možné k ochranársky hodnotným biotopom nadregionálneho významu priradiť hlavne pôvodné podmáčané smrečiny, prechodové rašeliniská, rákosia a suťové polia. Rašeliniská sú jedným z málo zachovaných stanovišť stredných Čiech, pôvodne boli viac rozšírené, väčšina z nich je v súčasnosti už odumretá. Vďaka špecifickým podmienkam vznikajú rašeliniská aj v druhotných polohách – dopadových plochách (Cílek a kol. 2015). Rašeliniská bývajú rozľahlé, ale málo hlboké. Na brehu Hořejšieho padrt'ského rybníka sa nachádza panvové rašelinisko pokryté smrekovou tajgou, východne od Toku sa nachádza plytké rozľahlé rašelinisko typu blanket bog (pokryvné rašelinisko) (AOPK ČR 2012). Rašelinisko pri Hořejšom padrt'skom rybníku je kvôli necitlivým melioračným zásahom v rozpade. VLS rybník využíva k chovu rýb a melioráciami znižuje kyslosť vody pritekajúci z rašeliniska (Hajšman 2015).

Sústavu Natura 2000 (pozri tiež kapitola 3.4) tvoria vtáčie oblasti a európsky významné lokality. V CHKO sa nenachádza žiadna vtáčia oblasť, ale nachádza sa tu celkom 16 EVL (prílohy 3 a 5). EVL sú vyhlásené prevažne pre vodné druhy živočíchov, ktoré vyžadujú čistú vodu – napr. EVL Octárna, Niva Kotelského potoka, Ohrozenický potok, Závašínský potok, Ledný potok, Bradava a Padrt'sko (AOPK ČR 2015b).

Maloplošné zvlášť chránená území (MZCHÚ) sú vyhlásené zatiaľ len v južnej časti CHKO. Celkovo je ich 8, z toho 5 je v kategórii prírodná rezervácia a 3 v kategórii prírodná pamiatka (prílohy 4 a 5). Na území bývalého VÚ neboli vyhlásené žiadne MZCHÚ, zrejme preto, že cenné lokality neboli vnímané ako ohrozené (AOPK ČR 2012). Na tomto území (či v jeho tesnej blízkosti) bolo predbežne vytypovaných 50 lokalít, ktoré by mohli spĺňať kritériá pre vyhlásenie MZCHÚ (príloha 5).

Chránené oblasti zvyšujú atraktivitu turistického regiónu (tiež kap. 3.2). S už spomenutou pešou turistikou súvisí aj rozvoj ďalšej formy tzv. prírodne-orientovaného CR spojeného s pozorovaním a fotografovaním flóry a fauny (Vágner a kol. 2007), pre ktorú je územie CHKO Brdy vzhľadom na vyššie uvedené hodnoty ideálne.

Trendom v oblasti pešej turistiky je tiež tvorba tematických náučných chodníkov, týkajúcich sa charakteristík danej lokality (Vágner a kol. 2007). Plánované náučné chodníky v CHKO približuje kapitola 5.2.3. Náučné chodníky bývajú klasicky tvorené infotabuľami umiestnenými v krajine, alternatívnou formou sú tematické cesty s papierovým sprievodcom alebo so sprievodcom v mobilnom zariadení (stiahnutie pomocou QR kódu), ktorý obsahuje informácie a mapu s vyznačenými zastávkami na zaujímavých miestach. Takéto tipy na vychádzky poskytuje napr. návštevnícke centrum DOTEK v Krkonošiach (Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory “SEVER“ 2016). V prípade bývalého VÚB a jeho relatívne nepoznačeného územia, krajinného rázu a prírodných hodnôt (bližšie k diskusii v kap. 5.3.4), by stála za úvahu aj takáto forma prezentácie.

Kultúrno-historické predpoklady

Na území CHKO Brdy dominujú prírodné predpoklady, nachádza sa tu však aj niekoľko kultúrno-historických pamiatok. Známy je drevený lovecký zámoček Tři Trubky. Zámoček s honosným loveckým zariadením nechal na konci 19. storočia vybudovať vtedajší majiteľ okolitých lesov Josef Colloredo-Mansfeld na sútoku Padrtského a Třítrubeckého potoka. Bezprostredné okolie zámočku bolo upravené ako lesný park. V roku 1928 ho vykúpila vojenská správa. Jeho hlavná budova bola využívaná k ubytovaniu významných hostí, ktorými boli napríklad prezidenti Tomáš Garrigue Masaryk a Edvard Beneš (MO ČR 2006). Po nezhodách s Hitlerom tu bol tiež internovaný nemecký maršál Walter von Brauchitsch, ktorý si vraj obľúbil vychádzkový okruh nad zámočkom. Tento chodník sa po ňom nazýva Brauchitsova stezka a vedie na východný skalnatý výbežok Kamennej s vyhliadkou a kamenným morom (Hajšman 2016). U zámočku je vybudovaná i malá hydroelektrárň, v súčasnosti nefunkčná. Štátny podnik VLS v spolupráci s AOPK ČR plánuje vybudovať v areáli zámočku návštevnícke stredisko Dům přírody.

Nachádzajú sa tu taktiež zvyšky stredovekých stavieb, napríklad zrúcanina Hradu Valdek. Hrad bol vybudovaný v polovici 13. storočia na skalnatom výbežku vrchu Beranec. Prvým držiteľom bol rod Buzincov, z ktorých najznámejší bol Vilém Zajíc z Valdeka. V 16. storočí hrad prestal byť obývaný. Za prvej republiky mal hrad vo svojej starostlivosti Klub českých turistů (KČT), ktorý tu otvoril aj turistickú chatu (MO ČR 2006). O hrade písal aj spisovateľ Karel Hynek Mácha. V kotline Padrtských rybníkov ležia základy benediktínskeho kláštora a kláštorného kostola sv. Jana Křtitele na Teslíne, prvá písomná zmienka o ňom pochádza zo 14. storočia. Na buližníkovom chrbte nad údolím Skořického potoka je možné zahliadnuť zvyšky zaniknutého hradu Drštka (Hajšman 2015). Z dreveníc je možné menovať loveckú chatu Carvanku (pôvodná hájovňa Carvanka bola rozobraná a znovu postavená v Strašiciach), Václavku či hájovňu Krejčovku. V lesoch sa vyskytuje tiež množstvo pomníčkov a krížov.

Na území sa nachádzajú aj vojenské a technické objekty, priťahujúce záujemcov o vojenský CR a, vzhľadom na ťažobnú minulosť, tiež montánny CR. Jednou z nich je pechotný zrub Jordán (pozri aj kap. 5.1). O renováciu CE Jordán sa zaslúžil Klub vojenskej histórie Volduchy, v roku 1988. V jeho interiéri bolo vytvorené múzeum a bol sprístupnený verejnosti. V súčasnosti je pechotný zrub opustený a nijak sa nevyužíva (MO ČR 2006). Spomenúť možno taktiež bunker na Toku či pozorovateľňu na Houpáku. Nemeckými vojakmi bola na území újazdu vybudovaná letisková plocha U Bieleho křížku (niekedy nazývaná Pod Hejlákom). Podľa jedného z návrhu by tu mohol vzniknúť cvičný polygón pre bezpilotné letúny (Hajšman 2015). Pri obci Míšov sa nachádzala sovietska základňa. Na viac než 150 ha tu bolo vybudované stredisko sovietskej armády so štábom, autoparkom, bytovými jednotkami, školou atď. Udáva sa, že v priestoroch prísne strážených skladov sovietska armáda uchovávala jadrové hlavice. V roku 2013 vzniklo z najzachovalejšieho skladu unikátne Atom muzeum Javor 51 z iniciatívy Nadácie Železná opona, ktoré sa zaoberá jadrovou vojnou (Hajšman 2015). A Bývalé výcvikové plochy Přední a Zadní Bahna (medzi obcami Strašice a Dobřív) sú dnes využívané na propagáciu Armády ČR, každoročne sa tu koná tzv. Den pozemného vojska s prezentáciou vojenskej techniky. Jednou z atraktivít montánneho CR je dochovaná ťažobná jama Barbora na Jedovej hore, ktorej záhlavie spolu s portálom starej štôlne boli zrekonštruované v roku 2015. Jedová hora bola miestom ťažby železných rúd, rumelky a ďalších nerastov (Muzeum Středních Brd 2015). Vybrané turisticky atraktívne objekty na území bývalého VÚB znázorňuje príloha 8.

Návštevu CHKO samotnej je možné kombinovať aj s prehliadkou zaujímavostí, ktoré sa nachádzajú v obciach v okolí CHKO. Na plzeňskej strane je možné spomenúť mesto Spálené Poříčí a jeho miestny renesančný zámok. Známa je jedna z jeho hospodárskych budov, ktorá slúžila ako

sklad obilia, tzv. Špejchar (s poľnohospodárskou expozíciou, náučným chodníkom a galériou kresleného humoru). Zámky sa nachádzajú tiež v Mirošove, Hluboši či v Jinciach. Významný je pamätník Antonína Dvořáka pri Vysokej u Příbrami (zámocký areál), kde skladateľ pôsobil viac než dvadsať rokov. Svätá hora pri Příbrami je významná hlavne pre pútnický CR a ako baroková pamiatka priťahuje i záujemcov o kultúrno-poznávací CR. Raritou je kryté schodisko vedúce až do centra mesta – Svatohorské schody. Na pútnickú tradíciu nadväzuje aj ľudová tvorivosť hlavne betlehemárstvo, ktorého najvýznamnejším strediskom v Česku je Příbram a jej okolie. V podbrdských obciach sa zachovali aj tradičné drevenice.

V regióne sa nachádza taktiež mnoho technických pamiatok súvisiacich s jeho baníckou a hutníckou minulosťou a je tak atraktívny pre záujemcov o montánny a industriálny CR. Napríklad v Příbrami sa veľa historických objektov zachovalo na Březových Horách, niektoré sú súčasťou expozíc Hornického muzea (najväčšieho svojho druhu v Česku). Sú to prevádzkové budovy baníckych diel, štôlne, pôvodné banícke obydlia, vodné koleso v bani Drkolnov a pod. Vodný hámor v obci Dobřív je národnou technickou pamiatkou. Nachádza sa v ňom stála expozícia železiarskej výroby, každoročne sa tu konajú aj tzv. Hamrické dni. Obec sa dlhodobo orientuje na CR a je najvýznamnejším turistickým strediskom Podbrdská. Protikladom k Dobřívu je porovnateľná pôvodne železiarska obec Jince. Nachádza sa v nej významná technická pamiatka vysoká pec Barbora a tiež množstvo iných atraktivít. Obec sa však orientuje len na súžitie s armádou a CR nerozvíja (rozhovor s P. Čámskym).

Pre vojenský cestovný ruch (a tiež temný CR) je okrem samotného územia bývalého vojenského újazdu atraktívne aj jeho okolie. Existujú tu aj významné pamiatky na vojnové obdobie a tiež obdobie komunistického režimu. V Rokycanoch sa napríklad nachádza Pamätník na demarkačnej línii, kde sa stretla americká a sovietska armáda za 2. svetovej vojny a tiež Muzeum na demarkačnej línii. Na opačnej strane územia pri osade Slivice sa zas odohral posledný boj druhej svetovej vojny na európskom kontinente, pripomína ho Pamätník víťezství. Každoročne sa tu konajú spomienkové slávnosti a rekonštrukcia bitky (Obec Milín 2013). V blízkosti Příbrami sa nachádza Pamätník Vojna, dochovaný bývalý väzenský areál (svojho druhu ojedinelý v strednej Európe), ktorý slúžil ako tábor nútených prác a väzenské zariadenie pre politických odporcov komunistického režimu. Politickí väzni tu boli využívaní k práci v příbramských uránových baniach (Hornické muzeum Příbram 2016). V areáli bývalého kasárenského areálu v Strašiciach vzniklo Muzeum Středních Bříd – projekt Turistického, poznávacieho a pobytového areálu. V bývalej veliteľskej vile je umiestnená stála expozícia múzejného charakteru zameraná na miestne špecifiká (lesné remeslá, baníctvo, železiarstvo, archeológia atď.) Druhá budova – typický kasárensky barak

z 30. rokov minulého storočia prezentuje históriu vojenstva vo vzťahu k vývoju VÚB a taktiež sa tu nachádza autentická ubytovňa vojenskej nocľahárne z obdobia prvej republiky.

Na Rožmitálsku malo významnú tradíciu cvočkárstvo, ktorému sa venuje Cvočkárske múzeum v Rožmitále pod Třemšínem. Je možné tiež spomenúť Sphingidae museum, ktoré vlastní druhú najväčšiu zbierku motýľov čeľade Lišajovitých na svete. Je súčasťou ekocentra v Orlove (Sphingidae museum 2016).

5.2.2 Selektívne predpoklady

Pechal (2011) vo svojej kvalifikačnej práci analyzoval vnútorný rozvojový potenciál obcí v zázemí VÚB. Kvantitatívna časť výskum bola zameraná na 36 obcí, ktoré mali s újezdom spoločnú hranicu. Na základe vybraných socioekonomických ukazovateľov potvrdil zvýšenú mieru periférnosti hlavne v južnej a juhozápadnej časti územia. Región charakterizuje ako prevažne stagnujúci do istej miery obmedzený prítomnosťou VÚB, ktorá je pravdepodobne súčasťou rozsiahlejšieho územia vnútornej periférie stredočesko-juhočeského, ale aj stredočesko-západočeského pomedzia. Región podľa neho disponuje prírodným, kultúrnym i historickým potenciálom, ktorý čaká na svoje využitie v oblasti rozvoja.

Ekonomická situácia mesta Příbram a jeho okolia bola závislá na ťažobnom priemysle. Podnik Uranové doly Příbram bol najväčším zamestnávateľom v oblasti a po zastavení ťažby došlo k výraznému zvýšeniu nezamestnanosti. Ťažobný priemysel nebol doposiaľ dostatočne kompenzovaný inými ekonomickými aktivitami, čo sa prejavuje aj na miere nezamestnanosti v meste a v správnom obvode ORP, ktoré patrí medzi najvyššie v rámci Stredočeského kraja (SPRM Příbram 2014–2020). Zrušenie VÚB a vznik CHKO Brdy je príležitosťou pre zlepšenie ekonomickej situácie regiónu a voľná pracovná sila by mohla byť zapojená práve rozvoja cestovného ruchu. Regiónu však chýbajú skúsenosti s cestovným ruchom a taktiež vnútorné presvedčenie miestnych obyvateľov o tom, že práve turizmus by mohol priniesť prospech regiónu, čo môže byť dôsledkom aj silnej kampane proti zrušeniu újezdu a vzniku CHKO (pozri kap. 5.3.1) (rozhovor s P. Čámským).

Na území VÚB sa okrem zachovanej prírody nachádza tiež značná pyrotechnická záťaž.. Od jari v roku 2012 prebieha pyrotechnická očista územia, ktorá je kombináciou hĺbkového pyrotechnického prieskumu na dopadových plochách strelníc a povrchového zberu v ostatných lokalitách. Jej dokončenie sa predpokladá do konca roku 2017. Plochy, ktoré ešte asanáciu neprešli, budú až do vyčistenia označené (Pejšek 2015). Na dopadových plochách Tok a Jordán (najviac zaťažených muníciou) pyrotechnický prieskum neprebehne. Plánovanú asanáciu znázorňuje príloha 6. Dopadové plochy budú sprístupnené len po vyznačených chodníkoch (AOPK ČR 2015e).

S týmto obmedzením a rizikom v prípade pohybu na neasanovanom území musia návštevníci počítať (pozri aj kap. 5.3.4). Niekoľko ďalších lokalít na území bývalého VÚB bude neprístupných natrvalo (kap. 5.1).

5.2.3 Realizačné predpoklady

Dopravná dostupnosť

Základným predpokladom pre návštevu oblasti je dobrá dopravná dostupnosť. V západočeskej časti je relatívne dobré spojenie verejnou dopravou do miest Mirošov, Spálené Poříčí a Strašice. Spojenie do ostatných obcí je však riedke (Kopp a kol. 2016). Už od roku 2008 v letnom období (víkendy a sviatky) jazdí na linke z Plzne do Příbrami Brdský cyklobus spoločnosti ČSAD Plzeň.

Čo sa týka druhej strany priestoru, tak Příbram je dobre dostupná z Prahy (najvýznamnejší zdroj návštevníkov) po rýchlostnej komunikácii R4. V budúcnosti sa počíta s predĺžením komunikácie až do južných Čiech. Kvalita ciest predovšetkým nižších tried je však nízka (SPRM Příbram 2014–2016).

Frekvencia spojov verejnej hromadnej dopravy do obcí v okolí CHKO je pre účely CR nedostatočná (IDOS 2016). Bolo by vhodné frekvenciu posilniť, predovšetkým cez víkendy a sviatky.

Predpokladá sa, že väčšina návštevníkov bude do Břd jazdiť hlavne súkromnými autami, ktoré zaparkujú na odstavných parkoviskách na okraji bývalého vojenského priestoru a ďalej budú pokračovať peši alebo na bicykli (Kopp a kol. 2016). V rézii VLS majú vzniknúť dve veľké parkoviská – prvé v Obecnici (tiež kap. 5.5.2) a druhé na opačnej strane CHKO, v blízkosti Skoříc. Podnik VLS taktiež plánuje vybudovať malé parkoviská po celom obvode územia (VLS 2016).

Vzhľadom na to, že návrat k nástupnému miestu je vzhľadom k charakteru územia komplikovaný, jedná sa o zaistení kyvadlovej dopravy v prstenci obcí po obvode CHKO, ktorá by mala byť zaistená dohodou medzi Plzeňským a Středočeským krajom (Chourová 2015).

Turistické trasy

V okrajových častiach bývalého VÚB už existuje turistické značenie v súvislosti so sprístupnením tohto územia od roku 2007 verejnosti počas víkendov a sviatkov. Je v pláne vyznačiť aj novospripravené územie. Na konci roku 2015 bol zverejnený návrh koncepcie cyklochodníkov a turistických chodníkov (príloha 6), ktorý pripravila správa CHKO Brdy a Újezdni úřad Brdy. Návrh je založený na nezastaviteľnosti Břd, technická infraštruktúra (parkoviská) a turistické zázemie (reštaurácie, ubytovanie, infocentrá) majú byť umiestnené v okolitých obciach či na hranici CHKO. U cyklochodníkov má byť výjazd zaistený do všetkých okolitých obcí, prepojí sa tak územie CHKO

s okolím a tvorcovia tak nebudú musieť značenie upravovať podľa vývoja nástupných miest v okolitých obciach. Predpokladá sa, že nástupné miesta sa budú ešte len profilovať a časom sa ukáže, ktoré je ako frekventované. Najviac pripravené sú pravdepodobne obce Strašice a Obecnice, i vzhľadom na ich polohu. Dĺžka cyklochodníkov by podľa autorov mala byť až 450 km (AOPK ČR 2015e).

V rámci turistického značenia budú na území kombinované náučné chodníky a klasické značenie (AOPK ČR 2015e). Tematické náučné chodníky by sa mohli zaoberať napr. vojenskou históriou, baníctvom, železiarstvom, uhliarstvom, či poľovníctvom. Atraktívny pre deti by mohol byť náučný chodník využívajúci postavu Fabiána, ducha Břd (Vágner a kol. 2007). Ako základ sú zatiaľ plánované dva náučné chodníky a hrebeňová cesta od Jincov až na Padrt'sko. Prvý náučný chodník dlhý asi 10 km má pracovný názov „*Po stopách československého dělostřelectva*“. Návštevníkom predstaví okolie dopadových plôch. Jedným z hlavných bodov na chodníku bude Pechotný zrub Jordán, kde sa uvažuje taktiež o stálej expozícii a vonkajšej expozícii vojenskej techniky. Druhý náučný chodník s pracovným názvom „*Po stopách vysídlených brdských obcí*“ bude dlhý asi 25 km a povedie od Strašíc k Padrt'ským rybníkov. Na trase bude lákadlom Muzeum Středních Brd v Strašiciach a Dům přírody na loveckom zámočku Tři Trubky. Pešie trasy budú mať podobný princíp ako cyklochodníky, návštevník bude mať vždy možnosť upraviť si trasu a zamieriť do akejkoľvek obce. Koncepcia je nastavená tak, aby mali všetky obce nastavené rovnaké podmienky pre budúce turistické využitie CHKO Brdy a nikto nebol zvýhodňovaný. Značenie bude zahájené v roku 2016 a definitívne dokončené v roku 2017 spolu s pyrotechnickou očistou (AOPK ČR 2015e).

Náučné chodníky už existujú v okolí územia bývalého VÚB. Spomenúť možno náučné chodníky Loukou i lesem za pohádkou a Hvíždalka v Spálenom Poříčí, náučný chodník Za černým diamantem, ktorý informuje o ťažbe čierneho uhlia v mirošovských baniach, náučný chodník okolím Komárova, náučný chodník z Jiniec na vrchol Plešivec („Olymp Břd“), či Fabiánovu náučnú stezku na Příbramsku.

Do budúca sa tiež počíta s vybudovaním upravovaných bežeckých tratí. Z alternatívnych foriem CR je oblasť CHKO vhodná pre hipoturistiku. V okolí CHKO sa nachádza niekoľko staníc zaoberajúcich sa chovom koní a počíta sa aj s vybudovaním hipochoďníkov v rámci CHKO (AOPK ČR 2012) (tiež kap. 5.5.2).

Ubytovacie zariadenia

Vzhľadom na deklarovanú koncepciu nezastaviteľnosti Brd sa výstavba ubytovacích zariadení na území CHKO nepredpokladá a je pravdepodobné, že obce v okolí zaznamenajú zvýšený dopyt po ubytovaní, ktorému súčasnou kapacitou (a kvalitou) nebudú stačiť. Záujem ľudí tráviť čas v prírodnom prostredí sa zvyšuje (Zelenka a kol. 2013) a je pravdepodobné že Brdy sa stanú útočiskom ľudí z dobre dostupných veľkých miest ako sú Praha a Plzeň. Aby CR priniesol regiónu ekonomický prospech, je potrebné zamerať sa na to, aby sa turisti na mieste zdržali dlhší čas. Základom je ponuka kvalitných ubytovacích a stravovacích služieb, a takisto aj sprievodných aktivít. O ubytovacích kapacitách pojednávajú tiež kapitoly 5.3.4 a 5.5.2.

Infocentrá

V okolitých obciach už fungujú infocentrá, napr. informačné centrum a múzeum v Rožmitále pod Třemšínem, v Spálenom Poříčí, Strašiciach (v Muzeu Středních Brd) a Hořehledoch. V areálu zámočku Tři trubky plánuje podnik VLS v spolupráci s AOPK ČR zriadiť návštevnícke stredisko Dům přírody (zahrňovať bude expozície o prírode a krajine CHKO Brdy, infocentrum, terénne programy s certifikovanými sprievodcami a pod.), ktoré by malo vzniknúť do roku 2020 (ČTK 2015e, VLS 2016). Program Dům přírody zahájila AOPK ČR v roku 2009. Jeho cieľom je vo vybraných CHKO vybudovať návštevnícke strediská, ktoré budú poskytovať informácie o ochrane prírody a krajiny danej lokality. Domy prírody sú budované podľa jednotného architektonického konceptu, sú to nízkoenergetické objekty s prevádzkou šetrnou k životnému prostrediu) (AOPK ČR 2015d). VLS plánujú vybudovať ďalšie infocentrum v Obecnici, kde pripravujú podnikové centrum lesnej pedagogiky (VLS 2016).

Propagácia a spolupráca

Je dôležité prilákať turistov nie len do Brd samotných, ale taktiež aj do okolitých obcí ako kúpnu silu. Cestovný ruch musí byť dlhodobou udržateľný ako vo vzťahu k ochrane prírody, tak k lokálnej ekonomike obcí, ktorým by mohol pomôcť vymaniť sa z periférneho postavenia (Kopp a kol. 2016). Štúdia Koppa a kol. (2016) poukazuje na to, že najprv je nutné, aby sa aktéri identifikovali s novou CHKO a obce začali medzi sebou tesnejšie spolupracovať naprieč krajmi. To by sa však mohlo zdať, vzhľadom na vývoj v minulých rokoch (viď kap. 5.3, 5.5.2), trochu problematické.

Vhodným riešením na zabezpečenie koordinovaného rozvoja CR by bolo vytvorenie spoločnosti destinačného managementu na platforme zainteresovaných subjektov z verejnej aj súkromnej sféry. Pre región by destinačný management mohol znamenať veľký krok vpred pri rozvoji infraštruktúry a propagácii oblasti. Myšlienku na vytvorenie destinačnej spoločnosti začal

rozvíjať Pavel Čámský v prvej polovici roku 2016. Je možné, že práve mesto Příbram sa stane jej iniciátorom, v súčasnosti (jún 2016) zámer čaká na schválenie zastupiteľstvom (mesto disponuje tiež návrhom koncepcie CR, ktorým by do agentúry prípadne prispelo). Záujem zapojiť sa už vyjadrili niektoré obce, jak na stredočeskej, tak na plzeňskej strane. Zámer taktiež podporujú AOPK ČR a jej Správa CHKO Brdy, Ministerstvo pro místní rozvoj, agentúra CzechTourism, KČT a tiež VLS (ktoré by do spoločnosti priamo vstúpili). Pavel Čámský predpokladá, že agentúra by mohla byť založená na jeseň 2016, pravdepodobnejšie ale je, že začne fungovať až k 1. 1. 2016 (rozhovor s P. Čámským).

Dôležitá je propagácia doposiaľ turisticky neznámeho územia. Brdy by mohli prezentovať súčasne svoju pamäť predvojenskú a tiež militárnu pamäť krajiny. Minulosť vojenskú, ktorá zanechala v krajine svoje stopy (zaniknuté obce, armádne objekty, Atom Muzeum, Akcia Bahna) a tiež „predvojenské“ tradície, ako sú zachované drevenice, remeslá a novoveká ťažobná minulosť. Okrem lokálnych aktérov tu má priestor pre väčšie zapojenie aj armáda (Kopp a kol. 2016). Brdy môžu vsadiť aj na to, že sú zahalené istým tajomstvom, dlho vnímané ako „krajina neznáma“. Vzťahuje sa nich množstvo historiek o pytlákoch a lúpežníkoch, a tiež legiend, napríklad o ich strážcovi, duchovi Fabiánovi. Propagácia by sa mohla zamerať aj na významné osobnosti, ktoré sú s regiónom spojené (A. Dvořák, J. J. Ryba atď.). Je tu tiež priestor pre podporu regionálnych produktov a rozvoj predaja suvenírov, ktorý na tomto území chýba. Mieste špecifiká ponúkajú radu možností – príroda Brd, suveníry s vojenskou tematikou, banícke suveníry, betlehémy, pútnické suveníry, duch Fabián pod.

Existujú taktiež úvahy na vyhlásenie samostatného turistického regiónu alebo aspoň oblasti Brdy a Podbrdsko v rámci marketingového členenia územia Česka agentúry CzechTourism (rozhovor s P. Čámským).

Riaditeľ Muzea Středních Brd v Strašiciach Martin Lang predstavil myšlienku na vytvorenie Geoparku Brdy, ktorý by priniesol možnosť zviditeľnenia brdského regiónu ako výhodnejuristickej destinácie. Podľa Langa je možnosť vybudovania Geoparku Brdy spôsobom, ako rozumne spojiť jednotlivé, zatiaľ minimálne či vôbec nespolupracujúce aktivity cestovného ruchu. Z ekonomického pohľadu je geopark jedným z dôležitých magnetov pre cestovný ruch, ktorý dáva pridanú hodnotu už aj tak významnej značke CHKO (Lang 2015). Geopark Brdy by sa podľa návrhu Langa priamo nekryl s územím novej CHKO, zahrňoval by aj množstvo lokalít mimo nej. Územia by existovalo zhruba medzi mestami Mýto, Hořovice, Spálené Poříčí a Příbram (Lang 2015). Komplexné informácie týkajúce sa geoparkov je možné nájsť v kvalifikačných prácach Červinkovej (2014) a Čtverákovéj (2014).

V súčasnosti ešte neexistuje jednotná štúdia, ktorá by rozvoj územia komplexne riešila. Ministerstvo pro místní rozvoj aktuálne spracováva územnú štúdiu Brdy, ktorá by mala byť dokončená na začiatku roku 2017 (MMR 2016).

5.3 Analýza diskurzu konverzie Vojenského újezdu Brdy

V nasledujúcej časti bude predstavený diskurz ohľadom zrušenia VÚB. Na začiatok je vhodné zmieniť sa o vývoji, ktorý predchádzal vyhláseniu zámeru MO o zrušení VÚB v roku 2011. Pavel Čámský (2015a), predseda spolku Brdy – Res publica, na portáli turistika-brdy.cz zhrňuje tieto udalosti nasledovne: Po neúspechu vyhlásiť NP v Brdách v 20. rokoch minulého storočia myšlienky o ochrane prírody utíchli a znovu sa začali znovu objavovať až po roku 1989. Na začiatku 90. rokov sa tiež uvažovalo aj o zrušení VÚB. V tej dobe odbor životného prostredia vtedajšieho ONV v Příbrami navrhol i vyhlásenie CHKO Brdy a podnikol v tomto smere rôzne aktivity. Boli usporiadané odborné konferencie týkajúce sa ochrany prírody Brd a pod vedením Václava Cílka bola tiež vydaná odborná publikácia „Střední Brdy“, z ktorej mimo iné vyplýva potreba špeciálnej formy ochrany brdskej prírody. Medzitým bola prijatá téza, že vojenský újezd samotný predstavuje pre prírodu dostatočnú ochranu a ďalšie újezdy už neboli rušené. Štátne orgány sa totiž obávali nákladnej a náročnej pyrotechnickej očisty (skúsenosť s VÚ Ralsko, Mladá) a menej oficiálne udávaným dôvodom bola i skúsenosť s vyhlásením CHKO na časti VÚ Boletice, ktorá tu komplikovala prebiehajúci vojenský výcvik a tiež hospodárenie v lesoch.

V roku 2005 prišla okresná hospodárska komora (OHK) v Rokycanoch s návrhom na využitie VÚB pre civilné účely, a to hlavne turistiku, rekreáciu a šport, a tiež s návrhom na vyhlásenie CHKO na časti jeho územia, s tým, že ochrana bola silno redukovaná v prospech ekonomických aktivít. Na to zareagovalo občianske združenie Brdy-Res publica svojím Projektom Brdy, ktorý prišiel s myšlienkou zrušenia VÚB, vyhlásením NP na jeho území a vyhlásením CHKO v ostatných častiach Brdskej vrchoviny. OHK Rokycany odstúpila od svojho návrhu v prospech návrhu združenia. Návrh bol však odmietnutý s tým, že VÚB je perspektívny a nevyhnutný pre výcvik AČR a zložiek integrovaného záchranného systému (Čámský 2015a).

Združenie od návrhu neustúpilo ale podľa aktuálneho vývoja ho modifikovalo. Prešlo k návrhu ochrany Brd mäkkou formou, a to prostredníctvom CHKO, ktorá nevylučovala ani prípadnú koexistenciu s VÚ. To však v tej dobe ešte MO odmietalo. V roku 2007 došlo k sprístupneniu okrajových častí újezdu a bolo zrejmé, že bez súčasnej špeciálnej ochrany prírody toto riešenie nie je optimálne. Návrh združenia Brdy – Res publica bol ďalej predkladaný, podporu získal hlavne na Plzeňsku. Ďalší vývoj posunul udalosti smerom k zrušeniu újezdu a vyhláseniu

CHKO. Boli vyhodnotené skúsenosti zo zrušeného VÚ Dobrá voda, kde bol presadený iný model pyrotechnickej asanácie. Tento model je v spojení s relatívne prísnou ochranou prírody efektívnejší a menej ekonomicky náročný. Vo vývoji hral rolu i nástup svetovej finančnej krízy v roku 2009 a obmedzený „zdrojový rámec“ MO, ktoré predstavilo návrh na optimalizáciu vojenských újezdov. V apríli 2011 MO predstavilo svoj zámer o zrušení niektorého z VÚ s tým, že najpravdepodobnejšie dôjde ku zrušeniu VÚB. Nasledujúce roky prebiehali ohľadom toho búrlivé diskusie, ktoré vyvrcholili schválením zákona, ktorým sa ruší VÚB a nariadením vlády o vyhlásení CHKO v roku 2015 (Čámský 2015a).

5.3.1 Rušiť či nerušiť vojenský újezd Brdy?

V roku 2011 zaplnili správy médií reakcie na možné zrušenie VÚB. Server ceskapozice.lidovky.cz napísal: *„Ak opustí armáda Brdy, utrpí tým príroda i obce. Zachovalé územie si rozparcelujú podnikatelia a špekulanti. Národný park je ilúziou“* (Klos 2011). Zoológ David Fischer vyjadril podľa serveru podozrenie, že za celým rozhodnutím stojí politika: *„Špekulanti sa len trasú, ako z újezdu urobia rekreačnú oblasť“* (Klos 2011). Server E15 napísal: *„Podľa dôveryhodných informácií zohralo svoju rolu i politické hľadisko, pretože oblasť je dobre dostupná z Prahy a v minulosti bola obľúbeným rekreačným miestom“* (Otto 2011). Proti zrušeniu VÚB boli zoológovia a botanici z Hornického múzea v Příbrami (Otto 2011). Predseda občianskeho združenia Ochrana Fauny ČR Pavel Křížek vyhlásil, že *„najlepšou ochranou prírody sú vojaci a komáre“* a zrušenie VÚB by podľa neho znamenalo *„pre brdskú prírodu koniec“* (Hutr 2011a). Geológ a klimatológ Václav Cílek sa ohľadom zrušenia VÚB vyjadril: *„Osobne by som ho skôr zakonzervoval“* – môže sa totiž hodiť napr. na prenajímanie cudzím armádam alebo v prípade, že vojenské cvičiská budú opäť potrebné v prípade vojenskej hrozby (Hutr 2011i).

Pre zrušenie bola naopak OHK v Rokycanoch. *„V Plzeňskom kraji po odchode vojakov zo Strašíc a Stříbra nezostala jediná väčšia posádka. Nevidíme dôvod, prečo by uprostred Čiech mal zostať tak rozsiahly vojenský priestor,“* argumentovalo vedenie komory (Otto 2011). Občianske združenie Brdy – Res publica bolo presvedčené, že výber MO bol *„nepochybne správny“* (Brdy – Res publica 2011a). Podľa nich existencia VÚ *„sama o sebe už nemôže zabezpečiť ochranu prírody v Brdách a potrebnú starostlivosť o ňu“* a bolo by vhodné dosiahnuť ochranu prírody tohto územia minimálne na úrovni CHKO (Brdy – Res publica 2011b). Poukazovali tiež na to, že *„takéto územie môže sprostredkované priniesť i do tohto zabudnutého konca sveta potrebný rozvoj, zvlášť cestovného ruchu“*. Zároveň vyjadrili nádej, že *„obce pochopia i nevyhnutnosť nezasahovania do prírody vo vnútri pohoria a prípadné ekonomické aktivity budú smerovať len do osídlených miest a ich bezprostredného okolia“* (Brdy – Res publica 2011a).

Zámer vyvolal u starostov obcí na hranici VÚB „obavy a rozpaky“ (Nedvěd a kol. 2011). Starosta obce Trokavec Jan Neoral pripustil, že by sa hranice mohli posunúť ďalej od obcí: „*To by mohlo obciam pomôcť. A navyše by sa mali uvoľniť pozemky, ktoré historicky obciam patrili. Ale bolo by škoda otvoriť všetko. Ohrozilo by to pekné lesy*“ (Nedvěd a kol. 2011). Starosta Strašíc Jiří Hahner tiež nebol myšlienkou nadšený a uviedol, že „*veľa ľudí v okolí má obavy, že by sa to nepriaznivo odrazilo na stave prírody v oblasti*“ (Nedvěd a kol. 2011). Starosta Dobříva sa obával, že „*Brdy sú v súčasnej dobe v hľadáčkiku stredočeských podnikateľov, ktorí tu chcú presadzovať svoje obchodné záujmy*“ (Bernard 2011).

Najviac sa odchodu armády obávali v Jinciach, kde sídli delostrelecká posádka. Jinecký starosta Josef Hála sa vyjadril: „*Nám by pritom zrušenie újazdu ublížilo. Máme v regióne už takto vysokú nezamestnanosť*“ (Hutr 2013c). „*Bez vojakov si Jince nevieme predstaviť, Jince na vojakoch „vyrástli“ a tiež na nich stoja. Máme s armádou spoločnú infraštruktúru, hovoril som o materskom školstve, vojaci nám zamestnávajú miestnych obyvateľov, živia obchody a tak ďalej*“ (Jankovská 2015).

Starostovia obcí na plzeňskej strane újazdu sa koncom mája 2011 na svojom zasadaní zhodli, že požadujú navrátenie historických hraníc katastrálnych území obcí a Plzeňského kraja (z roku 1949), a to z dôvodu umiestnenia vodných zdrojov a riešenia povodňových stavov. Požadovali tiež, aby na území VÚB bola zaistená ochrana prírody a životného prostredia formou CHKO a ako ďalší krok vyhlásenie stavebnej uzávery (Hutr 2011b). Starostovia 17 obcí na Příbramsku so zámerom na zrušenie VÚB nesúhlasili a mimo iné sa obávali o zdroje pitnej vody, ktorými sú ich obce zásobované. V prípade zrušenia VÚB navrhovali nasledujúce opatrenia: zriadenie CHKO ešte pred zrušením, zabezpečenie miest s nevybuchnutou muníciou, stavebnú uzáveru, pokračujúce hospodárenie VLS a zachovanie územia kraja Středočeskému (Rokosová 2011).

Objavovali sa aj sťažnosti na postup Ministerstva obrany. Starostovia okrem odpovedí na radu otázok chceli vidieť i analýzu, na základe ktorej boli vybrané práve Brdy a argumenty podávané ministerstvom považovali za nedostatočné (Řihák 2011, Chvojka 2011, Hutr 2011h). „*Ked’ som chcel spoznať analýzu, na základe ktorej sa MO rozhodlo práve pre Brdy, bol som odmietnutý,*“ uviedol příbramský starosta Řihák (ČSSD) vo svojom príspevku v Příbramskom deníku (Řihák 2011). „*Boli sme doslova „nakŕmení“ nič nehovoriacimi frázami a číslami,*“ sťažoval sa starosta obce Chaloupky Jiří Chvojka po jednaní týkajúceho sa zrušenia VÚB v Jinciach v auguste 2011 s ministrami obrany Alexandrom Vondrom a životného prostredia Tomášom Chalupom (Chvojka 2011). Chvojka tiež zdôraznil obavu starostov, že na územie vstúpia

developeri: „(...) *aj keď nás presviedčajú, že sa tak nestane. Ale vezmete si pána Bakalu na Šumave, ruské stavby pri Karlových Varoch a podobne*“ (Chvojka 2011). Poukázal tiež na to, že „*v súvislosti s umiestneným radaru bolo podbrdským obciam sľúbených ministerským predsedom Topolánkom 1,2 miliardy korún na infraštruktúru s tým, že peniaze budú, aj keď radar nebude. Obce, ktoré na tento sľub naleteli, majú dnes nepredstaviteľné ekonomické problémy*“ (Chvojka 2011).

Tí, čo s rušením VÚB nesúhlasili, upozorňovali tiež na nákladnú pyrotechnickú očistu a celkovú ekonomickú stránku veci. Napríklad predseda Svazku obcí podbrdského regionu (SOPR) (miestostarosta Bohutína Martin Matuna) a predseda Mikroregionu Třemšín (starosta Rožmitálu pod Třemšínem Josef Vondrášek) (zväzky obcí pôsobiace na území znázorňuje obr. 11) sa domnievali, že „*náklady na zariadenie a následný chod CHKO by mohli byť vyššie než náklady na využívanie VÚB armádou*“ a vyjadrili sa tiež, že „*výdaje MO a MŽP sú proste výdajmi zo štátneho rozpočtu a nerobíme medzi tým rozdiel*“. Podľa nich je VÚB geograficky unikátny, dobre dostupný a vhodný pre výcvik zložiek integrovaného záchranného systému (Hutr 2011h). Takýto názor mal aj vtedajší tieňový minister Hamáček s tým, že by sa Brdy mali viac ponúkať k výcvikom vojakov NATO: „*(...) na rozdiel od ostatných újezdov, k tomuto medzinárodnému využitiu majú najlepšie predpoklady*“ (Hutr 2011d). To, že VÚB patril posledné roky k tým najmenej využívaným podľa Hamáčka „*priamo súvisí so zámerom ministra Vondru VÚB zrušiť*“ (Hutr 2011d). Hamáček uznával, že je potrebné zmenšiť rozlohu vojenských újezdov, ale nesúhlasil s tým, aby bol zrušený práve VÚB a navrhoval zrušiť radšej VÚ Boletice (Hutr 2011d). V Boleticiach bola pritom zadaná štúdia na overenie lokalizácie hlbinného úložiska jadrového odpadu (Hutr 2013c).

Bolo poukazované aj na to, že v Brdách sa nachádza utajované armádne pracovisko (Řihák 2011, Hutr 2011d). Podľa Hamáčka by „*v prípade krízy hralo mimoriadne dôležitú úlohu pri obrane vlasti*“ a zmenšovanie vojenského priestoru okolo neho považuje za „*krajne nezodpovedné*“ (Hutr 2011d).

Pracovníci Muzea Střední Brdy zorganizovali seminár pre širokú verejnosť s názvom Ochrana Brd povojenských, ktorý sa konal v septembri 2011 v Strašiciach. Starostom obcí zo Stredočeského kraja prišlo divné, že „*strašickí si usporiadali seminár prakticky sami*“ a pozvali vraj len niekoho (Hutr 2011c). „*Všetko okolo Brd mi přide velmi divné. Západočeši si něco organizují potichu s podporou, ako sa zdá i vlády a na náš región sa znovu kašle. Vadia im snád' naše názory, že možno nie sme práve nadšení z odchodu armády z Brd,*“ vyjadril sa pre Příbramský deník jinecký starosta Josef Hála, s tým, že mu to pripomína situáciu okolo radaru, kedy sa s obcami zo západnej strany újezdu nezhodli. „*Nakoniec sú do súčasného diania okolo újezdu zainteresovaní*

prakticky takí istí ľudia a politická strana ako vtedy,“ dodal (Hutr 2011c). Starosta Příbrami Řihák taktiež zrušenie VÚB spájal so situáciou, ktorá nastala v súvislosti s možným umiestnením amerického radaru v Brdách: *„Nejde náhodou o pomstu za odpor starostov podbrdských miest a obcí proti americkému radaru?“* (Řihák 2011). Radar spomína tiež vtedajší tieňový minister obrany Jan Hamáček: *„Je pomerne zaujímavé, že návrhy novej parcelácie a požiadavky na zmenu katastrov pochádzajú predovšetkým od starostov z rád ODS, ktorí boli tak aktívni v propagácii zamýšľanej výstavbe amerického radaru v Brdách“* (Hutr 2011d).

Voči tvrdeniam sa ohradil Martin Lang, vedúci Muzea Středních Brd v Strašiciach. Argumentoval tým, že obce Plzeňského kraja neboli iniciátorom zrušenia újezdu, *„(...) v súvislosti s nastávajúcou situáciou sa ale začali zodpovedne pripravovať na možnosť zrušenia VÚB“* a zorganizovali stretnutia vedené s dôrazom na ochranu prírody. Zo Strašíc vyšiel *„Návrh na usporiadanie Vojenského újezdu Brdy po zrušení vojenského újezdu“*, ktorý navrhuje nápravu poškodenia rady obcí pri rozhodnutí komunistického režimu zabráť prakticky celé Střední Brdy armádou, kde boli zahrnuté časti katastrov týchto obcí (pozri aj kap. 5.3.3). Jedná sa o správne narovnanie, *„nie akékoľvek majetkové narovnanie, ako je autorom návrhu veľmi často a úplne nepravdivo podsúvané“*. Lang poukazuje tiež na to, že politické zastupiteľstvá obcí sú mnohofarebné, na ich čele však stoja väčšinou nezávislí a Hamáček chce svojimi argumentmi *„zbytočne spolitizovať debatu vedenú doposiaľ viac menej (odmyslíme si niektoré vyjadrenia pána senátora Řiháka) vo vecnom a odbornom duchu“* (Lang 2011).

V novembri 2011 Martin Matuna, predseda Svazku obcí podbrdského regiónu (SOPR), vo svojom článku v Příbramskom denníku približuje postoj starostov SOPR a Mikroregionu Třemšín k danej problematike, s tým, že nemá cenu riešiť parceláciu územia, ale to, či vôbec územie bude armádou opustené: *„(...) oba naše zväzky sa usilujú, aby armáda VÚ neopustila, pretože sa domnievame, že armáda je nielen najlepším ochrancom Brd, ale okrem iného i dôležitým partnerom našich obcí“* (Matuna 2011b).

Vláda ČR na svojom zasadaní dňa 4. 1. 2012 odsúhlasila plán optimalizácie vojenských újezdov so zrušením VÚB (Kopecký a kol. 2012). Médiami prebehla kritika, že o zrušení VÚB Ministerstvo obrany takmer nekomunikovalo s predstaviteľmi okolitých obcí a MO vec predávalo obciam ako konečné riešenie. Příbramský deník napísal: *„MO podľa Chvojky dost' autoritatívnym spôsobom presvedčovalo obce, že Brdy sú diera na peniaze, a len tu môže armáda ušetriť. Ale starostovia sa domnievajú, že to všetko bolo pripravené, aby sa Brdy rozparcelovali pre nejaký podnikateľský subjekt“* (Hutr 2013c).

Proti kritike, že o zrušení VÚB MO takmer nekomunikovalo s predstaviteľmi okolitých obcí, sa ministerstvo vyhradilo, s tým, že tvrdenie je úplne nepravdivé: *„Náš prístup považujem za korektný a mimoriadne ústretový. Za posledné dva roky sa konalo takmer 30 jednaní a schôdzí, na ktorých dostávali všetky zainteresované strany priebežné informácie o tom, ako celý proces pokračuje,“* konštatoval minister obrany Vlastimil Píček a následne sú v článku uvedené jednotlivé jednania (Pejšek 2013).

V roku 2013 došlo k pádu vlády premiéra Nečasa a menovaná bola úradnícka vláda. Hejtman Středočeského kraja Řihák (vo funkcii hejtmana od novembra 2012) spolu s 19 starostami zo stredných Čiech napísali premiérovi Rusnokovi list aby rušenie VÚB prehodnotil (Šopejstalová, Hutr 2013). Řihák vyzýval Rusnoka aby súčasný kabinet hlasovanie o Brdoch odložil, *„tak zásadné rozhodnutie, ktoré ovplyvní životy tisícov obyvateľov Středočeského kraja“* by mala prijať až nová vláda ktorá vzišla z predčasných volieb (Příbramský deník 2013). Argumentuje tiež obavami o zdroje pitnej vody: *„Brdská voda je našim obrovským bohatstvom a mali by sme sa k nej chovať ako k pokladu. Vo svete sa už teraz vedú o pitnú vodu vojny. A my sa chystáme nezodpovedným a nelegitímnym rozhodnutím tohto bohatstva zbaviť“* (Příbramský deník 2013). *„Zatiaľ nám predstavitelia Armády ČR nepredložili, aké sú náklady na prevádzku VÚB. A aké má naopak armáda z toho priestoru zisky. Napríklad z predaja dreva, rýb a ďalších výnosov z hospodárskej činnosti. Tiež sa domnievam, že VÚB by mohol spoľahlivo zarábať našim vojakom ďalšie peniaze tým, že by sme ich prenajímali vojakom armád NATO. Trúfнем si tvrdiť, že málokde v Európe je tak dobrý horský terén slúžiaci ku komplexnému výcviku vojsk ako práve v Brdách“* (Příbramský deník 2013).

Dočasná vláda dňa 20. 11. 2013 odsúhlasila zrušenie VÚB, zákon musel prejsť ešte hlasovaním v Snemovni. Obce Plzeňského kraja rozhodnutie naopak uvítali a Svaz měst a obcí Plzeňského kraja pripravil výzvu pre poslancom aby hlasovanie pre spravodlivé usporiadanie, t.j. aby časť územia spadala pod Plzeňský kraj, podporili. Podľa starostu Mirošova sa už dva roky o veci intenzívne dohadujú: *„Možné riešenia podporila rada odborných stanovísk. Som preto rád, že vláda, aj keď je v demisii, učinila vo veci ďalší krok a vyslovila návrh VÚB zrušiť“* (Šopejstalová, Hutr 2013). Krok vlády schvaľoval aj strašický starosta Jiří Hahner: *„(...) musím ale oceniť, že prípravy na možné rušenie vojenského priestoru boli zo strany Ministerstva obrany maximálne. Snažilo sa, aby nemohlo dôjsť k nejakým excesom. Jednali zo všetkými, pozývali odborníkov“* (Šopejstalová, Hutr 2013).

Zastupitelia Středočeského kraja následne prijali uznesenie, v ktorom vyzývajú poslancov, aby neschválila vládou navrhnutý zákon na zrušenie VÚB. Hejtman Řihák argumentoval tiež aj

tým, že „*developerské projekty na tzv. rozvoj Brd sú už pripravené (...). Plzeňský kraj si isto nie nadarmo nechal už v minulom roku urobiť od holandskej developerskej spoločnosti s pobočkou v Prahe štúdiu o územnej priestupnosti Brd. Tiež projekt na vodnú priehradu v Brdách v údolí Tří trubek stačí vybrať zo šuplíka a zrealizovať*“ (Hutr 2013b). V súvislosti s budúcnosťou stredných Brd sa tiež objavovali diskusie okolo tzv. suchého poldru na rieke Klabava, ktorý bol navrhnutý z dôvodu protipovodňovej ochrany obcí na toku Klabavy. Projekt končí 20 m vysokou priehradou, ktorá uzatvára údolie v oblasti nazývanej Amerika. Jeho realizáciu odmietlo MO s tým, že v údolí je utajovaný vojenský objekt. Výstavbu presadzuje Plzeňský kraj a Povodie Vltavy (Hutr, Janouš 2014). Jedná sa o katastrálne územie obce Strašice, ktorá ale toto vodné dielo absolútne odmieta (Hutr 2015a). Proti je i AOPK ČR, ktorá podporuje mimo intravilán obce prírode blízke opatrenia, zvažovaný polder Amerika by sa dotkol negatívne EVL Padrt'sko (Hutr 2015c).

Zástupcovia MO sa stretli so starostami brdských obcí kvôli VÚB v decembri 2013 (pozvaných bolo celkom 27 obcí, zúčastnilo sa 20 obcí). Vladimír Kazatel z MO sa snažil uviesť na pravú mieru radu dezinformácií, ktoré sa objavili na verejnosti. Vysvetlil, že zrušenie VÚB rieši vláda v demisii preto, lebo je tu silný tlak na riešenie z ostatných VÚ, a táto problematika sa rieši komplexne. Z diskusie na stretnutí vyplynulo, že väčšina starostov prítomných obcí Stredočeského kraja nenamieta proti úpravám podmienok po zániku VÚB, ale je apriori proti jeho zrušeniu (Lang 2013).

V roku 2014 nový minister obrany Stropnický návrh zákona o optimalizácii vojenských újezdov stiahol z februárového jednania snemovne s tým, že sa s ním potrebuje bližšie zoznámiť (Korelus 2014). Nakoniec sa rozhodol pre zrušenie VÚB. Zmenšenie hraníc ostatných újezdov je podľa neho správny krok, ale vyňatie Brd, ich konzerváciu a návrat k „*širokej nekonečnej diskusii*“ by považoval za chybu (ČTK 2014a). Poslanci v marci 2014 poslali návrh zákona do druhého čítania. V septembri 2014 sa konalo ďalšie prejednávanie normy, ktorá zruší VÚB a zmenší ostatné VÚ. Predseda dolnej komory Jan Hamáček (ČSSD) v debate avizoval pozmeňovací návrh zachovania Brd armáde. Snemovňa jednanie prerušila (ČTK 2014b).

Nový starosta Příbrami Jindřich Vařeka po víťazstve vo voľbách v jeseni 2014 informoval, že nové vedenie mesta a správny obvod ORP Příbram plne rešpektuje zámer o zrušení VÚB a vyhlásení CHKO. Tento postoj prezentovali obe koalíčné zoskupenia vo svojich volebných programoch (ANO a TOP09) (Příbramský deník 2014). Senátor Jiří Burian ohľadom problematiky rušenia VÚB a vzniku CHKO „*vyjadril presvedčenie, že celá problematika je neprimerane a nevhodne spolitizovaná, čo sťažuje komunikáciu i vecné, efektívne a spravodlivé riešenia*“ (Příbramský deník 2014).

V záverečnom čítaní dňa 12. 12. 2014 Poslanecká snemovňa schválila normu, ktorá zruší VÚB a zmenší ďalšie výcvikové priestory. Za normu hlasovalo 99 zo 176 prítomných poslancov, 45 bolo proti – hlavne zástupcovia ČSSD a KSČM (Poslanecká snemovňa Parlamentu ČR 2014).

MO uverejnilo v decembri 2014 správu s názvom „*Dôvody pre zrušenie VÚB sa nemenia, protiargumenty sú často zavádzajúce*“, v ktorej uvádza „*nepravdivé či zavádzajúce tvrdenia z poslednej doby*“ s tým, že „*pri každom sú zhrnuté všetky dôležité fakty a popísaný skutočný stav*“ (MO ČR 2014). Kritický komentár správy zverejnil Roman Poustka na serveri brdy.org („*Stránky milovníků brdských hvozdů*“) (Poustka 2014).

V tomto čase sa vyjadruje redaktor Příbramského denníka Karel Hutr (2014) nasledovne: „*Každý, kto sa o tému viac zaujíma, vie, že sa v Brdách navonok nič nezmení. Armáda bude ďalej cvičiť, vojenské zariadenia zostanú prevažne zachované, dopadové plochy zostanú uzavreté, pyrotechnický prieskum je len bezvýznamný zber v okolí dopadových plôch. Dá sa povedať, že sa zodpovední činitelia riadili heslom vlk sa nažral a koza zostala celá a máme v krajine o jeden VÚ menej. Zdanlivo sa teda jedná o malichernosť. VÚB sa len nebude nazývať VÚB. Ale ouha, to zdanlivo nedôležité názvoslovie je pasca. Pasca na budúcnosť Brd. Štatút VÚ totiž znamená „stavebnú uzáveru úplne pre všetko“, „stop pre rekreantov, developerov, špekulantov“, „zákaz predaja čohokoľvek na tomto území“ a „je viac než I. zóna NP“. Za niekoľko rokov tu nebudú možno ani odporcovia, ani zástancovia VÚ, ale určite tu nebudú ani ľudia zodpovední na zrušenie újezdu. Určite tu ale budú nové zákony, noví ľudia a nové nápady. Čo tu ale zrejme nebude, to bude tá neprekonateľná ochrana tohto démonického pohoria.*“

Obce Plzeňského kraja schválenie zákona privítali. „*Do Brd sa vráti poriadok. Vinou toho, že armáda už nemala na správu peniaze, tak už tam bola veľká anarchia a neriadené nájazdy turistov,*“ uviedol Hahner. Hlasy obcí budú silnejšie, budú sa môcť plnohodnotne vyjadrovať k protipovodňovým opatreniam: „*Situácia v povodí Klabavy je tragická, vyplavuje nás každý väčší dážď*“. Obce vítajú tiež to, že v Brdách budú naďalej hospodáriť VLS a zostanú tam dva vojenské útvary, ktoré dávajú prácu stovkám ľudí z oblasti s nedostatkom príležitostí (ČTK 2014d). Miestni sa tiež obávali zrušenia újezdu pretože v ňom bolo veľa ľudí zamestnaných, a to i na lesné práce (Šopejstalová, Hutr 2013).

Zákon bol dňa 14. 1. 2015 schválený tiež senátom, prítomných senátorov bolo 37, z toho 33 hlasovalo za (Senát Parlamentu ČR 2015). Prezident Miloš Zeman zákon podpísal 20. 1. 2015 a vyšiel pod č. 15/2015 Sb. („*Zákon o zrušení vojenského újezdu Brdy, o stanovení hranic vojenských újezdů, o změně hranic krajů a o změně souvisejících zákonů (zákon o hranicích*

vojenských újezdů“) s účinnosťou od 1. 1. 2016 (iDnes 2015). Všetky obce, ktoré získali nového katastrálne územia si budú musieť pripraviť nové územné plány (ČTK 2015e).

5.3.2 Forma ochrany prírody

Súbežne s diskusiou o tom, či je vhodné rušiť VÚB alebo nie, prebiehali aj diskusie o forme ochrany prírody na území VÚB. Po vyhlásení zámeru o rušení VÚ sa začalo jednať predovšetkým o CHKO. Podľa predbežného návrhu AOPK ČR, ktorý publikoval Příbramský deník v septembri 2011 (obr. 7) by sa hranice CHKO nekryli len s územím VÚB, ale zasahovali by aj do niektorých obcí vrátane mesta Příbram. Do CHKO mali spadať celé južné Brdy s okolitými obcami a celým Rožmitálom. Jej vymedzenie malo byť však ešte predmetom ďalších diskusií. *„Zástupcovia obcí sa na jednej strane boja podnikateľských aktivít, ale tiež majú obavy z CHKO, ktorá predstavuje isté obmedzenia“* (Hutr 2011f). Příbramský starosta Josef Řihák s takýmto rozšírením CHKO nesúhlasil: *„Oblasť zahŕňa i PP Třemšín. Navyše významne zasahuje aj do katastru rady obcí a miest mimo tento park (...). Územie tohto nadväzujúceho okolia ja významne poznamenané industriálnou činnosťou. Výrazné obmedzenia, ktoré by vyplývali z vyhlásenia CHKO by zastavili potrebný rozvoj celej oblasti“*. Obával sa taktiež ohrozenia výstavby juhovýchodného obchvatu Příbrami a nadväzujúceho spojenia smerom na západ k diaľnici D5 (Hutr 2011f). V septembri 2011 Příbramský denník tiež napísal: *„Ešte nie je rozhodnuté ani to, či újezd zanikne, a už vôbec nie, či je skutočný záujem vyhlásiť z oblasti CHKO a už sú ťahanice o zmenu hraníc a sídlo CHKO“* (Hutr 2011g).

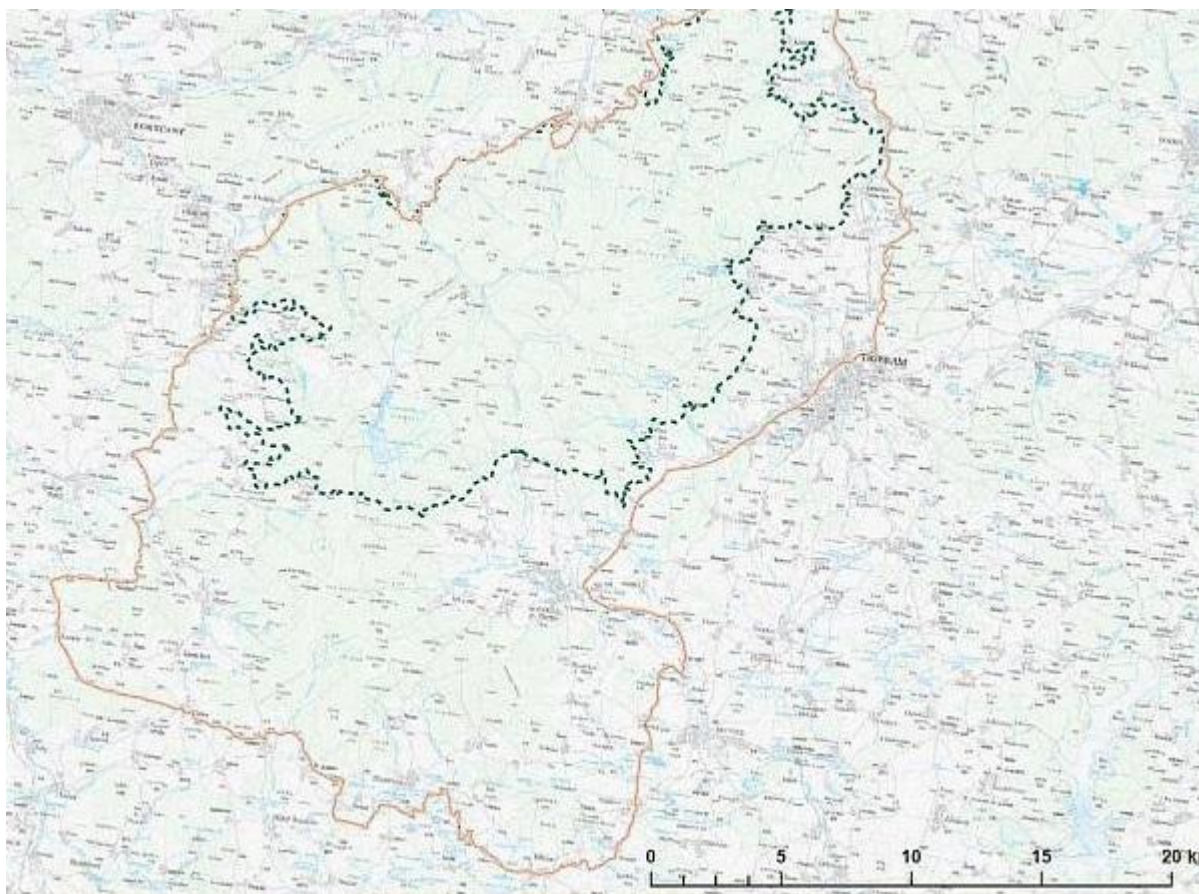
Vzhľadom na to, že rozhodnutie o najvhodnejšom spôsobe ochrany nebolo od začiatku učené, AOPK ČR vytvorila podklady pre dve základné spôsoby ochrany územia – prostredníctvom siete MZCHÚ s možnosťou vyhlásenia prírodného parku (PP) alebo ochranu širšieho územia Brdskej vrchoviny prostredníctvom CHKO, ktorá okrem VÚ zahŕňa i časť Třemšínska (Hutr 2011d). AOPK ČR preferuje variantu zriadenia CHKO, pretože *„sa jedná o komplexnejšiu a účinnejšiu ochranu prírody“* (Kopecký a kol. 2012). Varianty vymedzenia CHKO z októbra a decembra 2011 diskutované v rámci rezortu životného prostredia znázorňuje obr. 8, ostatné prejednávané návrhy sa od konečného vymedzenia líšili už len málo.

Z podnetu Vojenského historického sdružení Brdy sa v novembri 2011 uskutočnila schôdzka voľnej občianskej iniciatívy SOS Brdy. Podľa názoru účastníkov *„najdôležitejším nástrojom pre zachovanie málo dotknutého stavu krajiny stredných Brd bude zakotvenie nezastaviteľnosti územia na všetkých úrovniach územného plánovania“*, nech už bude ochrana zaistená formou CHKO alebo PP + MZCHÚ (SOS Brdy 2011). Starostovia SOPR vytvorili kvôli mnohým nezodpovedným otázkam pracovnú skupinu so Svazkom obcí Mikroregionu Třemšín

a ako poradný orgán si prizvali voľnú občiansku iniciatívu SOS Brdy (Hutr 2011e). Obce SOPR a Mikroregion Třemšín podľa predsedu SOPR Matuny zmenili stanovisko a pod vplyvom iniciatívy SOS Brdy namiesto CHKO podporovali variantu MZCHÚ + PP + nezastaviteľnosť zakotvenú v zásadách územného rozvoja kraja a územných plánoch obcí (Hutr 2012a).

Podľa SOS Brdy sa javilo „vhodnejším, jednoduchším a finančne menej náročným riešením“ vyhlásenie siete MZCHÚ + prírodného parku + zakotvenie nezastaviteľnosti do zásad územného rozvoja kraja a územných plánov obcí (Ježek 2012). Existujúce navrhnuté MZCHU a ich ochranné pásma by zaberali okolo 15 % plochy VÚ a podľa Ježka „v podstate odpovedajú prvým a druhým zónam v prípadnej CHKO a v metodike starostlivosti o tieto ochranné cenné územia nie je medzi stavom „s CHKO“ a stavom „bez CHKO“ v podstate žiaden rozdiel (...), úplne ale odpadajú miliónové náklady na zriadenie a prevádzku Správy CHKO“ (Ježek 2012).

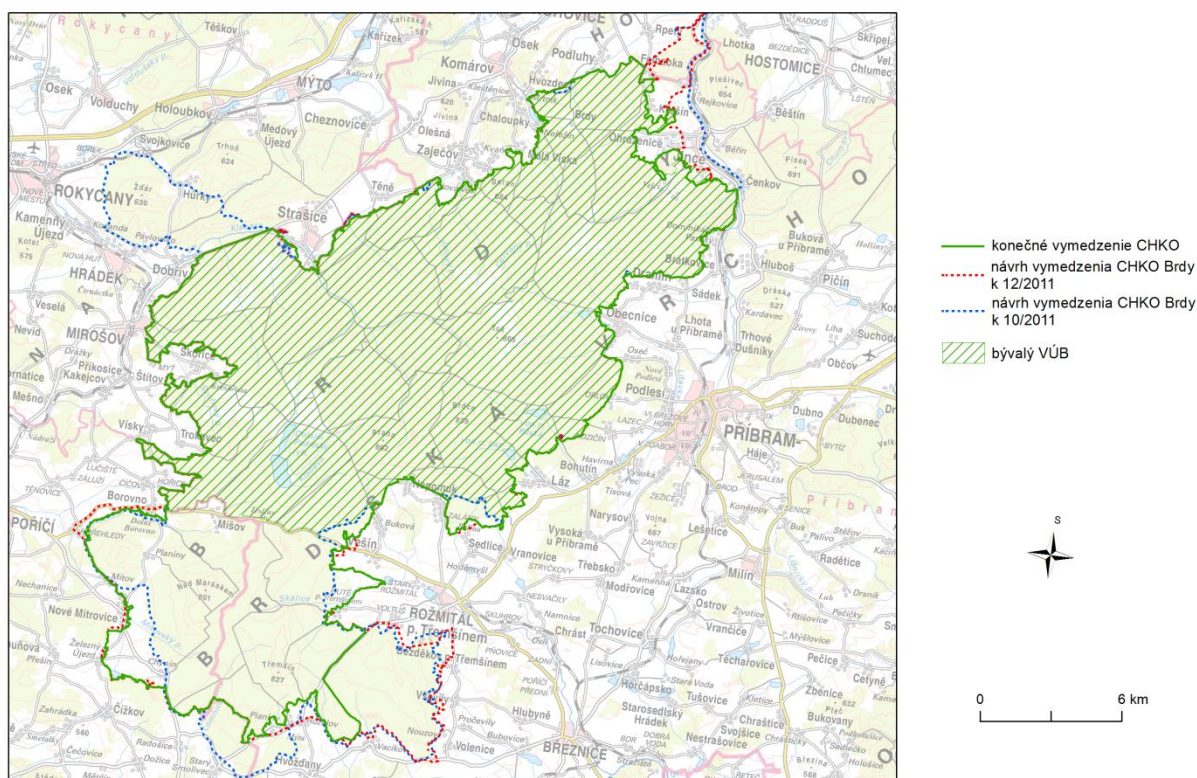
Obr. 7: Návrh vymedzenia CHKO Brdy (Příbramský deník 09/2011)

Pozn: červenou sú vyznačené možné hranice CHKO, zelenou hranica VÚB

Zdroj: AOPK ČR 2011 cit. v Hutr (2011f)

Obr. 8: Návrhy vymedzenia CHKO prejednávane v rámci rezortu ŽP k 10/2011 a 12/2011

Zdroj: AOPK ČR (2011), AOPK ČR (2016), ČÚZK (2016b), ArcČR 500 verze 3.1

Vedúci strašického Muzea Středních Brd Martin Lang tomu oponoval: „*PP nemá žiadnu cenu, to je len kozmetická úprava, kým CHKO má tvrdo spracované regule*“. Podľa neho by CHKO zamestnávala len 10 až 15 ľudí a navyše po vojsku zostane rada voľných objektov kde by mohla správa sídliť. Tiež sa počíta aj s dobrovoľnou strážou prírody, na ktorú nebude problém zohnať ľudí (ČTK 2012).

Na jednej strane aktéri zdôrazňujú význam prírodných hodnôt v Brdách, na druhej strane sa však objavili diskusie aj o tom, že v Brdách vlastne nič tak hodnotné nie je, a že vyhlásenia CHKO hodné nie sú. Predseda SOPR Matuna napríklad vyhlásil: „*Je potrebné si uvedomiť, že v Brdách je monokultúra smrekov, ktorá je hospodársky udržiavaná. Nechcem sa nikoho dotknúť, ale nie je to tak, aby na tej prírode bolo až tak čo chrániť*.“ Cenné lokality, v nich sa darí vzácnym živočíchom, sú podľa neho na dopadových plochách a sú cenné vďaka činnosti armády. Až vojsko odíde, za niekoľko rokov už nebude čo chrániť (ČTK 2012). Martin Lang tomu ale oponuje: „*Tieto veci sa dajú zariadiť tak, ako sa to deje inde, kde skončili vojaci a existujú ekosystémy, ktoré boli na ich práci závislé. To sa dá celkom rozumným spôsobom simulovať*“ (ČTK 2012). Podľa Langa Brdy

obsahujú radu prírodných a kultúrnych fenoménov zasluhujúcich sa zvýšenú ochranu (ČTK 2012) (pozri kapitola 5.2.1).

Petr Ježek z iniciatívy SOS Brdy poukazuje na to, že MŽP si v minulosti nechalo spracovať niekoľko odborných analýz zameraných na doplnení sústavy CHKO v ČR, kde sa Brdy neumiestnili medzi prioritnými kandidátmi. Cituje napríklad vyjadrenie vtedajšieho námestníka MŽP Františka Pelca (2009): *„Miera dochovaných prírode blízkych ekosystémov nie je vysoká, prevažujú tu monokultúry smrekú, a preto v žiadnych koncepcných dokumentoch rezortu ŽP v uplynulých 15 rokoch a ani v poslednej stratégii vyhlásení CHKO a NP z minulého roka sa s vyhlásením Brd za CHKO, nie to NP, nepočíta. Podotýka tiež, že „v auguste roku 2011 ale došlo náhle k názorovému posunu, keď na schôdzke so starostami podbrdských obcí minister ŽP Tomáš Chalupa uviedol, že ochrana Brd formou CHKO sa javí ako „asi z tých najvhodnejších“. Môžeme sa len dohadovať, že tento nový prístup, ktorý je teraz presadzovaný zástupcami MŽP ako jediná možná varianta, vychádza predovšetkým z obáv verejnosti z rýchleho nástupu rôznych záujemcov o využití tohto územia pre komerčné účely a záujmu obcí v regióne tomuto stavu predísť podporou zaistenia ochrany tohto územia kategóriou CHKO (Ježek 2012). Pavel Čámský takýmto argumentom oponuje s tým, že sú vytrhnuté z kontextu: „(...) práve predchádzajúca „ne-priorita“ Brd pre vyhlásenie CHKO bola daná politickými dôvodmi – striktným odmietaním takého opatrenia MO, ktoré bolo ostatnými rezortmi dôsledne rešpektované. Až v situácii, keď už MO o Brdy záujem nemá, sa konečne vraciame k prirodzenému stavu. Odpadli dôvody, ktoré Brdy vyradzovali zo zoznamu kandidátov na CHKO a pribudlo dôvodov, ktoré ich teraz stavajú na jedno z predných miest“ (Brdy – Res publica 2012a). Sever ekolist.cz na základe rozhovoru s prírodovedcom Ondřejom Sedláčkom píše, že najcennejšie v CHKO sú plochy bezlesia, a hospodárske lesy, ktoré tvoria väčšinu územia Brd nie sú z prírodovedeckého hľadiska nič výnimočné. Dôležitá je však ich rozloha, ktorá poskytuje dostatočný priestor živočíchom s veľkými nárokmi na plochu biotopu. Prírodovedec navyše pripomína, že „CHKO nie je len o ochrane druhov, ale aj o uchovaní krajinného rázu, ktorý môže byť sám o sebe zaujímavý“. To, že sa v Brdách teraz nachádza asi 270 km² bez trvalej prítomnosti človeka, je vec ktorú si musíme v stredoeurópskej krajine vážiť (Vítková 2015).*

Podľa starostu obce Spálené Poříčí Pavla Čížka sú argumenty, že by prevody pozemkov na obce Plzeňského kraja umožnili vstupy developerov nepravdivé. Zriadenie CHKO všetky tieto aktivity obmedzí: *„Pokial' by sa to naopak nechalo v súčasnom stave a vyhlásil sa nižší stupeň ochrany prírody, napr. PP, tak tam sú obmedzenia minimálne.“* Obce podľa neho nebudú veľké

projekty na svojich územiach schvaľovať: „Jednotne sa všetky vyjadrili, že tieto aktivity v Brdách nechcú“ (ČTK 2013a).

Na jednej strane obce privítali oznámenie, že na území zostane hospodáriť VLS, na druhej strane verejnosť taktiež často kritizuje nešetrné hospodárenie na území VÚB. Podnik VLS je kritizovaný spolkom Brdy – Res Publica tiež pretože: „zhruba od polovice 90. rokov prevádzkuje radu nevhodných zásahov, ktoré negatívne ovplyvňujú hydriku územia a dokonca priamo poškodzujú niektoré vodné zdroje, toky a nádrže (...). Nešetrným hospodárením, hlavne ťažbou, pri ktorej je kompletne spracovaný i jej odpad (štiepkovanie), dochádza ku zvýšenej erózii pôd a celkovému zníženiu retenčnej schopnosti lesov. Tie už nie sú schopné vodu zadržiavať tak ako predtým, znižuje sa jej akumulácia a sú častejšie i bleskové lokálne povodne – dokonca i pri len mierne nadpriemerných zrážkach (pozri aj kap. 5.2.1) Meliorácie, odvodňovanie a vysušanie rašelinísk a mokradí, ktoré prebiehajú zhruba od roku 1995 rôzne v celých Brdách, sa veľmi negatívne podpisujú na nepriaznivých bilanciách stavu vôd a jej kvalite. Pre dôslednú ochranu vody a vodných zdrojov v Brdách je nevyhnutná veľkoplošná ochrana prírody, ktorá zaistí a môže presadiť taký spôsob hospodárenia na rozsiahlych plochách, ktoré bude pozitívne prispievať k udržaniu kvality i výdatnosti vodných zdrojov a vodotečí a dokonca zaistí nielen zachovanie, ale i postupné zlepšenie retenčnej schopnosti lesov a prispeje k väčšej bezpečnosti obyvateľov území, ohrozených povodňami, bez toho aby bolo nutné pristupovať k drastickým regulačným vodohospodárskym zásahom, ktoré sú v rozpore so záujmom na ochranu prírody. Takúto ochranu môže poskytnúť CHKO, (alebo NP)“ (Brdy – Res publica 2012b).

Bolo poukazované aj na to, že Armáda ČR už nebola schopná zaistiť stráž VÚB a čoraz viac ľudí prenikalo na toto územie aj bez povolenia. Sprístupnenie okrajových častí újezdu prispelo k nežiaducim aktivitám v újezde. Ľudia sa pohybovali aj po cestách, ktoré neboli oficiálne sprístupnené, kúpali sa vo vodárenských nádržiach a znečisťovali prostredie újezdu (Hutr 2010). Niektorí, napr. starosta Strašíc, dúfajú, že CHKO urobí na území poriadok a že sa vo vzťahu k ochrane prírody obnoví nejaký režim (Šopejstalová, Hutr 2013).

Obce dotknuté vymedzením CHKO (obce, u ktorých dochádzalo k prekrytiu ich územia s CHKO a obce, ktoré by mali spoločnú hranicu s CHKO) boli požiadané o zaslanie stanovísk k vymedzeniu CHKO do konca mája 2012. Bolo oslovených 43 obcí, vyjadrenie zaslalo 25 obcí. Len 3 obce vyjadrili nesúhlas so vznikom CHKO Brdy, 6 obcí podporili vyhlásenie CHKO len v hraniciach VÚ, 16 obcí súhlasilo s CHKO v rozsahu navrhnutým MŽP (Ministerstvo životného prostredia) a 18 obcí vyjadrenie nezaslalo. Pre vznik PP sa nikto nevyjadril. Väčšinu nesúhlasných stanovísk bolo možné vyriešiť zmenou hranice CHKO. Obce najviac požadovali zachovanie VÚB,

čo je však otázka mimo kompetencií MŽP, vzhľadom na to, že zámer o zrušení bol schválený vládou ČR (Hutr 2012b).

V októbri 2012 sa stretli predstavitelia brdských obcí, predovšetkým z Plzeňského kraja v Strašiciach s ministrom ŽP Tomášom Chalupom. Reč sa točila okolo zámeru CHKO. „*Prítomní sa zhodli, že prístup všetkých troch ministerstiev, teda aj vnútra a obrany, je voči obciam ústretový. Nie je to rozhodovanie o nás bez nás,*“ uviedol starosta Strašíc Jiří Hahner. Došlo k úprave hraníc zamýšľanej CHKO podľa pôvodného návrhu, boli z nej vypustené územia u Hořehlad, Bezďekova pod Třemšínom, Felbabky, Ohrazeníc, Křešina a Jinec z dôvodu obáv obcí o obmedzenie ich rozvoja. Chalupa považoval strach o to, že sa budúci správcovia CHKO budú miešať do podoby územných celkov vo 4. ochrannom pásme za neopodstatnený. K niektorými médiami širenej informácii o požiadavku stredočeských obcí na vytvorení PP sa postavil odmietavo: „*Nepřišla zatiaľ jediná žádost' s touto požiadavkou*“ (Šopejstalová 2012). V máji 2013 Ministerstvo životného prostredia (MŽP) zverejnilo upravený návrh na vyhlásenie CHKO Brdy (s rozlohou CHKO Brdy 345 km²), návrh na vymedzenie zón ochrany prírody CHKO Brdy a návrh plánu starostlivosti o CHKO Brdy (Hutr 2013a).

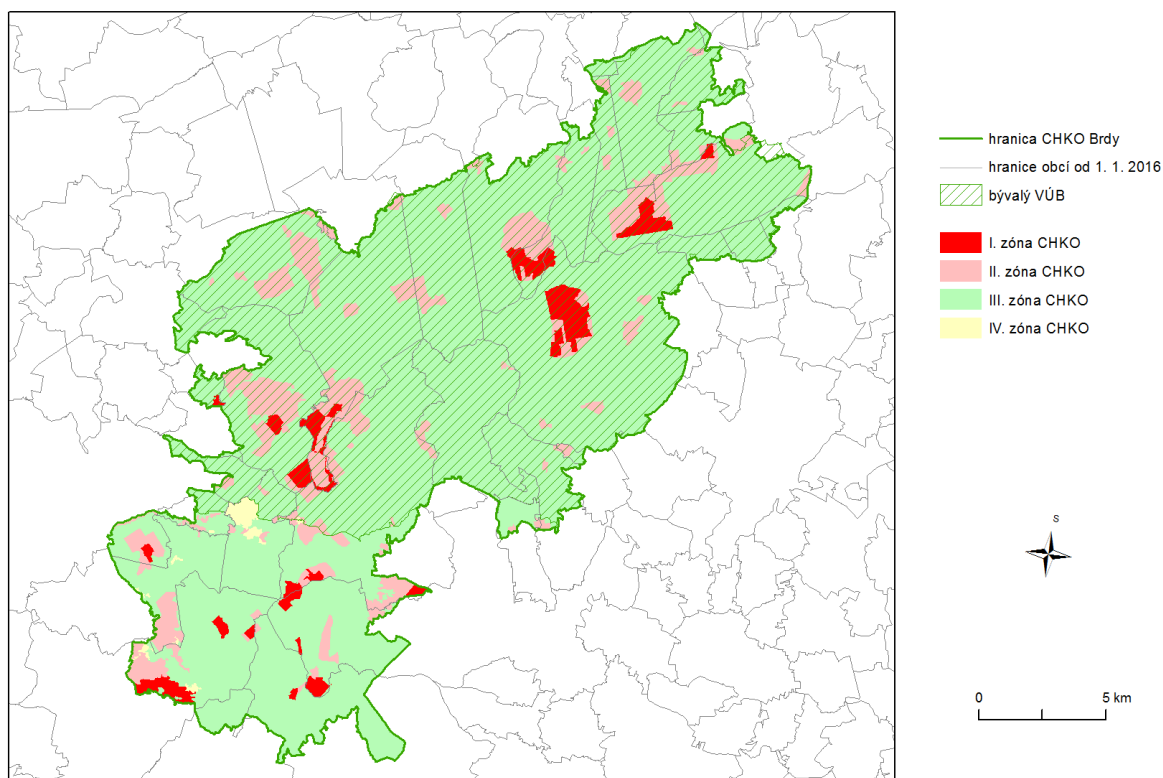
Na tom, že CHKO by existovať mala sa zhoduje väčšina strán. Súhlasí s ňou aj Český svaz ochranců přírody, „*hoci by vřaj ochrancovia přírody mohli namietat', že v ČR sú cennejšie územia, ktoré na vyhlásenie CHKO ešte nedosiahli*“. Upozorňujú ale na fakt, že vyhlásenie CHKO zástavbe Brd úplne zabrániť nedokáže, umiestňovanie nových stavieb je zakázané len 1. zónach. Zástavbu dokáže len do určitej miery regulovať, zabrániť jej môžu len dobre zostavené územné plány (Korelus 2013).

Mesto Příbram usporiadalo v dňoch 27. a 28. 3. 2015 konferenciu s názvom „*Budoucnost Brd v CHKO*“. Zúčastnilo sa jej viac ako 150 účastníkov z rad samospráv obcí, pracovníkov ministerstiev, AOPK ČR, odborníkov z vysokých škôl a vedeckých pracovísk, spolkov atď. Účastníci konferencie si vypočuli informácie napríklad o procese vyhlasovania CHKO, podmienkach ochrany prírody, managementu, postavenia obcí dotknutých CHKO, o možnostiach dotácií vo vzťahu k CHKO atď. Pre medzirezortné pripomienkové riadenie o návrhu na vyhlásenie CHKO bola prijatá rada návrhov a doporučení a vznesené požiadavky a otázky voči niektorým inštitúciám (Čámský, Vařeka 2015).

V priebehu pripomienkového riadenia k návrhu o CHKO sa vyskytla rada námietok, ktoré ešte neboli vyrovnané a z toho dôvodu došlo k odkladu nariadenia o CHKO. Hlavnou námietkou bolo nevyhlasovať CHKO v hraniciach Přírodního parku Třemšín (Hutr 2015b). Vláda schválila vznik CHKO dňa 12. 10. 2015. Do CHKO patrí aj zlatonosné ložisko Petráškova hora u Vacíkova,

bola tak zamietnutá požiadavka Ministerstva průmyslu a obchodu, které chcelo nechať územie otvorené pre prípadnú budúcu ťažbu. Vznik novej CHKO sa dotkol 34 obcí, celým svojim územím do CHKO zasahuje len obec Mišov (obr. 9). Rozloha celej CHKO je 345 km² (ČT24 2015). Na poriadok bude v Brdoch dohliadať stráž prírody zaistená dobrovoľníkmi, ktorí absolvujú školenia a kurzy a osvedčia spôsobilosti túto činnosť vykonávať (Chourová 2015b).

Obr. 9: Konečné vymedzenie CHKO Brdy a jej zón

Zdroj: AOPK ČR (2016), ČZÚK (2016a)

Spolok Brdy – Res publica by mal záujem na tom, aby zvláštnej ochrane prírody bola podrobená čo najväčšia časť Brdskej vrchoviny (príloha 7): „Domnievame sa, že rovnakú ochranu (CHKO) si zaslúži ešte podstatne väčšia časť vrchoviny, ako v samotnom pohorí Brdy, tak na Hřebenochoch a veríme, že o tom časom presvedčíme verejnosť i štátne orgány. Naším nie neskromným cieľom je ochrana aspoň formou CHKO rozšíriť cca na 650 km², koľko činí aspoň samotné pohorie Brdy“ (Čámský 2016).

„Medzi obcami v okolí rušeného VÚB sa rozpútal boj o to, kde vznikne sídlo budúcej CHKO, ktorá má po odchode dohliadať na ochranu brdskej prírody (...),“ píše sa v marci 2015 (ČTK 2015b). Okrem Příbrami sa o túto možnosť uchádzali obce Strašice, Spálené Poříčí, Rožmitál pod Třemšínem, Hořovice a Jince (ČTK 2015b, Hutr 2015b). Podľa starostu obce Spálené Poříčí by bolo logické mať štátnu správu tam, kde budú ľudia najviac ovplyvnení, napr. poľnohospodári a lesníci obmedzením hospodárenia: *„Teda buď Spálené Poříčí alebo Rožmitál“*. Poukazoval tiež na to, že Spálené Poříčí má dlhú tradíciu v ekologických aktivitách (Český svaz ochrancu přírody, ekocentrum, stredná škola) (ČTK 2014c). Starosta Příbrami Jindřich Vařeka presadzoval sídlo CHKO v Příbrami, ktorá je *„najväčším a najvýznamnejším sídelným a hospodárskym centrom oblasti Brd“* (Příbramský denník 2015a). Hejtmán Středočeského kraja Miloš Petera tiež podporoval sídlo CHKO v Příbrami poukazujúc na to, že *„dve tretiny územia Brd sú na stredočeskej strane a Příbram je v tomto regióne najvýznamnejším mestom“* (ČTK 2015b). Starosta obce Jince Hála a starosta Obecnice Josef Karas považovali za logickejšie využitie budovy újezdného úradu v Jinciach: *„Ujezdni úrad nebude, a je tam budova, zázemie by tam bolo, sú tam vojaci, s nimi CHKO bude nutne spolupracovať, a je tam divízia VLS Hořovice, s nimi tiež bude spolupracovať, bolo by to všetko na jednom mieste,“* povedal starosta Obecnice. Umiestnenie v Příbrami sa nepáčilo ani starostovi Rožmitálu pod Třemšínem Josefu Vondráškovi, preferoval by jeho mesto: *„Příbram s CHKO nič spoločného nemá. Druhá varianta by boli Jince. Ale keď sa ministri za ANO dohodnú, že áno, tak to je ťažké niečo hovoriť. To už môže byť rovno v Prahe“* (ČTK 2015a).

Bolo rozhodnuté, že pracoviská budúcej CHKO Brdy nakoniec vzniknú v Příbrami, Jinciach a Spálenom Poříčí. Prednosť podľa ministra obrany Brabca dostalo riešenie umiestniť pracoviská s čo najnižšími nákladmi čo najbližšie k ľuďom. Všetky tri pobočky budú poskytnuté zdarma a to od MO, Ministerstva zemédelství a obce Spálené Poříčí. Příbramské pracovisko bude mať na starosti širšiu agendu, bude tam všetok styk s verejnosťou, napríklad prijímanie dotačných žiadostí a pod. Do Příbrami bude dislokovaná aj časť ďalšieho oddelenia Regionálneho pracoviska AOPK Střední Čechy, ktorá sa zaoberá konzultáciami so záujemcami a zberom žiadostí o dotácie z OP ŽP. Kontaktné pracovisko v Spálenom Poříčí vznikne pre lepšiu dostupnosť verejnosti z juhozápadnej časti regiónu. Pracovisko v Jinciach bude technické, zamerané na prácu v teréne (ČTK 2015c, Chourová 2015b).

5.3.3 Územno-správne členenie

Ďalšou témou v rámci diskurzu o rušení VÚB bolo územno-správne členenie územia. V roku 2011 zaslalo 10 obcí Plzeňského kraja predsedovi vlády, ministrom obrany a vnútra svoje

predstavy ako by mal vyzerat' VÚB po tom, čo ho armáda opustí. Má to byť obrana predtým aby „tam nenabehli nejaké neriadené developerské skupiny odkiaľsi z Příbrami a rozparcelovali si celý priestor“ (ČTK 2011). Starosta Řihák sa proti tomu ohradil: „Z mesta Příbram do Brd žiaden developerský projekt nesmeruje. Možno tie projekty stoja naopak za nimi. Akurát to skrývajú,“ poukázal na požadované zväčšenie katastrov plzeňských obcí s tým, že rozdrobenie bývalého vojenského územia predstavuje do budúcnosti ohrozenia a uľahčuje zámery potenciálnych developerov (ČTK 2011).

„Návrh na usporiadanie Vojenského újezdu Brdy po zrušení vojenského újezdu“ (postupne podporený obcami z kraja Plzeňského a niektorými i zo Středočeského), vypracoval obecný úrad v Strašiciach a Muzeum Středních Brd. Ochranu prírody riešil vyhlásením CHKO a obciam by sa malo vrátiť to, čo im vláda vzala v roku 1949. Tento návrh sa po určitých úpravách stal vládny. Rešpektuje hranice rozvodia, administratívne rozdelenie armádneho územia v pomere 2:1 medzi a pripojenie katastrov zaniknutých obcí ku svojim susedom. „Bol to jediný dokument zdola s ktorým MO pracovalo,“ podotkol Martin Lang v roku 2014. V Středočeskom kraji dlho mlčali (Sichingerová 2014).

Návrh katastrov krajov a obcí susediacich s VÚB, podľa ktorého by sa malo katastrálne členenie vrátiť späť do historickej podoby z roku 1949 zaslalo MO 36 obciam Plzeňského a Středočeského kraja v roku 2012. Návrh mala schvaľovať vláda. S návrhom podľa MO súhlasilo 35 obcí po vyrovnaní pripomienok, proti bolo mesto Příbram a Středočeský kraj. Podľa Martina Langa „katastrálne členenie z roku 1949 rešpektovalo hľadisko rozvodia a možnosti obcí ovplyvňovať zásobovanie pitnou vodou a protipovodňové opatrenia“ (Hutr 2012c).

Hejtman Řihák trval na ponechaní územia v Středočeskom kraji: „Historicky toto územie bolo súčasťou nášho kraja a akékoľvek rozdelenie by nebolo dobré. Ako sa Brdy rozparcelujú, tak to niekto rozkradne, zničí a pre naše vnúcatá tu nič neostane. Ale nemám nič proti tomu, že sa urobí katastre. To totiž ešte neznamená, že obec si môže robiť čo chce, naopak bude mať kopu povinností,“ (Rokosová 2012). Skôr než radosť z nového územia však u niektorých starostov prevládali obavy. Rozšírené katastre budú znamenať pre obce viac povinností „a možno malé výhody čo sa týka rozpočtového určenia daní“ uviedol starosta Obecnice Josef Karas. Takýto názor má aj starosta obce Jince Josef Hála: „Nebude to pre nás nič moc znamenať, akurát viac práce. Ani finančne to z hľadiska rozpočtového určenia daní veľmi zaujímavé nebude. Ale je pravda, že aspoň zdroj pitnej vody teraz budeme mať na svojom katastre“ (Rokosová 2012).

Hejtmani Chovanec (Plzeňský kraj) a Řihák (Středočeský kraj) sa na jednaní v januári 2013 dohodli na ochrane prírody prostredníctvom CHKO a nutnosti vytvoriť protipovodňové opatrenia

pre Rokycansko. „Žiadna živelná developerská činnosť zjazdovky alebo umelé jazerá nehrozia,“ uistili obaja hejtmani (Tolarová 2013). Nezhodli sa však na usporiadanie, Chovanec by si prial vrátenie historického územia Plzeňskému kraju, argumentuje tiež hranicami danými rozvodím. „Sme proti tomu aby nám niekto zobral kus územia. Brdy sú záhrada Středočeského kraja,“ vyjadril sa Řihák. „Je to prirodzené, že to územie chceme, 700 rokov patrilo pomyslenému Plzeňskému kraju. A čo je proti tomu posledných 60 rokov?“ argumentoval námestník hejtmana Chovanca Václav Šlajs. „Pokiaľ chceme návrat histórie, nech všetci vrátia všetkým, čo komu kedy patrilo. Ponúka sa porovnanie i s cirkevnými reštitúciami,“ burácal Řihák“ (Tolarová 2013). Chovanec tiež uviedol, že pokiaľ by celé územie pripadlo do stredných Čiech, v niektorých obciach Plzeňského kraja by končilo správne územie kraja len 20 m od poslednej stavby: „Máme šancu to napraviť a vrátiť sa i k zdravému rozumu a k pôvodnej hranici, ktorá tam bola“ (Šrámková 2013).

V marci 2013 na schôdzke s hejtmanom Řihákom deklarovalo 18 starostov nesúhlas s návrhom ministerstva vnútra na oddelení časti územia VÚB pre Plzeňský kraj (napr. Jince, Příbram, Křešín, Obecnice, Bohutín, Bratkovice, Sádek, Podlesí, Ohrazenice, Čenkov či Lhota u Příbramě, a i.). Súčasne odmietajú tvrdenia, podľa ktorých väčšina obcí okolo Břd súhlasí s navrhovaným delením územia: „Na našich zastupiteľstvách sme len schvaľovali to, že v prípade zrušenia VÚB prijmem do našich katastrov časti územia nadväzujúce na naše obce,“ citoval Řihák z uznesenia (ČTK 2013b).

Po schválení návrhu zákona dočasnou vládou na koncom roku 2013 Svaz měst a obcí Plzeňského kraja (SMOPK) pripravil výzvu pre poslancom aby hlasovanie pre spravodlivé usporiadanie, t.j. aby časť územia spadala pod Plzeňský kraj, podporili. Predseda SMOPK a starosta Hrádku Jaroslav Perlík uviedol: „To, že celé územie chce zhltnúť stredočeský hejtmán Řihák, nechápem a pevne verím, že to, čo nárokuje neprejde. Od nás zaznela požiadavka na vrátenie katastrálnych hraníc pred rok 1949 a na tom trváme“ (Šopejstalová, Hutr 2013). „Středočeský kraj nikdy nepredložil akýkoľvek koncepčný, nieto potom ucelený názor na ďalší spoločenský vývoj v oblasti Středních Brd. Len trvá na zachovaní VÚ, ktorý už i armáda pokladá za zbytočný. Naše obce sú pritom naplno pripravené prevziať správu svojich pôvodných katastrov,“ zdôrazňuje Lang v roku 2014, v čase keď minister Stropnický stiahol prejednávanie vládneho návrhu (Sichingerová 2014).

Nakoniec schválením zákona č. 15/2015 získalo 10 obcí Plzeňského kraja späť časť územia VÚB a územie bolo rozdelené medzi dva kraje. Minister Stropnický poznamenal, že hranice oboch regiónov sa tak dostali zákon do svojich historických podôb a v tomto zmysle je zákon podľa neho

„odstránením anochronizmu“. Podľa ministra je práve zmenšenie rozlohy Stredočeského kraja hlavným dôvodom nesúhlasu predstaviteľov kraja so zrušením újezdu (ČTK 2015d).

5.3.4 Cestovný ruch

Posledným tematickým okruhom v rámci diskurzu o zrušení VÚB bol rozvoj cestovného ruchu. Po vyhlásení zámeru na zrušenie VÚB sa objavili obavy, že na území újezdu sa rozbehne developerská činnosť a masová turistika (v možnej súvislosti aj s návrhmi ohľadom využitia VÚ Boletice, pozri kap. 4.2). Investori by „tu určite radi chceli vybudovať golfové ihriská a hotely, čo by bol zrejme koniec pre tunajšiu vzácnu flóru a faunu.“ Občasné streľby a presuny vojenskej techniky im neublížili, „masový príliv turistov by ich ale iste zahubil,“ odkázal server iDnes na vyjadrenia zoológa Davida Fischera (Nedvěd a kol. 2011). Hejtman Řihák upozorňoval, že „*developerské projekty na tzv. rozvoj Brd sú už pripravené. Existujú už plány napr. na stavbu zjazdovky na Třemošnej či na vybudovanie golfového rezortu pri Padrtských rybníkoch*“ (Hutr 2013b).

Taktiež „*rade miestnych vyhovovalo, keď do Brd mohli len vyvolať na priepustky a mali ich pre seba*“ (Pokorný, Švec 2015). „*Mnohí aktivisti chcú zneprístupniť Brdy, pritom sú ale ich najčastejšími návštevníkmi (...). Sme teda tak sebeckí, že by sme chceli Brdy uzavrieť turistom, ale nám samotným nie?*,” napísal Vít Kučera za občianske združenie Za ochranu a rozvoj Brd (Kučera 2011).

Všeobecne bola prijímaná myšlienka, že Brdy sú najvhodnejšie pre tzv. mäkké formy cestovného ruchu (pozri kap. 3.4), s tým, že by na území nemala prebehnúť výstavba. Podľa starostu obce Trokavec Neorala „*najzdravším využitím priestoru by bola cielená turistika so stavebnou uzáverou, čím by odpadli továrne, prekladiská, sklady, hotely, kamiónová doprava. Maximálne by tam mohli byť stánky s parkom, cykloturistika a pešia turistika*“ (ČTK, Hutr 2011). Starosta Strašíc Jiří Hahner tiež upozorňoval, že sa musí zamedziť rozpredaji pozemkov investorom a developerom, ktorí by tam chceli stavať hotely a rekreačné areály: „*Takéto územie nemá v Česku obdoby a sú tam lepšie scenérie ako na Šumave. Nechceme, aby sa zdevastovalo rekreantmi*“ (ČTK, Hutr 2011). Podľa hejtmana Plzeňského kraja Chovanca by v Brdách mohlo dôjsť k „*šetrnému uvoľneniu CR. Určite to nemôže byť raj developerov s nejakými obrovskými projektmi. Územný plán kraja to nepripustí*“ (Korelus 2013). Václav Cílek sa vyjadril, že v prípade zrušenia VÚ by územie malo „*fungovať zhruba ako za vojakov. To znamená všetky sídla ako kasárne, penzióny, hotely by mali zostať na vonkajšej strane pásma a vo vnútri by sa malo jazdiť na bicykli, chodiť na prechádzky, proste venovať sa mäkkej turistike*“ (Hutr 2011d).

Stredočeský hejtman Miloš Petera predpokladá, že o návštevu Brd bude veľký záujem: „*Veľmi by som si prial, aby územie stredných Brd po zrušení VÚ zostalo oázou čistej prírody. Vo*

vnútri Brd si predstavujem, že budú len malé stánky s občerstvením, ktoré budú mobilné a v prevádzke len behom letnej turistickej sezóny. To, ako sa zachováme k Brdám potom, čo odtiaľ odídu vojaci, považujem za skúšku, či si vieme vážiť čistejšiu, zdravšiu prírodu“ (Příbramský deník 2015d).

V súvislosti s ochranou Brd sa všeobecne hovorilo o nutnosti stavebnej uzávery. Združenie Brdy – Res publica poukazovalo na to, že niektoré obavy sú možno prehnané: *„(...) aj nevýznamná zmienka o akejkoľvek možnosti priblížiť budúcim návštevníkom Brd napríklad len nejaké občerstvenie, je okamžite podrobovaná tej najtvrdšej kritike (...)“*. Združenie je tiež toho názoru, že výstavba vo vnútri pohoria je nežiaduca, vedeli by si však predstaviť *„využitie už existujúcich objektov v Brdách a ich adaptáciu na objekty slúžiace turistike (infostrediská, vyhliadkové miesta, občerstvenie, útulne)“* (Brdy – Res publica 2012b). Podobný názor vyjadril aj prírodovedec Ondřej Sedláček: *„Ja osobne nie som kategoricky proti všetkej zástavbe. Otázka je, kto a ako presne zaistí onú regulovanosť. Konkrétne na Padrtě by sa napr. hodil statok – pokojne po nejakom fungovaní ako statku s podporou managementu na Padrtiach i s rozumnou hospodou – pre cyklistov, peších turistov. Ale pod podmienkou, že majiteľ sa tu bude primárne starať o hospodárstvo. Na Padrtě sa hodí pastva. Ale výstavba nejakých penziónov, atrakcií pre turistov? To určite nie. Podporu turistov a zázemia pre nich by si mali postrážiť obce (...),“* (Příbramský deník 2015b).

Poukazovalo sa aj na to, že infraštruktúra okolitých obcí nie je na turistov usposobená. Predseda SOPR Matuna (2011a) upozorňoval, že obce *„nie sú pripravené na nápor spojený so sprístupnením VÚB a to v dôsledku so zvýšením pohybom civilistov alebo nárastom dopravy. Až na výnimky nie sú v obciach chodníky, väčšina komunikácií je účelových a miestnych, ktoré nie sú schopné pojať nárast premávky. Región súčasne nedisponuje ani dostatočným zázemím pre turistický ruch (...)“*. Z iného uhla pohľadu problematiku vnímalo združenie Brdy-Res publica: *„Aj my sa domnievame, že vznik CHKO by priniesol významný nárast turistiky v regióne a považujeme niečo také za jednoznačné pozitívum, ktoré môže zlepšiť tunajšie ekonomické pomery.“* Uznalo, že infraštruktúra okolo Brd zatiaľ s CR nepočítala a obce nie sú schopné poskytovať turistom obvyklé služby, ale podotklo, že *„to neznamena, že by sme mali turistom zatvárať dvere a brániť im v návšteve Brd, ale skôr hľadať cesty, ako práve v obciach pre ne vytvoriť „priateľskejšie“ prostredie, ktoré nakoniec ich obyvateľom prinesie úžitok“* (Čámsky 2012a).

Matuna sa taktiež domnieval, že *„navrhovaná CHKO nie je tak rozsiahla, aby priniesla regiónu sľubovaný rozvoj. Nie sú tu priestory na to, aby tu turisti zostali niekoľko dní a utrúcali peniaze. To je proste fakt, Brdy sú uprostred Čiech a turisti sa odtiaľto proste budú vracaať domov, bez toho aby tu prenocovali, jedli a proste utrúcali peniaze. Proste CHKO nič regiónu neprinesie“*

(Hutr 2012a). Čámský zo združenia Brdy – Res publica tomuto oponoval s tým, že po roku 2000 niekoľko cestovných kancelárií vyšetrilo potenciálny záujem klientov o Brdy, organizovali sa aj hubárske zájazdy: „*Bol zaznamenaný mimoriadny záujem o Brdy – ale bohužiaľ tiež veľké sklamanie klientov, že v obciach v okolí Brd nie je možné nájsť vhodné služby, ktoré by umožnili i viacdenný pobyt*“. Dopyt podľa Čámskeho je, ale chýba samotná ponuka a systematický koordinovaný prístup k CR zo strany obcí a ich zoskupení (Čámsky 2012a).

Líder Hnutia ANO Jindřich Vařeka zverejnil pred komunálnymi voľbami 2014 štúdiu vypracovanú hnutím ANO ako by mohol vyzerat' „*Multifunkční sportovně rekreační areál Třemošná*“ – jeho centrom by mal byť zjazdový areál na svahoch Třemošnej, zahrňoval by taktiež lanové centra, cestu v korunách stromov, rozhľadňu na Třemošnej atď. Zverejnenie štúdie vyvolalo veľké diskusie ako priaznivcov tak aj odporcov projektu – jedna strana argumentovala posilnením CR a nárastom zamestnanosti, druhá strana zdôrazňovala ochranu prírody, zdroje pitnej vody či finančnú náročnosť projektu (Brdský spoj 2014). Vařeka sa vyjadril, že malo ísť len o jednu z myšlienok k diskusii, a ak by sa mal projekt realizovať museli by s tým byť podľa neho v súlade všetky priľahlé obce, „*že by to mal byť nejaký developerský projekt, ako sa písalo, je totálny nezmysel*“ (Chourová 2014). Možnosť vybudovania rekreačného areálu na Třemošnej prezentovala v minulosti aj strana TOP09: „*Chceli by sme na vrchu Třemošná vybudovať rekreačný areál, podobný neďalekému Monínci a z Příbrami vytvoriť turistickú metropolu stredných Čiech,*“ je citované vyjadrenie Víta Kučeru v článku na stránkach strany (TOP09 2010).

Konferencia „*Budoucnost Brd v CHKO*“, ktorá sa konala v Příbrami v marci 2015 konštatovala všeobecnú potrebu rozvoja turistickej infraštruktúry v Brdách a okolí. Podľa záverov konferencie by sa infraštruktúra vo vnútri CHKO mala zamerať hlavne na vybudovanie siete značených trás a zariadení k podpore mäkkej turistiky a informovanosti návštevníkov (odpočinkové a rozhľadové body, náučné chodníky a pod.). V obciach na Podbrdsku by sa mali rozvíjať služby ako je ubytovanie, stravovanie, doprava a pod. Za týmto účelom boli vznesené podnety napr. na zverejnenie metodiky týkajúcej sa športových aktivít v CHKO, stanovenie spôsobov nakladania s odpadom, nábor strážne prírody, umožnenie značenia KČT ešte v roku 2015 a zahájenie aktivít smerujúcich k vyhláseniu Geoparku Brdy (myšlienku vytvoriť Geopark Brdy predniesol na konferencii Riaditeľ Muzea Středních Brd v Strašiciach Martin Lang (pozri aj kap. 5.2.3)) (Čámský 2015b).

S vyznačovaním turistických tras sa ale počítá až v prvej polovici roku 2016. Skorší termín nebol podľa Bohumila Fišera (vedúci Správy CHKO Brdy) reálny, pretože ešte nebolo vymedzené posádkové cvičisko, ktoré zostane neprístupné, a ani nebolo jasné v akom rozsahu sa sprístupnia

atraktívne dopadové plochy (Chourová 2015a). „*Klub českých turistů mal v pláne hlavní trasy vyznačit ještě před vznikem CHKO, aby lidé v hustém zalesněném území nezablúdili*“ (Kočovský 2015). Dohody s armádou však zlyhali. „*Mohl by to být naozaj problém, v Brdách je málo orientačních bodů,*“ vyjadril sa predseda rady značenia KČT Karel Makvart (Kočovský 2015). „*Nasmerováním návštěvníků na bezpečné trasy by se zabránilo případným škodám a dokonce aj nebezpečnostu, které by mohla způsobit živelná a neregulovaná návštěvnost, ako pre ochranu přírody, tak aj pre bezpečnost a zdraví návštěvníků*“ (Příbramský deník 2015c). „*Přiděte po Novom roku do Brd. A nebojte sa granátů. Když budete chodit po cestách nič sa vám nestane. Tak nejako vyzerá odkaz, který vojáci posílají turistům. Tým sa pritom otvorí až 30 % bývalého armádního priestoru, který sa chváli předovšetkým nedotknutou přírodou,*“ píše server iDnes v decembri 2015 (Šrámková 2015b). Karel Urban z újezdního úradu Jince podotkol, že rada ľudí chodí načierno do Brd už asi 20 rokov a nikto tam zatiaľ nezablúdil: „*Na pátine územia sú už cyklochodníky vyznačené, všechny lesné cesty navíc mají dnes názvy, takže turista si cestu většinou zapamatá*“ (Šrámková 2015b). Zdokonalit sa musia aj mapové podklady, súradnice miest pre záchranárov, údržba ciest a nedostatočný telefónny signál (ČT24 2015). S postupujúcou pyrotechnickou očistou sa bude prístupný priestor rozširovať až do roku 2017, kedy sa plánuje ukončenie pyrotechnickej asanácie (Šrámková 2015a).

Objavovali sa i názory, že v Brdách by žiadne značenie byť nemalo. „*Nemyslíte si, že by bolo lepší neznačit trasy, nech si poutníci prejdu a spoznávají Brdy podobne ako ti, čo to robili, keď boli Brdy zavreté veřejnosti? Já si myslím, že když už sa pustili Brdy pre turistiku, malo by tam být zachované to výjimečné, čo tam bolo – teda krajina bez obydlí, značených ciest a chodníků, prostě v nadneseném slova zmysle divočina,*“ pýta sa napríklad čitateľ Příbramského denníka v online rozhovore so zoológom Sedláčkom (Příbramský deník 2015b). „*Přihováral by som sa za neoznačené cestičky vyšliapané tými, ktorí poznajú (alebo majú so sebou virtuálního sprievodcu), než za hustou sieť nepřehledných značení, záplavu infotabulí a udržovaných chodníků,*“ píše Roman Poustka na stránke brdy.org (Poustka 2015).

Poukazovalo sa aj na nepriaznivú ekonomickú situáciu mesta Příbram v súvislosti s ukončením ťažobnej činnosti, ktorá doposiaľ nebola nahradená iným programom. „*V oblasti priemyslovej výroby sám taketo perspektívy příliš nevidím,*“ zhodnotil situáciu minister ŽP Richard Brabec. Příbram má podľa neho obzvlášť dobré predpoklady na rozvoji CR, ktorý „*sprístupněním Brd a vyhlášením CHKO dostane v tomto regioně významný impuls k rozvoji.*“ Vyjadril sa tiež, že „*zážitkový šetrný turizmus dokáže vytvořit velký počet nových pracovních příležitostí pre miestnych obyvatelů*“ (Svobodová 2015c).

Podobný názor má starosta Příbrami Vařeka, ktorý sa domnieva, že pre región i samotné mesto Příbram bude mať zrušenie újezdu a vyhlásenie CHKO „doslova kľúčový význam (...). Je to obrovská príležitosť pre ekonomický rozvoj tohto regiónu, ktorú oceňujeme o to viac, že sa tak deje v období, kedy Příbram a jej okolie ťaží najvyššia miera nezamestnanosti v Stredočeskom kraji, ktorá sa vysoko pohybuje i nad celonárodným priemerom. Bude veľmi záležať jak s touto príležitosťou naložíme, ako využijeme ojedinelú šancu, ktorá sa nám dostáva. Je to výzva pre tunajších podnikateľov a živnostníkov, aby sa neváhali zapojiť do budovania infraštruktúry turizmu, ktorá tu prakticky chýba. Je to tiež výzva pre miestne samosprávy, aby vytvorili podmienky pre rozvoj a podporu tejto infraštruktúry a podnikania v oblasti cestovného ruchu“ (Svobodová 2015a). „Příbram, tzv. Podbrdské Athény (pozn. v minulosti bola Příbram takto vnímaná vďaka rozvinutej školskej sústave a bohatému kultúrnemu životu), bývala kolískou turistiky už za prvej republiky. Brdy, nádherný lesný, pod dlhé desaťročia zakázaný a uzavretý poklad, akého nie je druhého v Čechách sa opäť otvára. Příbram je svojou polohou prirodzeným a vhodným centrom ako aktivít budúcej CHKO, tak aj činnosti AOPK,“ vyjadril sa Vařeka (Hodrmant 2015). „Otvorenie Brd a vznik samotnej CHKO Brdy môže znovu naštartovať a oživiť turistický ruch a ekonomiku nielen mesta Příbram, ale i všetkých podbrdských obcí. Zabudnime na staré krivdy a staré nepriateľstvá, spojme všetci dohromady svoje sily a spoločne obnovme zašlú slávu prvorepublikových Brd“ uviedol tiež Vařeka na odbornej konferencii týkajúcej sa rušenia újezdu a jeho využitia pre CR v júni 2015 usporiadanej stredočeským krajským úradom (Svobodová 2015b).

Čo sa týka turistickej infraštruktúry vo vnútri CHKO, tak s výstavbou občerstvovacích zariadení, rovnako ani s výstavbou rozhľadní, sa podľa riaditeľa stredočeskej pobočky AOPK ČR Jaroslava Obermajera z AOPK nepočíta, budú sa ale budovať vyhliadkové miesta: „Upraví sa tam terén tak, aby sa turisti dostali do bodu, z ktorého bude výhľad do kraja, alebo sa tam vybuduje jednoduchá drevená stavba. S rozhľadňou ako napr. na Ještěde, pri ktorej by bola reštaurácia sa nepočíta. Do Brd si ľudia budú musieť vziať desiatu“ (Šrámková 2015a). V CHKO podľa neho nebude žiadna verejná komunikácia ani parkovisko, v budúcnosti sa ale nevyklučuje povolenie verejnej dopravy na elektropohon. Nemá dôjsť ani k výstavbe zjazdoviek pretože celá oblasť je v chránenom pásme akumulácie vôd. Je snahou aby v Brdách bolo veľké množstvo turistických trás (Šrámková 2015a). Významné miesta v Brdách majú byť vybavené bežným zariadením pre odpočinok, ale s odpadkovými košami podľa generálneho riaditeľa VLS Josefa Vojáčka v CHKO umiestnené nebudú: „Chceme, aby v Brdách fungoval režim, v ktorom si každý bude musieť

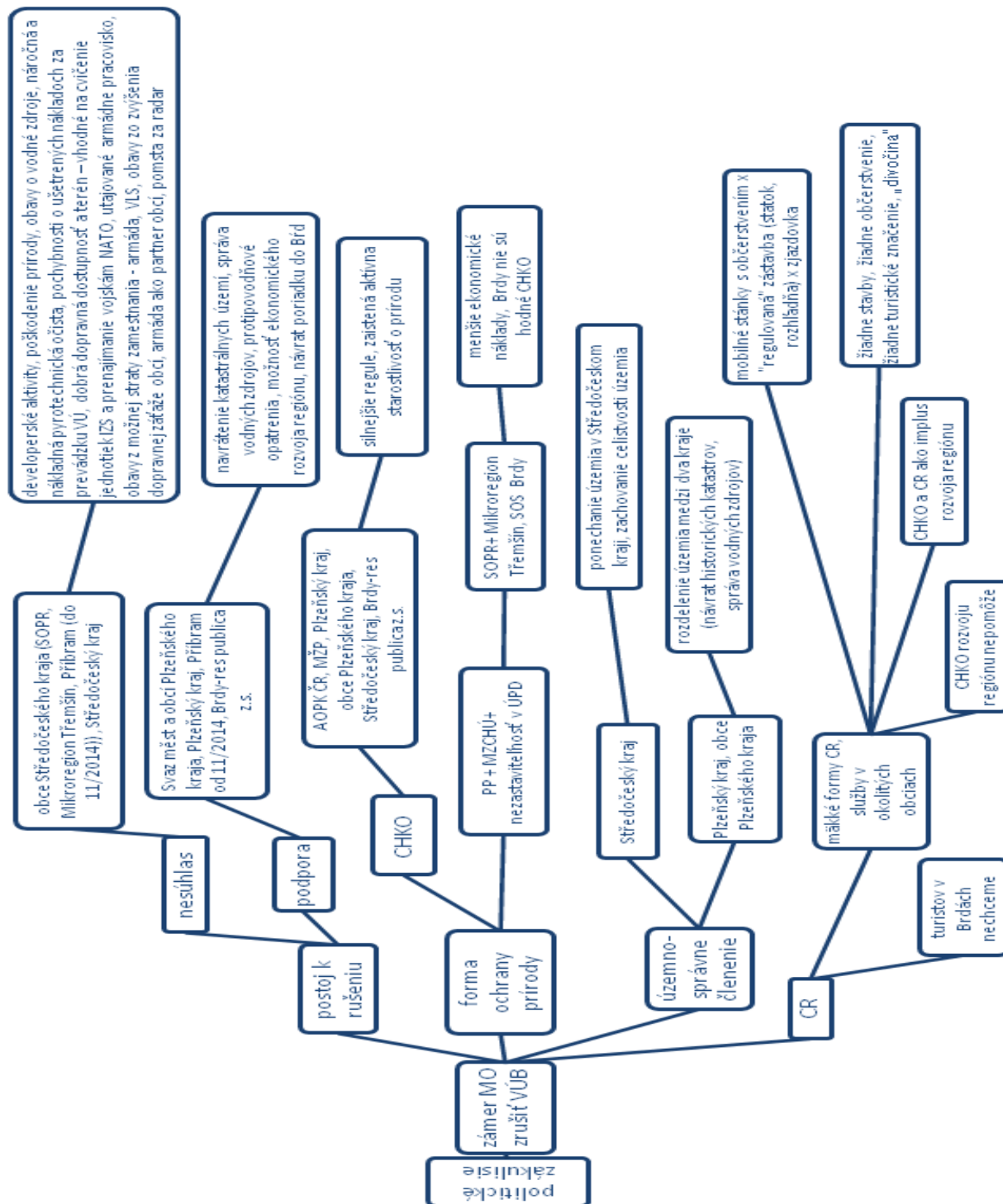
uvedomovať svoju zodpovednosť voči prírode. Že sa vydáva do lokality, ktorú je potrebné chrániť, a nie do fast foodu. Každý si preto odnesie to, čo si so sebou do prírody priniesol“ (Hutr 2015d).

5.4 Výsledky analýzy diskurzu

V predchádzajúcich kapitolách bola predstavená analýza diskurzu týkajúceho sa rušenia VÚB. Jej zámerom bolo určiť centrálné témy v diskurze, jeho aktérov a vývoj v čase. Odhalila, aké záujmy sú verejne prezentované a priblížila vzťahy medzi jednotlivými aktérmi. Segmenty textu vyjadrujúce postoje aktérov sú doplnené o údaje popisujúce etapy procesu rušenia VÚB (prehľad tab. 3). Myšlienkovú mapu diskurzu znázorňuje obr. 10.

Debatu, ktorá sa o problematike viedla, je možné tematicky rozdeliť do štyroch skupín, pričom hlavnou témou v debatách bola samotná otázka či újezd rušiť alebo nie. Táto téma zastrešuje ostatné témy diskurzu. Po vyhlásení zámeru zrušiť VÚB sa v médiách objavili predovšetkým obavy aktérov, ako z kraja Stredočeského, tak z kraja Plzeňského, aký dopad bude mať táto zmena na región. Obávali sa poškodenia brdskej prírody, nájazdu developerov, ohrozenia zdrojov pitnej vody a pod. Ďalej existovala obava zo sociálnych neistôt, pretože rada ľudí bola pri armáde a podniku VLS zamestnaná, vojaci tiež prinášali do obcí kúpnu silu. Táto obava prevládala najmä v Jinciach a ich okolí, kde sídli delostrelecká posádka Armády ČR. Veľkým odporcom rušenia újezdu bolo mesto Příbram na čele so starostom Josefom Řihákom, ktorý sa neskôr stal hejtmanom Stredočeského kraja (nasledujúci hejtman Miloš Petera zdieľal rovnaký názor). Postoj Příbrami sa zmenil po komunálnych voľbách v roku 2014, kedy nová koalícia začala zámer o zrušení újezdu a vyhlásení CHKO podporovať. V médiách bol taktiež prezentovaný nesúhlas dotknutých obcí Stredočeského kraja. Obce Plzeňského kraja sa začali naopak následne po vyhlásení na možné zrušenie újezdu pripravovať na čele s obcou Strašice, ktorá vytvorila návrh na usporiadanie územia VÚB po zrušení újezdu. Dúfali, že zrušenie VÚB by mohlo regiónu ekonomicky pomôcť. Odporcom rušenia újezdu nestačili argumenty udávané MO a prezentovali rozličné dôvody prečo by újezd zrušený byť nemal. Jedným z nich bolo tvrdenie, že vojenský újezd je najlepším ochrancom prírody. Dochádza tu tak k fenoménu „kráter ako biotop“, o ktorom hovorí Woodward (2001) (viď kapitola 3.4). Obce na stredočeskej strane sa sťažovali, že ministerstvo s nimi takmer nekomunikovalo, všetko podávalo ako konečné riešenie a nepredložilo ani analýzu nákladov. MO sa proti kritike vyhradilo s tým, že svoj prístup považuje za korektný a ústretový, s čím súhlasili aj obce na plzeňskej strane újezdu. Z oboch strán stredočeskej aj plzeňskej sa objavili vzájomné obvinenia z úmyslu umožnenia developerskej činnosti na území VÚB. Taktiež padli odkazy na nedávnu kauzu týkajúcu sa možného umiestnenia amerického radaru v Brdách.

Obr. 10: Myšlienková mapa diskurzu konverzie VÚB

Zdroj: vlastné spracovanie

V tejto otázke sa podbrdské obce nezhodli a niektorí odporcovia rušenia újezdu sa domnievali, že rušenie VÚB je pomstou obciam, ktoré s radarom nesúhlasili. Zrušenie VÚB podporili 4 vlády, ktoré sa stihli v tom čase vystriedať. Z analýzy je jasné, že proti zámeru MO zrušiť újezd prebehla silná kampaň.

Ďalšou témou v diskurze bolo administratívne rozdelenie územia. Plzeňské obce a kraj podporovali vyššie uvedený návrh, ktorý sa po úpravách stal taktiež vládny návrhom. Podľa tohto návrhu sa obciam mali správne vrátiť časti katastrov, ktoré im vláda vzala v roku 1949. Návrh rešpektoval hranicu rozvodia a podľa rozdelenia by tak obce mali zdroje pitnej vody na svojich katastroch. Tretina územia navrhoval pripojiť ku kraju Plzeňskému a navrhoval tiež vyhlásenie CHKO. Stredočeská strana naopak presadzovala ponechanie územia v ich kraji, pričom stále trvala na zachovaní VÚB. Obe strany argumentovali tým, že dané územie im patrí „historicky“. Došlo tiež k dohadom, že aktéri požadujú zrušenie/zachovanie újezdu z dôvodu nárokov na jeho územie.

Diskusie prebehli aj o forme ochrany prírody. Prejednávané boli hlavne dve možnosti, a to CHKO alebo prírodný park (spolu so sieťou MZCHÚ a so zaistením nezastaviteľnosti územia v územno-plánovacej dokumentácii). Zástancovia varianty zahrňujúcej prírodný park argumentovali napríklad nižšími finančnými nákladmi na jeho zriadenie a prevádzku, a zástancovia CHKO komplexnejšou a účinnejšou ochranou. Niektorí poukazovali aj na to, že územie vyhlásenia CHKO hodné nie je, s tým, že väčšinu územia zaberá smreková monokultúra. Iní boli naopak presvedčení, že Brdy si ochranu prostredníctvom CHKO zaslúžia a upozorňovali na radu prírodných hodnôt, ktoré sa na území nachádzajú, rozlohu lesa a špecifický krajinný ráz. Ako podporovatelia varianty prírodného parku boli v médiách prezentované niektoré obce Stredočeského kraja spolu s iniciatívou SOS Brdy. CHKO preferovali napríklad AOPK ČR, MŽP, Plzeňský kraj a jeho obce, či občianske združenie Brdy – Res publica.

Poslednou kategóriou diskurzu je cestovný ruch. V súvislosti so zrušením VÚB sa objavili obavy z neriadeného prílivu turistov do územia a developerských projektov ako napr. golfové ihriská, hotely a zjazdovka na Třemošnej. Niektorí by turistov najradšej do Břd nepustili kvôli obavám z poškodenia prírody, prípadne im vyhovovalo, že sa do Břd oficiálne nesmelo a mali Brdy len pre seba. Väčšina aktérov zastáva názor, že CHKO Brdy by mala byť prístupná len pre mäkké formy CR, pre pešiu turistiku, cykloturistiku, prípadne bežky, a to s tým, že územie by malo zostať nezastavané. Zázemie pre turistov majú poskytovať okolité obce. Niektorí by si tam ale vedeli predstaviť napríklad aj mobilné stánky s občerstvením, prípadne rozhľadňu alebo využitie už existujúcich objektov, tzv. „regulovaných“ zástavbu. Iní by zas boli najradšej keby zostali Brdy bez akejkoľvek infraštruktúry vrátane značenia a zachovala sa ich „divočina“. AOPK ČR a VLS

nakoniec plánujú na území turistické značenie, odpočívadlá a úpravu výhľadových miest. Myšlienku rozvoja CR na území podporovala hlavne plzeňská strana újazdu na čele s obcami Strašice a Spálené Poříčí, neskôr sa k tomu pridala aj Příbram. Dlhodobejšie na túto príležitosť upozorňovalo občianske združenie Brdy – Res publica. CHKO by podľa nich mohla byť impulzom pre ekonomický rozvoj regiónu a v súvislosti s ňou by v regióne mohli vzniknúť nové pracovné príležitosti. Na jednej strane existovali/existujú obavy z prílivu veľkého množstva turistov a poukazovalo sa tiež na to, že obce nedisponujú potrebnou infraštruktúrou, na druhej strane existujú domnienky, že o CHKO nebude dostatočný záujem.

5.5 Výsledky rozhovorov

Táto kapitola predstaví výsledky terénneho šetrenia, v rámci ktorého prebehli rozhovory so starostami štyroch podbrdských obcí. Ich cieľom bolo overiť a rozšíriť získané informácie z médií a taktiež spoznať súčasné postoje obcí k problematike, t.j. v období krátko po zrušení VÚB a vyhlásení CHKO (pred hlavnou turistickou sezónou) a tiež zistiť, aké sú zábery obcí v možnom rozvoji cestovného ruchu. Na základe rozhovoru s pracovníčkou MAS Podbrdsko budú priblížené aj zábery tohto spolku.

5.5.1 Obce a problematika rušenia vojenského újazdu Brdy

Starostovia hodnotia existenciu VÚB ako súžitie, na ktoré si ľudia zvykli. Všeobecne v obciach, v ktorých vojaci pôsobili, bola prítomnosť armády vnímaná pozitívne z ekonomického hľadiska, vzhľadom na to, že zabezpečovala zamestnanosť a kúpnu silu. Podobne to bolo aj z pohľadu zamestnanosti v podniku VLS. Újezd bol však tiež považovaný aj za bariéru pre rozvoj okolitých obcí. Každopádne, miestne obyvateľstvo územia aj za existencie újazdu navštevovalo, chodili tam napr. na huby. Niektorí mali od vojakov povolenky, niektorí chodili ilegálne. Vojakom už začínalo byť jedno, kto chodí po priestore, vchádzali tam nelegálne tiež motorové vozidlá. Podľa strašického starostu tam ku koncu existencie VÚ vládla úplná anarchia.

V Strašiciach po vyhlásení zámeru MO zrušiť VÚB nastali veľké obavy u obyvateľov aj u starostu, aký dopad to bude mať na región. V obci existoval kasárenský objekt, ktorý armáda opustila približne v roku 2004, protesty proti zrušeniu posádky nepomohli. Obec na to nebola pripravená a následne sa musela so vzniknutou situáciou vyrovnáť. Keď MO ohlásilo možné zrušenie VÚB sa po počiatočných obavách k problematike rozhodli pristúpiť inak a pripravili návrh ako by mal proces rušenia vyzeráť (pozri kap. 5.3.3), ku ktorému sa pripojili aj ostatné obce Plzeňského kraja. Nehrali sa na nejakého vojenského odborníka, keď armáda rozhodla, že priestor

nepotrebuje, snažili sa, aby bol prechod na nový stav pre obce bezbolestný. Od vzniknutej CHKO si sľubujú oživenie oblasti a to, že sa tam vráti zas nejaký režim.

Iná situácia bola na opačnej strane újazdu. Starosta Obecnice bol proti zrušeniu VÚB. Obáva sa, že po tom, ako sa Brdy otvoria, už nebudú také, aké boli, že dôjde k poškodeniu prírody a realizácii developerských projektov (poukázal na projekt zjazdovky na Třemošnej a ohrozenie vodných zdrojov). Zaráža ho, prečo sa musel otvoriť újezd keď tretina jeho územia aj tak zostane vojakom. V obci mali tiež strach z toho, že sa otvorí účelová komunikácia Obecnice-Zaječov a oni sa tak stanú prejazdovou obcou.

Vedenie obce Podluhy, ktorá sa nachádza na Hořovicku, bolo zo zámeru zrušiť VÚ najprv rozpoltené, ku koncu ale už proti tomu nič nemalo a skôr sa staralo o to, aby bol do ich správy priradený kataster zaniknutej obce Hrachoviště a ich bývalý kataster. Proti rušeniu újazdu podľa starostu namietali skôr tie obce, ktoré sa nachádzajú bližšie Jiniec z dôvodu ich závislosti na vojakoch.

Čo sa týka postoja obyvateľov obcí, podľa starostov bol všade niekto proti, niekto pre, niekto nerozhodný. V Míšove to podľa starostu miestni vzali športovo (starosta so zrušením súhlasil), obecnický starosta zaznamenal, že obyvatelia Obecnice boli prevažne proti, strašický starosta si myslí, že väčšina ľudí v jeho obci to privítala z dôvodu predpokladaného oživenia drobnej podnikateľskej činnosti. Bolo tiež zmienené, že sa javilo, že odporcovia zrušenia boli tie osoby, ktoré mali do VÚ nejaký nadštandardný prístup a privítali to naopak tí, ktorí tam oficiálne nespeli. Starostu obce Podluhy prekvapilo, že niektorí obyvatelia jeho obce boli proti rušeniu VÚ a CHKO nechceli. Nepáčila sa im predstava, že by po obci chodili turisti a narušili ich pokoj. Predpokladali, že turisti budú tiež robiť neporiadok a hádzať odpadky po lese. Naopak sám starosta sa CHKO vôbec nebojí, často jazdí na hory a je na chránené krajinné oblasti zvyknutý, nevidí dôvod prečo by tam ľudia nemohli. Neporiadok, ktorý vznikol v okrajovej časti újazdu poblíž obce podľa neho nie je len od turistov, ale taktiež od „lesákov“. Pripadá mu nelogické, keď je niečo pekné zavrieť to a nepustiť tam ľudí. Hovorí sa, že vďaka armáde sa zachovala príroda a vojsko je vnímané ako ochranca prírody, starosta však poukázal na fakt, že aj po vojakoch zostala istá záťaž. Na mieste bývalého tábora je možné nájsť drôty, káble, plechovky, pixle od olejov a podobne.

Čo sa týka katastrálneho rozdelenia a krajskej hranice, starostovia nemajú výhrady. Napríklad Obecnice na tom najviac „zarobila“, dostala totiž najväčší kataster a jej územie sa zväčšilo o 48 km², čiže asi deväťnásobne (obr. 6). Starosta Obecnice sa vyjadril, že rozdelenie újazdu medzi dva kraje by tak nedramatizoval. Bolo by síce podľa neho pekné, keby celé územie pripadlo do kraja Středočeského, ale to rozdelenie vyplýva z logiky vecí. Obec Míšov mala

pôvodne záujem o kataster Padrtských rybníkov, ale nedostali ho a starostovi to nakoniec nevadí, pretože by s tým boli starosti.

V Obecnici boli toho názoru, že by bolo rozumnejšie, aby bol vytvorený namiesto CHKO prírodný park, s tým však nesúhlasil krajský úrad. Obec Strašice a Míšov podporovali vznik CHKO, akurát obec Míšov podľa starostu nechcela byť zaradená celá do CHKO, protesty však nepomohli. Starosta bol rozhorčený, pretože teraz obec potrebujú ku všetkému vyjadrenie od správy CHKO, napr. čo sa týka toho, akú bude mať strecha farbu, spomenul tiež komplikácie s odbahnením rybníka. Vo zväzku obcí Hořovicko nemajú podľa starostu obce Podluhy s CHKO problém. Starosta považuje lepšiu ochranu územia ako celku v rámci CHKO. Skôr by sa obával toho, že si priestor, ktorý zostáva záujmovým územím obrany štátu, vojaci niekedy vezmú naspäť.

Čo sa týka nezastaviteľnosti územia, starostovia by bolo radi, keby sa splnilo to, čo je aktérmi deklarované a teda, že na území VÚB k výstavbe nedôjde. Starosta Obecnice je k tomu však skeptický s tým, že dneska je možné úplne všetko. Poukázal na výstavbu v Karlových Varoch a na to, že oni ako obec stavebné povolenie nevydávajú. Vyjadril tiež obavu kvôli existujúcemu návrhu na výstavbu lyžiarskeho areálu na Třemošnej, ktorý by sa nachádzal na katastrálnom území ich obce. Podobný názor má starosta Míšova, podľa neho nikto zo starostov neovplyvní či sa tam niečo postaví, uviedol tiež príklad Šumavy. Naopak starosta obce Strašice je v tomto smere rozhodne optimista a verí, že tomu tak bude, ak obce a kraj deklarujú nestaviteľnosť v nových územných plánoch. Starosta Podlúh taktiež verí, že územie si štát ochráni.

5.5.2 Cestovný ruch a spolupráca

Na začiatok sa javí ako vhodné uviesť taktiež postoj mestysu Jince. Starosta mestysu telefonicky osobné stretnutie odmietol, s tým, že u nich žiadny CR nebude, rušenie újazdu sa ich netýka, pretože u nich zostáva posádkové cvičisko. CR tak nemajú v pláne rozvíjať. Sťažoval sa, že kde kto láka do oblastí turistov, ale ľudia ktorí jazdia do práce povolenie nedostanú – narážal na nejasnú situáciu ohľadom komunikácie Obecnice – Zaječov.

Starostovia, s ktorými bol prevedený rozhovor sa zhodujú, že územie je vhodné jedine pre mäkkú turistiku. Malo by zostať nezastaviteľné a nemali by tam vchádzať motorové vozidlá. Podľa starostu Obecnice by sa turisti mohli prísť poďívať do priestoru peši, na bicykli alebo na bežkách, ale nič viac, a potom ísť mimo priestor.

Obec Strašice sa stavia k rozvoji cestovného ruchu aktívne. V obci majú Muzeum Středních Břd, ktoré chcú do CR intenzívne zapojiť (tiež kap. 5.2.1). Do projektu chcú zapojiť aj ich druhé múzeum – Múzeum dopravy. Podali tiež návrh na zriadenie náučných chodníkov v Brdách. Plánujú tiež vybudovať dve záchytné parkoviská do maximálnej kapacity 20 áut – jedno pri múzeu a druhé

priamo na hranici CHKO. Pripravujú tiež turistické značenie v obci a nové info tabule, diskusiu o bežeckých stopách. Disponujú tiež ubytovacími kapacitami, v prípade potreby rozšírenia kapacít by využili aj ubytovňu vo vlastníctve obce, ktorú má v súčasnosti v prenájme pracovná agentúra. Radi by dali priestor podnikateľom aby mohli na rozvoji CR profitovať. V čase rozhovoru, bolo krátko po otvorení újazdu, a čakalo sa, čo bude, až nastane lepšie počasie. Obec plánuje dohliadať na chovanie návštevníkov v CHKO. Obyvatelia tiež prejavili záujem byť strážcami prírody. Starosta je toho názoru, že turisti lokalitu nenavštívia, ak by boli v obci pasívni a neponúkli by turistom služby, ako sú múzeum, reštaurácie, dobré značenia a zázemie. Radi by tiež behom tohto roku spracovali návrh na vytvorenie Geoparku Brdy.

Obecnice bola síce proti zrušeniu újazdu, ale keď už k zrušeniu došlo, starosta by bol rád keby obec a jej obyvatelia, podnikatelia z toho niečo mali. V obci plánovali zriadiť infocentrum v zrekonštruovanom Spolkovom dome, VLS sa však rozhodli, že zriadia infocentrum vo svojom objekte na území obce, a tak obec od zámeru ustúpila. VLS mali pôvodne zámer zriadiť parkovisko mimo obce, to sa však stretlo s jej nesúhlasom. Vedenie obce by bolo radšej keby parkovisko bolo na území obce, pretože tak by bola väčšia pravdepodobnosť, že sa návštevníci zdržia aj v obci a niečo tam utratia. Po dohode s VLS teda plánujú parkovisko u bývalého futbalového ihriska, odkiaľ budú mať turisti blízko do infocentra, hostinca, obchodu a pod. Nástupné centrum do Brd teda plánujú z tohto parkoviska a s nadväznosťou na značenú pešiu trasu. Obec by prípadne mala záujem vybudovať ubytovacích kapacít v jednej z nevyužitých budov. Všetko ale podľa starostu závisí na tom, či získajú finančné prostriedky. V obci zatiaľ veľmi nepozoruje záujem obyvateľov sa angažovať. Nejaké penzióny a stravovacie zariadenia už v obci existujú. Podľa starostu sa čaká, čo bude nasledovať, hovorí sa, že zo začiatku boom bude, ale je otázka, či to vydrží alebo opadne, a o koľko to narastie. Skúsenosti s tým nemajú, tak čaká čo z toho „vylezie“. Spomínal tiež blízkosť Prahy a otázku, či by sa tým pražským vyplatilo ubytovať sa v Brdách. Podľa neho je dobre byť pripravený, ale nie zas to preháňať, pretože v prípade nezájmu turistov by bol problém, čo potom s tým. Starosta by bol rád keby obec turistov zaujala, priznáva ale, že sám úplne nevie čím. Zmienil sa o hipoturistike, v obci tiež pripravuje jedna osoba parkour pre kobyly. Obec tiež organizuje pravidelné kultúrne akcie ako stavenie stredočeských májov a dožinky. Starosta sa tiež vyjadril k návrhu vybudovať na Třemošnej rozhľadňu. Rozhľadňa sama o sebe nie je podľa neho problém, ale ako náhle by tam bola rozhľadňa tak už k tomu môže byť nejaké zázemie, ktoré sa môže nejakým spôsobom zas rozrásť a s tým už nesúhlasí.

Obec Podluhy aktivity na podporu CR neplánuje, upraví akurát webové stránky obce a vývesku. Starosta poukázal na to, že okrajové časti újazdu boli už niekoľko rokov počas víkendov

a sviatkov verejnosti otvorené (z obce vedie žltá značka), po ich sprístupnení značne narástla návštevnosť, pretože ľudia boli zvedaví. Po zrušení VÚ však neočakáva, že na území návštevníci pribudnú. Blízko nich nachádza rúbenka Krejčovka, ale za ňou už je hranica vojenského cvičiska, terén je tiež kopcovitý. Na zaujímavosti ako Valdek a Jindřichova Skála sa bude podľa neho nastupovať z bližších obcí. Predpokladá, že k nim každý príde len raz, pretože nič tak zaujímavé u nich nie je. Ubytovacie možnosti v obci nemajú. Pripúšťa, že možno keby mala obec kvalitný hostinec, ľudia by sa u nich mohli zastaviť, miestny hostinec je však nevyhovujúci a súkromný majiteľ nemá záujem ho obci predať. Obec ale disponuje multifunkčným ihriskom, ktoré by turisti využiť mohli. Starosta je toho názoru, že v Brdách by mohli byť zriadené aspoň základné mobilné kiosky s občerstvením, s tým, že sa tam pustí auto na priepustku, navezie to tam a poobede zas odvezie. Myslí si, že turisti si to sami občerstvenie vyžiadajú.

Starosta Míšova je k rozvoju CR v Brdách skeptický. Nárast počtu turistov by uvítal, pochybuje ale tom, že sa počet turistov zvýši o 200 % až 300 % ako je udávané. Poukazuje na to, že okrajové časti sú sprístupnené už niekoľko rokov a predpokladá, že tí, čo sa chceli do Břd podívať, sa tam už podívali. Turistov, ktorí majú záujem o Brdy charakterizuje ako milovníkov prírody, ktorí nevyhľadávajú ubytovanie ani občerstvovacie zariadenia – prídu autom, vyberú bežky alebo bicykle, zjedia dve žemle, majú so sebou termosku, idú do Břd a potom odídu, bez toho, že by sa zastavili v Grille (miestne občerstvenie). Poukazuje tiež na to, že majiteľ miestneho občerstvenia má v obci aj penzión, o ubytovanie však nie je však záujem, po celý čas sa tam vraj ubytovali len dvaja robotníci a traja murári. Je tiež skeptický k tomu, čo môžu Brdy samotné turistom ponúknuť – sú tam dva rybníky, kde nie je možné sa kúpať, rozbité cesty a les, čo je aj všade inde. V obci už existujú parkovacie miesta, ktoré by mali turistom stačiť. Starosta si nedokáže predstaviť že by sa dopyt zvýšil. Hovorí, že už tri roky tam funguje Atommuzeum, ale návštevnosť nemá narastajúcu tendenciu, aj keď tam chodia ľudia zo zahraničia a podľa neho do múzea každý príde len raz. A tak obec pre podporu rozvoja CR nič neplánuje, starosta v dobe rozhovoru ani zatiaľ nevedel o ničom čo by plánovali miestni obyvatelia.

Ako prekážku pre rozvoj CR v Brdách uviedol starosta Strašíc to, že to bude nabiehať pomaly pretože lokalita bola dlho vnímaná ako vnútrozemské pohraničie, „koniec sveta“, a CHKO by podľa neho mohla tento problém odstrániť. Ostatní starostovia vidia problém v možnosti, že na začiatku po otvorení nastane prvý boom kedy bude o Brdy veľký záujem, ktorý následne opadne v súvislosti s charakterom oblasti. Podľa starostu Podlúh to ukáže čas, ale myslí, do Břd tí sviatočnejší turisti pôjdu iba raz, pretože je tam „len“ tá príroda a dnes je veľa „rozmaznaných“ ľudí. Brdy však svoj okruh turistov podľa neho určite budú mať, prevládať budú ale skôr „skutoční

nadšení turisti“ a „čundráci“, ktorí nepotrebujú občerstvovacie zariadenia ani parkoviská, ale nebudú to tí turisti, čo do regiónu prinesú peniaze. Poukazuje na to, že destinácia by mala disponovať adekvátnymi službami, keď sa ide niekam napr. s deťmi, tak už nestačí sa len niekde vyspať a ísť na bicykel, dieťa si vyžaduje aj ďalšie aktivity. Podľa starostu Obecnice je najväčší problém v získavaní finančných prostriedkov na realizáciu zámerov infraštruktúry CR.

Obce spolupracujú s AOPK, ktorá s nimi prejednávala trasy pre cyklistov, peších atď. Respondenti síce pokladajú za logické neumiestňovať v CHKO odpadkové koše, s tým, že návštevníci si to, čo si prinesú, potom aj odnesú, ale majú obavy, že ľudia to nebudú rešpektovať a prikláňajú sa skôr k umiestneniu košov. Starosta Obecnice si myslí, že by nebol problém dohodnúť sa s obcami na starostlivosť o koše.

Čo sa týka zväzkov obcí a MAS, tak Strašice sú členom zväzku obcí Horní Berounka a povodí Klabavy (obr. 11), ktorý vznikol za účelom budovania cyklochodníkov a cyklotrás v regióne. Ich územím prechádza cyklotrasa Paríž-Praha. V poslednej dobe sa zväzok zameriaval na to, aby sa cyklista na ich území aj zastavil, ubytoval a začali sa budovať okružné cyklochodníky v okolí obcí. V súvislosti so zrušením VÚB bude zväzok pripravovať projekt napojenia existujúceho systému cyklochodníkov na ten, ktorý bude v Brdách. Starosta si spoluprácu v rámci zväzku pochvaľuje. Obec uvažuje tiež o vstupe do MAS Podbrdsko.

MAS Podbrdsko by chcela rozvoj regiónu podporiť prostredníctvom CR. Rozvinutý cestovný ruch je jedna z hlavných priorít ich stratégie (SCLDD). Územie MAS Podbrdsko tvorí prirodzene územie Březnicka, Rožmitálska, Milínska a obcí združených vo zväzku obcí Antonín Dvořák (obr. 11). Prvý pokus o založení MAS na súčasnom území MAS Podbrdsko prebehol v roku v roku 2006. Ich stratégia však nebola vybraná k podpore v programovom období 2007–2013 a činnosť združenia sa pozastavila. Z nečinnosti sa združenie prebralo v roku 2013 a má záujem čerpať prostriedky z európskych fondov na rozpočtové obdobie 2014–2020. Národné operačné programy boli schválené až v prvej polovici roku 2015 a MAS tak nastavila čerpanie finančných prostriedkov v období 2017–2023 (pravidlo n+3). Hlavnými zdrojmi podpory územia MAS majú byť Program rozvoja venkova a Integrovaný regionální operační program. Stratégia MAS v súčasnosti čaká na schválenie. MAS má záujem spolupracovať s ostatnými MAS v okolí v súvislosti s rozvojom CR v oblasti Břd. Radi by v rámci tejto spolupráce vytvorili napr. spoločné propagačné materiály. Uvažujú o vytvorení regionálnych produktov, prípadne vytvorení regionálnej značky, za podmienky spolupráce viacerých MAS. MAS Podbrdsko by mala záujem podporiť napr. značenie/budovanie nových cyklochodníkov, cyklotrás a turistických trás, náučných chodníkov, odpočívadiel a pod. Radi by tiež podporili výstavbu penziónov a údržbu historických pamiatok.

Pracovníčka kancelárie MAS upozornila tiež na to, že je potrebné aby sa turisti územím len neprešli, ale tiež sa tam aj ubytovali. Poukázala na komplikácie plynúce z toho, že zaujímavosti sú po území rozptýlené. Chceli by preto naštartovať spoluprácu obcí a vytvorenie pobytových balíčkov. MAS tiež vytvorila špeciálnu webovú stránku podbrdskeinfo.cz určenú jak pre turistov tak aj pre občanov, kde bude informovať o území a propagovať ho. Členovia spolku majú veľa nápadov a nadšenia, ako hlavný problém vidí pracovníčka obmedzené množstvo finančných prostriedkov.

Najmladšou MAS v okolí Břd je MAS Brdy, ktorá bola založená v roku 2014 a združuje obce od Lázu až po Zaječov (obr. 11). Vznikla z iniciatívy městysu Jince a obce Obecnice. Jej členom je aj obec Podluhy. Zameriava sa všeobecne na rozvoj svojho územia. Starosta Obecnice vyjadril sklamanie z náročnosti a časovej zdĺhavosti procesu získavania dotácií. Starosta Podlúh hodnotí pozitívne to, že v rámci MAS sa starostovia stretávajú a diskutujú svoje problémy. Niektorí členovia MAS očakávali hladší a rýchlejší priebeh procesu a tiež vyššiu získanú finančnú čiastku a ich vôľa spolupracovať sa znižuje.

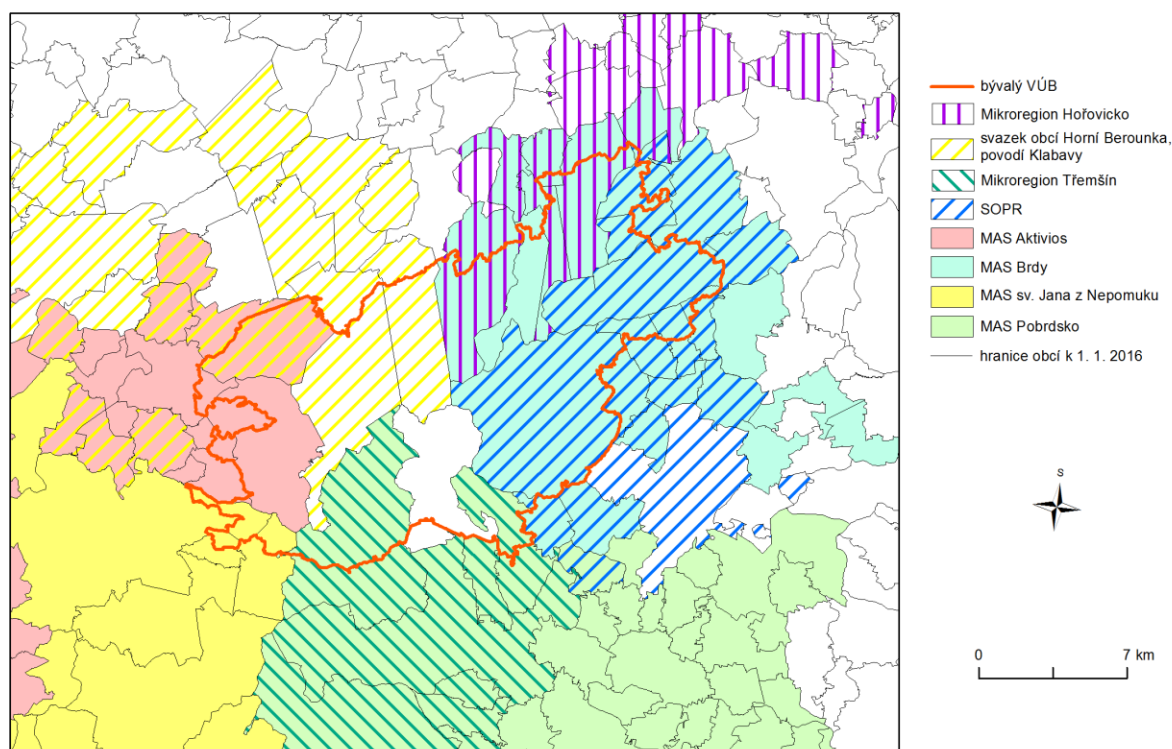
Obecnice je tiež členom SOPR. Starosta udáva, že je to zväzok historický, vznikol v roku 1994 a v súčasnosti funguje už len zakonzervovane. Jeho zámerom bol rozvoj turistiky, inicioval informačné tabule v obciach, ale tým to skončilo. Starosta obce Míšov je k zväzkom obcí skeptický, neverí, že z toho budú nejaké peniaze. Obec Míšov je členom MAS Sv. Jana z Nepomuku.

Je možné identifikovať bariéru v rámci spolupráce obcí naprieč krajinami, v súčasnosti obce spolupracujú len v rámci svojho kraja. Starostovia vnímajú nezhody medzi obcami kraja Plzeňského a Středočeského od čias keď sa bojovalo kvôli radaru a následne v súvislosti s rušením újazdu.

Výsledky výskumu je možné porovnať s výsledkami výskumu Pechala (2011), ktorý prebehol krátko po vyhlásení zámeru MO zrušiť VÚB. V kvalitatívnej časti jeho práce boli prevedené rozhovory so starostami tých obcí, ktoré vykazovali zníženú hodnotu sledovaných ukazovateľov rozvojového potenciálu (Ohrazenice, Skořice, Vranovice, Těně a Trokavec). Uvádza, že za dobu existencie VÚB si okolité obce na prítomnosť újazdu „zvykli“, ich názor na jeho existenciu bol pozitívny a starostovia obcí boli vo väčšine proti úplnému zrušeniu újazdu. Táto diplomová práca tiež potvrdila, že okolité obce si na existenciu VÚB „zvykli“. Názorový posun smerom k podpore úplného zrušenia újazdu bol zaznamenaný predovšetkým u obcí Plzeňského kraja. Z výsledkov výskumu Pechala (2011) tiež vyplynulo, že krajská hranica podľa starostov netvorí objektívnu bariéru pre cezhraničnú spoluprácu, ale medzi obcami k takejto spolupráci

nedochádza. To sa môže negatívne prejavíť v skúsenosti, že ak existujú v obciach v rámci príslušných krajov podobné problémy, obce sa spoliehajú len na spoluprácu na „svojej“ strane hranice. Fakt, že obce boli rozdelené v otázke plánovanej konverzie VÚB podľa krajskej príslušnosti pripisoval aj možnej chýbajúcej vzájomnej komunikácii medzi týmito obcami „cez“ krajskú hranicu. Tento trend je možné v nasledujúcom vývoji potvrdiť, obce aj naďalej rozdeľovali otázky konverzie VÚB a za účelom jednaní sa schádzali hlavne „po svojej línii“. V súčasnosti, keď už ku zrušeniu VÚB a vyhláseniu CHKO došlo, je spolupráca obcí z oboch krajov nevyhnutná. Nádejou v tomto smere je zámer na vytvorenie destinačnej agentúry. Zostáva dúfať, že obce budú schopné nájsť spoločnú reč.

Obr. 11: Členstvo obcí vo zväzkoch, MAS a mikroregiónoch

Zdroj: ČÚZK (2016), RIS (2016)

6. Záver

Táto diplomová práca sa zaoberala cestovným ruchom ako jednou z alternatív, ktorými je možné nahradiť militárnu funkciu vojenských priestorov po odchode armády. Zaviazala sa k splneniu niekoľkých cieľov. Prvým cieľom bola diskusia možnosti turistického využitia bývalých vojenských priestorov v kontexte jednotlivých foriem cestovného ruchu a aspektov, ktoré sa s touto konverziou spájajú. Je možné konštatovať, že aj tieto možno zdanlivo nepríťažlivé objekty disponujú značným turistickým potenciálom. Je možné rozlíšiť jednak turistické využitie opustených vojenských objektov, ako sú napr. kasárne, bunkre, pevnosti a pod. Tieto objekty sa vyznačujú špecifickou architektúrou, kultúrnou a historickou hodnotou. Stávajú sa z nich múzeá, kultúrne centrá, miesta prevádzky dobrodružných vojenských aktivít či tematické parky. Sú atraktívne pre účastníkov napr. vojenského CR, kultúrno a historicko-poznávacieho CR, dobrodružného, temného, či tematického CR. Druhou kategóriou je turistické využitie rozsiahlych vojenských území (typu českých vojenských újezdov), ktorých väčšina prírodných hodnôt zostala vďaka neprístupnosti verejnosti zachovaná. Armáda tiež svojou činnosťou na tréningových plochách vytvorila unikátne biotopy s výskytom vzácných druhov rastlín a živočíchov. Tieto územia bývajú zaradené k chráneným územiám a sú vhodné pre rozvoj šetrných foriem CR ako sú pešia turistika, cykloturistika, ekoturistika, geoturistika atď.

Druhou časťou práce bola prípadová štúdia konverzie vojenského újezdu Brdy, v rámci ktorej si práca kládla za cieľ analyzovať diskurz týkajúci sa rušenia tohto újezdu prezentovaný v médiách, určiť jeho centrálné témy, aktérov a vývoj v čase (do samotného zrušenia újezdu a vyhlásenia CHKO). Boli definované štyri centrálné témy diskurzu, v ktorých je možné rozoznať predovšetkým kolíziu záujmov obcí kraja Plzeňského a kraja Středočeského. Hlavnou témou v rámci diskurzu bola samotná otázka či je vhodné VÚB rušiť alebo nie. Zo začiatku prevládali u väčšiny zainteresovaných obavy o dopadoch tejto zmeny na región. Obávali sa príchodu developerov, poškodenia prírody, ohrozenia zdrojov pitnej vody, a taktiež, predovšetkým v Jinciach a okolí existovala obava zo sociálnych neistôt v súvislosti s previazanosťou oblasti s armádou. Obce Plzeňského kraja naopak následne začali zrušenie újezdu podporovať v súvislosti s príležitosťou pre rozvoj regiónu. Intenzívnu kampaň proti zrušeniu újezdu viedlo mesto Příbram na čele so starostom Josefom Řihákom (neskôr stredočeským hejtmanom). Nesúhlas so zrušením vyjadrili aj ostatnými obce Středočeského kraja. Boli uvádzané rozličného dôvody prečo by újezd zrušený byť nemal, obciam argumenty MO nestačili, MO sa proti kritike vyhradzovalo. Postoj Příbrami sa zmenil v roku 2014 po nástupe novej koalície, ktorá zrušenie VÚ a vznik CHKO podporovala. Ďalšou témou v diskurze bolo administratívne rozdelenie územia. Zo Strašíc pochádzal návrh na

usporiadanie územia VÚB, ktorý mal obciam vrátiť historické časti katastrov, s tým, že obce by mali príslušné zdroje pitnej vody na svojom území a taktiež navrhoval rozdelenie územia VÚB medzi Plzeňský a Středočeský kraj. Návrh sa stal po určitých úpravách vládny. Středočeská strana naopak presadzovala zachovanie územia v kraji Středočeskom. Je možné zhrnúť, že nezhody medzi obcami pretrvávali hlavne kvôli rozdielnym postojom ku zrušeniu újezdu a taktiež kvôli administratívne rozdeleniu územia. Spory majú korene už v dobe, keď sa diskutovalo umiestnenie amerického radaru v Brdách. Tretiu kategóriu diskurzu tvorila problematika ochrany prírody. CHKO podporovala väčšina aktérov. Ako podporovatelia druhej varianty, teda prírodného parku (spolu so sieťou MZCHÚ a zaistením nezastaviteľnosti v územne-plánovacej dokumentácii) boli prezentované obce Středočeského kraja a iniciatíva SOS Brdy. Existovali názory, že územia vyhlásenia CHKO hodné nie je, zástancovia CHKO naopak poukazovali na radu prírodných hodnôt a špecifický krajinný ráz. Poslednou témou debát bol rozvoj cestovného ruchu. Do popredia sa dostali obavy z masového prílivu turistov a developerských zámerov a všeobecne bola prijatá myšlienka, že CHKO by mala byť prístupná len pre mäkké formy CR. Myšlienku rozvoja CR podporovali hlavne plzeňské obce a dlhodobejšie na ňu už upozorňovalo občianske združenie Brdy – Res publica. Neskôr sa k tomu pridala aj Příbram s novým vedením mesta. V súvislosti s CHKO bolo vnímané možné naštartovanie ekonomického rozvoja regiónu. Na druhej strane sa objavili aj domnienky, že o CHKO dostatočný záujem nebude.

Ďalším cieľom práce bolo pomocou terénneho prieskumu bolo jednak overiť a prehĺbiť získané poznatky z médií, a tiež analyzovať súčasné (t.j. pred prvou hlavnou turistickou sezónou) postoje aktérov k danej problematike s dôrazom na využitie územia pre účely cestovného ruchu. Ako respondenti boli vybraní starostovia tých obcí, ktoré získali časť územia bývalého VÚB do svojho katastru, majú rôznu polohu v rámci územia bývalého VÚB, rozličnú krajskú príslušnosť a bola tiež stanovená podmienka, že počas skúmaného obdobia nedošlo ku zmene starostu (možnosť rozpoznať prípadný názorový posun). Prevedené boli rozhovory taktiež so zástupcami aktívnych združení, a to Brdy – Res publica a MAS Podbrdsko. Najoptimistickejší postoj bol zaznamenaný u obce Strašice, ktorá sa rozvoji CR plánuje aktívne podieľať. Obec Podluhy aktivity pre rozvoj CR neplánuje pretože nepredpokladá, že by bol o ňu zo strany návštevníkov záujem, vzhľadom na jej polohu. Vedenie obce Obecnice bolo proti zrušeniu VÚB, keď už však k rozhodnutiu o zrušení došlo, má záujem rozvoj CR podporovať. U starostu však prevládala neistota prameniaca z nedostatku skúseností v tej oblasti. Obec Míšov, ako jediná ležiaca celým svojím územím v CHKO, zvláštne opatrenia nechystá, starosta bol k záujmu zo strany turistov, ktorí

by do oblasti priniesli peniaze, skeptický. Aktivita na podporu CR sa dajú očakávať od MAS Podbrdsko, ktorej je práve rozvoj CR prioritou.

Posledným cieľom bola analýza turistického potenciálu novovzniknutej a vytvorenie odporúčaní pre rozvoj cestovného ruchu v brdskom regióne. Územie bývalého VÚB (a CHKO Brdy) disponuje predovšetkým prírodnými predpokladmi cestovného ruchu, nachádzajú sa tu však aj kultúrno-historické pamiatky. Je potrebné zaistiť efektívne trvalo udržateľné využívanie prírodných a kultúrno-historických predpokladov územia v rámci mäkkých foriem cestovného ruchu. Na území CHKO sa počíta s rozvojom pešej a bežkárскеj turistiky, cyklistiky, či hipoturistiky. Potenciál má tiež geoturistika. Nachádzajú sa tu aj atraktivity vojenského, montánneho, či kultúrno alebo historicky-poznávacieho CR. Väčšina zainteresovaných činiteľov deklaruje, že územie zostane nezastaviteľné a hospodársky rozvoj sa tak očakáva v obciach v okolí. V obciach sa nachádza rada turistických zaujímavostí, dostatočnou turistickou infraštruktúrou však zatiaľ nedisponujú. Dôležité je rozvinutie realizačných predpokladov. Z foriem CR má v okolitých obciach potenciál hlavne agroturistika, vojenský CR, montánný CR, a tiež kultúrno-poznávací a historicko-poznávací CR. Aktivita v oblasti nie sú zatiaľ dostatočne koordinované, veľkým prínosom by mohlo byť vytvorenie destinačnej spoločnosti. Tento návrh už v rámci územia existuje a začína sa pomaly realizovať.

Je možné konštatovať, že ciele práce boli splnené. Práca sa zaoberala problematikou konverzie VÚB na civilné využitie v období od predovšetkým od vyhlásenia zámeru na zrušenie újazdu po rané obdobie otvorenia územia verejnosti. Nepochybne zaujímavý by bol výskum ďalšieho vývoja tohto unikátneho územia, ktoré má potenciál stať sa jednou z významných turistických destinácií Česka.

Zdroje

ABRAHAM, D. (2003): Military base conversion and tourism: the case of port St Johns, South Africa. *Africa Insight*, 33, č. ½, s. 136–141.

AOPK ČR (2012): Rozbory Chráněné krajinné oblasti Brdy. [http://brdy.ochranaprirody.cz/res/archive/262/032673.pdf?seek=1451893970 2. 5. 2016]

AOPK ČR (2015b): Vláda dnes vyhlásila CHKO Brdy. 12. 10. 2015 [http://www.ochranaprirody.cz/o-aopk-cr/aopk-cr-informuje/aktuality/vlada-dnes-vyhlasila-chko-brdy/ 15. 10. 2015]

AOPK ČR (2015c): Základní informace o zrušeném území Vojenského újezdu Brdy. 5. 1. 2016. [http://brdy.ochranaprirody.cz/aktuality/zakladni-informace-o-zrusenem-uzemi-vojenskeho-ujezdu-brdy-od-1-1-2016/ 15. 1. 2016]

AOPK ČR (2015d): Domy přírody. [http://www.ochranaprirody.cz/prace-s-verejnosti-a-evvo/domy-prirody/ 11. 10. 2015]

AOPK ČR (2015e): Naučné stezky a cyklostezky. [http://brdy.ochranaprirody.cz/naucne-stezky/ 20. 4. 2016]

AOPK ČR (2016a): Přírodní podmínky a souvislosti. [http://brdy.ochranaprirody.cz/charakteristika-oblasti/prirodni-podminky-a-souvislosti/ 15]

AOPK ČR (2016b): Co dál se severskou tundrou dopadových ploch Tok a Jordán? 16. 4. 2016 [http://brdy.ochranaprirody.cz/ 20. 4. 2016]

BOČÁK, M. (2012): Diskurz – koncept kritický: nereflekované riziká používání výrazu mediální diskurz. *Jazyk a kultura*, 3, č. 10.

BAGAEEN, S. G. (2006): Brownfield sites as building blocks for sustainable urban environments: a view on international experience in redeveloping former military sites. *Urban Design International*, 11, č. 2, s. 117–128.

BUTLER, R., BAUM, T. (1999): The Tourism Potential of the Peace Dividend. *Journal of Travel Research*, 38, č. 1, s. 24–29.

CÍLEK, V., MUDRA, P., SŮVOVÁ, Z. a kol. (2015): Střední Brdy – hory uprostřed Čech. Dokořán, Praha, 184 s.

COMPEOVÁ, M., RYBÁŘ, P. (2011): A geotourism development as a process of transformation of the military district Javorina. *Acta Geoturistica*, 2, č. 1, s. 29–40.

ČÁKA, J. (1998): Střední Brdy krajina neznámá. Mladá Fronta, Praha, 160 s.

ČERVINKOVÁ, R. (2014): Zakládání geoparků v konceptu udržitelného rozvoje na příkladu kandidátského Geoparku Joachima Barranda. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 120 s.

ČSÚ (2016): Územní změny a změny hranic Středočeského kraje k 1. 1. 2016 [https://www.czso.cz/csu/xs/uzemni-zmeny-a-zmeny-hranic-stredoceskeho-kraje-k-1-1-2016 30. 5. 2016]

- ČT 24 (2015): Sportovní areál v Ralsku, u jehož zrodu stál David Rath, stále nefunguje. 8. 10. 2015. [<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1598599-sportovni-areal-v-ralsku-u-jehoz-zrodu-stal-david-rath-stale-nefunguje> 18. 5. 2016]
- ČTK (2016): Sportovně-rekreační areál Vrchbělá se otevře veřejnosti. Rtvplus.cz. 16. 5. 2016. [<http://www.rtvplus.cz/novinka-1244-Sportovne-rekreacni-areal-Vrchbela-se-otevre-verejnosti> 5. 6. 2016]
- ČTVERÁKOVÁ, I. (2014): Využití potenciálu části Národního geoparku Železné hory pro udržitelný cestovní ruch. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PFF UK, Praha, 105 s.
- DOLEŽELOVÁ, L. (2015): Regenerace brownfieldů: vývoj politik a příklady realizací. IREAS, Institut pro strukturální politiku, o.p.s., Praha, s. 112.
- FIALOVÁ, D. (2016): Místa konfliktů jako turistická atraktivita? Geografické rozhledy, 25., č. 3, s. 30–31 a 33.
- FÍŠER, B., OBERMAJER, J. (2016): Chráněná krajinná oblast Brdy. Ochrana přírody, č. 1, s. 2–7.
- FU, CH. (2011): From a military front to a cold war heritage site. A study of the prospect of Matsu Archipelago as sustainable tourism islands. In: ICOMOS 17th General Assembly proceedings, 27. 11. – 2. 12. 2011. Paris, France.
- GAZENBEEK, A (2005): LIFE Focus/ LIFE, Natura 2000 and the military. European Communities, Luxembourg, 79 s.
- FEDERAL MINISTRY FOR THE ENVIRONMENT (1997): Study on the Re-use of Former Military Lands. [http://www.bicc.de/uploads/tx_bicctools/bmu_en.pdf 15. 9. 2015]
- GELNÁ, T., FIALOVÁ, D. (2010): Ekonomické dopady zábavních komplexů na regiony. Regionální studia, 4, č. 1, s. 17–23.
- HAJŠMAN, J. (2015): Brdy opět otevřené. Starý most, 324 s.
- HENDL, J. (2008): Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Portál, Praha, 407 s.
- HERCIK, J. (2016): Demilitarizace území České republiky a její geografické aspekty. Disertační práce, Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita, Brno, 164 s.
- HERCIK, J., SZCZYRBA (2012): Post-military areas as space for business opportunities and innovation. Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Kraków: Wydawnictwo Naukowe UP, 19, č. 1, s. 142–152.
- HERCIK, J., ŠERÝ, O., TOUŠEK, V. (2011): Post-military areas in the Czech republic and their revitalization – examples of the towns od Hododín and Uherské Hradiště. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis – Geographica, 42, č. 2, 2011, s. 107–119.
- HOMOLÁČ, J. (2006): Diskurz o migraci Romů na příkladu internetových diskusí. Sociologický časopis, 42, č. 2 s. 329–351.

HRUSOVSKÝ, M., NOERES, K. (2011): Military tourism. In: Papathanassis, A. (Ed.): The Long Tail of Tourism. Gabrel Verlag, Germany, s. 87–94.

CHOUROVÁ, K. (2015): Plán na zpřístupnění Brd nabývá jasnějších obrysů. Příbramský deník. 17. 7. 2015. [<http://www.pribramsky.denik.cz/> 11. 10. 2015]

CHROMÝ, P., JANČÁK, V. (2005): Periferní oblasti Česka jako jeden z polů polarizovaného prostoru. Životné prostredie, 34, č. 2, s. 106–108.

JÄRV, H., SEPP, K., VEERSALU, T., LOHMUS, L. (2012): Comprehensive study of Estonia's coastal zone protection and conservation. Coastline Reports, 20, s. 63–76.

JORGENSEN, M., PHILLIPS, L. (2002): Discourse Analysis as Theory and Method. Sage, London, 229 s.

KOMÁR, A. (1993): Vojenský újezd Hradiště. Geografie, 98, č. 2, s. 75–86.

KOMÁR, A. (1998): Problematika revitalizace a nového využití bývalých vojenských území ve střední a východní Evropě. Geografie, 103, č. 3, s. 216–220.

KOPP, J., MATOUŠKOVÁ, A., FRAJER, J., DOKOUPIL, J., NOVOTNÁ, M. (2016): Potenciál udržitelného rozvoje obcí Plzeňského kraje v západní části Brd. Katedra geografie, Fakulta ekonomická Západočeské univerzity v Plzni, 169 s.

KOZEL, P. (1998): K některým vojenskoekologickým aspektům vojenských újezdů. Geografie – Sborník ČGS, 103, č. 3, s. 221–224.

KUBISA, V. (2010): Neznámý svět vojenských újezdů. Veřejná správa, 13/2010, č. 13, s. 10–12.

LIPSKÝ, Z. (2010): Nová divočina v kulturní krajině I., Geografické rozhledy, 19, č. 4, s. 12–13.

LANG, M. (2015): Zkušenosti z fungování některých stávajících zařízení pro cestovní ruch na Brdech a Podbrdsku a námět pro budoucnost: Geopark Brdy. Příspěvek přednesený na konferenci Budoucnost Brd v CHKO, která se konala 27. – 28. 3. 2015 v Příbrami. [<http://www.muzeumstrasice.eu/> 21. 10. 2015]

MARIOT, P. (1983): Geografia cestovného ruchu. Veda, Bratislava, 248 s.

MATOUŠKOVÁ, L. (2015): Vojenské brownfields a jejich proměny od roku 1989. Regionální rozvoj mezi teorií a praxí, č. 1, s. 15–23.

MIESSLER, J. (2008): Kritická diskurzivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů. In: Média a text II. Filozofická fakulta Prešovskej university v Prešove, Prešov, s. 118–124.

MINISTERSTVO OBRANY ČR (2006): Vojenské újezdy České republiky. MO ČR – Agentura vojenských informací a služeb, Praha, 285 s.

MINISTERSTVO OBRANY ČR (2014a): Optimalizace VÚ – cíl, důvody, vyřešení problémů. [<http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/optimalizace/cil/optimalizace-vu---cil--duvody--vyreseni-problemu-92152/> 20. 9. 2015]

- MINISTERSTVO OBRANY ČR (2014b): Vojenský výcvikový prostor Brdy. [http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=6696 20. 9. 2015]
- MINISTERSTVO OBRANY ČR (2014c): Zrušení VÚ Brdy. [http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?id=92160 20. 9. 2015]
- MINISTERSTVO OBRANY ČR (2015): Optimalizace vojenských újezdů. Základní informace o realizaci zákona č. 15/2015 Sb. [http://www.voujezd.brezina.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=1412&id_dokumenty=1301 17. 4. 2016]
- MINISTERSTVO OBRANY ČR (2016a): Informace o vojenských újezdech. [http://www.acr.army.cz/scripts/detail.php?id=215 17. 4. 2016]
- MINISTERSTVO OBRANY ČR (2016b): Vývoj skutečných počtů osob v resortu MO ČR v letech 1992–2015. [http://www.mocr.army.cz/dokumenty-a-legislativa/fakta/vyvoj-skutecnych-poctu-osob-v-resortu-mo-cr-v-letech-2011---1993-51566/ 1. 4. 2016]
- MUZEUM STŘEDNÍCH BRD STRAŠICE (2015): Jáma Barbora na Jedové hoře v novém kabátě. 28. 10. 2015. [http://www.muzeumstrasice.eu/index.php/novinky/375-jama-barbora-v-novem 10. 6. 2016]
- MYRTTINEN, H. (2003): Base Conversion in Central and Eastern Europe. Bonn International Center for Conversion, Bonn, 22 s.
- NEKVAPIL, J. (2006): Úvodem k monotematickému číslu „Analýza diskurzu“. Sociologický časopis, 42, č. 2, s. 263–267.
- NEPRAVISHTA, F. (2014): Regeneration of military brownfield heritage in Albania. Browninfo, 1, 16 s.
- PÁSKOVÁ, M. (2003): Změny geografického prostředí vyvolané rozvojem cestovního ruchu ve světle kriticko-realistické metodologie. Disertační práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 201 s.
- PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J. (2002): Výkladový slovník cestovního ruchu. MMR ČR, Praha, 448 s.
- PECKA, J. (1996): Odsun sovětských vojsk z Československa 1989–1991. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, 351 s.
- PECHAL, J. (2011): Integrace marginálních území do regionálního systému: příklad vojenského újezdu Brdy. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 90 s.
- PEJŠEK, J. (2015): Rušení vojenského újezdu Brdy pokračuje podle plánu. 21. 8. 2015 [http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/ruseni-vojenskeho-ujezdu-brdy-pokracuje-podle-planu-113472/ 15. 6. 2016]
- PELÍŠEK, A. (2015): Boletice se zmenšují. O část vojenského prostoru začnou pečovat obce. iDnes.cz. 15. 1. 2016 [http://budejovice.idnes.cz/o-cast-boletic-budou-pecovat-obce-d4z-/budejovice-zpravy.aspx?c=A150126_2134231_budejovice-zpravy_epkub 16. 4. 2016]

- PODTATRANSKÉ NOVINY (2015): Začala sa debata o tom, ako využiť Javorinu. Podtatranské noviny. 15. 4. 2015. [<http://www.podtatranske-noviny.sk/2015/04/zacala-sa-debata-o-tom-ako-vyuzit-javorinu/> 27. 6. 2015]
- PROCHÁZKOVÁ, A. (2014): Diskurs a konstrukce nové identity rozvojové lokality: případová studie dostavby Vítězného náměstí v Praze. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 90 s.
- PROKOPOVÁ, K., ORSÁGOVÁ, Z., MARTINKOVÁ, P. (2014): Metodologie výzkumu v oblasti kritické analýzy diskurzu. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 76 s.
- PRÖBSTL, U. a kol. (2010): Natura 2000 Outdoor Recreation and Tourism. A guideline for the application of the habitats directive and the birds directive. Landwirtschaftsverlag GmbH, Bonn-Bad Godesberg, 80 s.
- SEIDL, T. (2008): Proces integrace marginálního území do regionálního systému: příklad vojenského újezdu Boletice. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 119 s.
- SEIDL, T., CHROMÝ, P. (2009): Turizmus v alternativních chráněných územích – koncentrovaná exploatace nebo šetrné formy? Recenzovaný sborník z konference: Dobrá praxe v udržitelnosti cestovního ruchu. 10.–11. 9. 2009. Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové, s. 50–57.
- SEIDL, T., CHROMÝ, P. (2010): Problémy integrace marginálního území do regionálního systému: příklad vojenského újezdu Boletice. Geografie, 115, č. 1, s. 44–63.
- STRÖMBERG, P. (2010): Swedish Military Bases of the Cold War: The Making of a New Cultural Heritage. Culture Unbound, 2, s. 635–663.
- STRÖMBERG, P. (2013): Funky Bunkers. The Post-Military Landscape as a Readymade Space and a Cultural Playground. In: Boyd, G. A., Linehan, D.: Ordnance: War +Architecture & Space. Ashgate, Farnham, s. 67–81.
- SVOBODOVÁ, P. (2015b): Jindřich Vařeka: Spojme síly a obnovme zašlou slávu prvorepublikových Brd. Příbramský deník. 15. 6. 2015. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/jindrich-vareka-spojme-sily-a-obnovme-zaslou-slavu-prvorepublikovych-brd-20150615.html 1. 10. 2015]
- SYROVÁTKOVÁ, J. (2006): Ralsko jako potencionální objekt cestovního ruchu. Sborník z konference s mezinárodní účastí: Bývalý vojenský prostor Ralsko a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu. 26. 8. 2006. Město Mimoň, Mimoň, s. 84–90.
- ŠAMÁNEK, J. (2010): Jak se dělá rasová válka? Kritická diskursivní analýza neonacistických textů. AntropoWebzin, 1, s. 43–54.
- ŠAUER, M., VYSTOUPIL, J., HOLEŠINSKÁ, A. a kol. (2015): Cestovní ruch. Učební text. Masarykova univerzita, Brno, 477 s.
- ŠVEC (2016): „Rozmazlená“ generace chce do armády. Nezvládá psychotesty ani dřinu. iDnes.cz. 4. 4. 2016. [http://zpravy.idnes.cz/armada-odmita-polovinu-zajemcu-psychotesty-fz8/domaci.aspx?c=A160404_142355_domaci_jj 4. 4. 2016]

THE NORTH SEA REGIONAL PROGRAMME (2007): Lisbon and Gothenburg Strategies for Competitiveness and Sustainability [http://archive.northsearegion.eu/files/user/File/IVB%20Document%20Library/Info_Sheets/Single_Info_Sheets/Info%20Sheet%203%20Lisbon%20Gothenburg.pdf] 10. 6. 2016]

URBANOVÁ, M. (2010): Analýza mediálního diskurzu: kauza Entropa. Bakalářská práce. Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Brno, 107 s.

VÁČKÁŘ, J. (1998): Revitalizace bývalého vojenského újezdu Ralsko – minulost a přítomost. Geografie, 103, č. 3, 151–152.

VÁŠÁT, P. (2008): Kritická diskursivní analýza: sociální konstruktivismus v praxi. AntropoWebzin, 2–3, s. 101–112.

VÁGNER, J. a kol. (2007): Analýza cestovního ruchu na Příbramsku. PřF UK v Praze, Praha, 151 s.

VLS (2016): Armáda uvolnila po 90 letech Brdy. Časopis zaměstnanců Vojenských lesů a statků ČR, s. p., č. 1., s. 8–10.

WOODWARD, R. (2001): Khaki conservation: an examination of military environmentalist discourses in the British Army. Journal of rural studies, 17, s. 201–217.

ZELENKA, J., TĚŠITEL, J., PÁSKOVÁ, M., KUŠOVÁ, D. (2013): Udržitelný cestovní ruch: management cestovního ruchu v chráněných územích. Gaudeamus, Hradec Králové, 327 s.

Mapové podklady:

AOPK ČR (2013): WMS služba Natura 2000 [<http://portal.nature.cz/>] 5. 6. 2016]

AOPK ČR (2016): Aktuálně platné vymezení CHKO Brdy a aktuálně platné vymezení zonace CHKO Brdy

ČÚZK (2016a): Veřejný dálkový přístup k datům registru územní identifikace, adres a nemovitostí [<http://vdp.cuzk.cz/>] 19. 5. 2016]

ČÚZK (2016b): WMS služba ZM200 [<http://geoportal.cuzk.cz/>] 15. 6. 2016]

Digitální geografická databáze ArcČR 500, verze 3.2

Iné zdroje:

Bureau of cultural hertiage (2016): Potential World Heritage Sites in Taiwan [http://twh.boch.gov.tw/taiwan/index.aspx?lang=en_us] 15. 6. 2016]

Brdská stopa (2016) [<http://www.brdskelisty.cz/brdska-stopa.html>, <https://www.facebook.com/brdskastopa/>] 15. 6. 2016]

Český horolezecký svaz (2016)

[<http://www.horosvaz.cz/> 15. 6. 2016]

Geopark Ralsko (2016)

[<http://geoparkralsko.cz/> 18. 5. 2016]

Hornické muzeum Příbram (2016)

[<http://www.muzeum-pribram.cz/> 15. 6. 2016]

Kompletní veřejný internetový jízdní řád IDOS (2016)

[<http://jizdnirady.idnes.cz/> 30. 5. 2016]

Ministerstvo pro místní rozvoj (2016)

[<http://www.mmr.cz> 15. 6. 2016]

Nařízení vlády o Chráněné krajinné oblasti Brdy č. 292/2015 Sb.

Obec Milín (2013)

[<http://www.milin.cz/> 30. 5. 2016]

Podbrdské info (2016)

[<http://www.podbrdskeinfo.cz/> 20. 4. 2016]

Regionální informační servis (2016)

[<http://www.risy.cz/> 30. 5. 2016]

Sphingidae museum (2016)

[<http://www.sphingidae-museum.com/> 15. 6. 2015]

Strategický plán rozvoje města Příbram na období let 2014–2020

[http://pribram.eu/files/post/101328/SP_Pribram_FINAL.pdf 15. 6. 2015]

Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory “SEVER“ (2016): DOTEK

[<http://sever.ekologickavychova.cz/dotek/> 15. 6. 2016]

Wikipedia, the free encyclopedia

[<https://www.wikipedia.org/> 30. 5. 2016]

Zákon č. 15/2015 Sb., o zrušení vojenského újezdu Brdy, o stanovení hranic vojenských újezdů, o změně hranic krajů a o změně souvisejících zákonů (zákon o hranicích vojenských újezdů)

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů

Zoznam článkov využitých na analýzu diskurzu:

- BERNARD, P. (2011): Brdy jsou v hledáčku podnikatelů, miní starosta Dobříva. 11. 5. 2011. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/brdy20110511.html 25. 9. 2015]
- Brdský spoj (2014): Sjezdovka na Třemošné? Projekt rozděluje veřejnost i politiky. 17. 9. 2014. [http://www.brdskyspoj.cz/sjezdovka-na-tremosne-projekt-rozdeluje-verejnost-i-politiky.html 18. 10. 2015]
- BRDY-RES PUBLICA (2011a): Naděje pro Brdy. 20. 4. 2011. [http://www.brdy-respublica.estranky.cz/clanky/komentujeme/nadeje-pro-brdy..html 25. 9. 2015]
- BRDY-RES PUBLICA (2011b): Zkázou pro Brdy je ignorance profesionálních ochránců přírody. 18. 1. 2011. [http://www.brdy-respublica.estranky.cz/clanky/archiv/zkazou-pro-brdy-je-ignorance-profesionalnich-ochrancu-prirody..html 25. 9. 2015]
- BRDY-RES PUBLICA (2012a): K diskusi u článku „Pár slov o odpůrcích CHKO Brdy“. 31. 5. 2012. [http://www.brdy-respublica.estranky.cz/clanky/komentujeme/k-diskusi-u-clanku---par-slov-o-odpurcich-chko-brdy---.html 25. 9. 2015]
- BRDY-RES PUBLICA (2012b): CHKO Brdy - otázky a odpovědi IV. 22. 5. 2012. [http://www.brdy-respublica.estranky.cz/clanky/chko-brdy---otazky-a-odpovedi/chko-brdy---otazky-a-odpovedi-iv.html 3. 10. 2015]
- ČÁMSKÝ, P. (2012a): Čámský: Brdy jsou uprostřed Čech a turisté je rádi navštíví Příbramský deník. 14. 3. 2012. [http://pribramsky.denik.cz/nazory_region/camsky-brdy-jsou-uprostred-cech-a-turiste-je-radi-navstivi-20120314.html 3. 10. 2015]
- ČÁMSKÝ, P. (2015a): Vláda ČR rozhodla o vyhlášení CHKO Brdy. Turistika-brdy.cz. 14. 10. 2015. [http://www.turistika-brdy.cz/vlada-cr-rozhodla-o-vyhlaseni-chko-brdy-6784 15. 10. 2015]
- Čámský (2015b): Návrhy a doporučení konference „Budoucnost Brd v CHKO“, vzešlé z pracovní skupiny č. 3 – Turistická infrastruktura. Příbramsko.eu. 11. 5. 2015. [http://www.pribramsko.eu/navrhy-a-doporuceni-konference-budoucnost-brd-v-chko-vzesle-z-pracovni-skupiny-c-3-turisticka-infrastruktura-6438 15. 10. 2015]
- ČÁMSKÝ, P., VAŘEKA, J. (2015): Z pracovní konference „Budoucnost Brd v CHKO“. Brdský spoj – originál 1990. 2. 4. 2015 [http://www.brdskyspoj.cz/zpracovni-konference-budoucnost-brd-vchko.html 15. 10. 2015]
- ČÁMSKÝ, P. (2016): BRDY - Res publica, z.s. [http://www.brdy-respublica.estranky.cz/ 12. 5. 2016]
- ČT24 (2015): CHKO na Brdech bude, schválila vláda. Česká televize. 12. 10. 2015. [http://www.ceskatelivize.cz/ct24/domaci/1600307-chko-na-brdech-bude-schvalila-vlada 15. 10. 2015]
- ČTK (2011): Řihák: Nikdo z Příbrami parcelovat Brdy nechce. Příbramský deník. 31. 10. 2011. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/brdy20111031.html 1. 10. 2015]
- ČTK (2012): Místní se přou o to, jak ochránit Brdy po odchodu armády. Příbramský deník. 18. 3. 2012. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/brdy20111031.html 3. 10. 2015]
- ČTK (2013): Nová CHKO Brdy by se měla oproti původním plánům zvětšit o pětinu. Příbramský deník. 27. 3. 2013. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/nova-chko-brdy-by-se-mela-oproti-puvodnim-planum-zvetsit-o-petinu-20130327.html 1. 10. 2015]
- ČTK (2013b): Středočeský a Plzeňský kraj bojují o Brdy. Tyden.cz. 26. 03. 2013. [http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/stredocesky-a-plzensky-kraj-bojuji-o-brdy_265296.html 15. 10. 2015]

- ČTK (2014a): Ministr obrany podpoří zákon pro rušení Vojenského újezdu Brdy. 3. 3. 2014. Příbramský deník. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/ministr-obrany-podpori-zakon-pro-ruseni-vojenskeho-ujezdu-brdy-20140303.html 18. 10. 2015]
- ČTK (2014b): Poslanci přerušili jednání o normě, jež zruší újezd Brdy. Příbramský deník. 18. 9. 2014. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/poslanci-prerusili-jednani-o-norme-jez-zrusi-ujezd-brdy-20140918.html 18. 10. 2015]
- ČTK (2014c): Spálené Poříčí chce mít správu nové CHKO Brdy na svém území. Příbramský deník. 28. 8. 2014. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/spalene-porici-chce-mit-spravu-nove-chko-brdy-na-svem-uzemi-20140828.html 15. 10. 2015]
- ČTK (2014d): Obce Plzeňského kraje vítají zrušení vojenského prostoru Brdy. 15. 12. 2014. Příbramský deník. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/obce-plzenskeho-kraje-vitaji-zruseni-vojenskeho-prostoru-brdy-20141215.html 18. 10. 2015]
- ČTK (2015a): CHKO Brdy bude mít nejspíš sídlo v Příbrami. Příbramský deník. 2. 9. 2015. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/chko-brdy-bude-mit-nejspis-sidlo-v-pribrami-20150902.html 20. 9. 2015]
- ČTK (2015b): O sídlo CHKO Brdy mají vedle Příbrami zájem i další obce. Příbramský deník. 30. 3. 2015. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/o-sidlo-chko-brdy-maji-vedle-pribrami-zajem-i-dalsi-obce-20150330.html 3. 10. 2015]
- ČTK (2015c): CHKO Brdy bude sídlit v Příbrami, Jincích a Spáleném Poříčí. Příbramský deník. 29. 9. 2015. [http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/chko-brdy-bude-sidlit-v-pribrami-jincich-a-spalenem-porici/1264080 11. 10. 2015]
- ČTK (2015d): Senát schválil zrušení Vojenského újezdu Brdy, zbývá podpis Zemana. Příbramský deník. 15. 1. 2015. Příbramský deník. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/senat-schvalil-zruseni-vojenskeho-ujezdu-brdy-zbyva-podpis-zemana-20150115.html 15. 10. 2015]
- ČTK (2015e): Brdské obce v Plzeňském kraji mohou převzít armádní majetek. Příbramský deník. 23. 1. 2015. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/brdske-obce-v-plzenskem-kraji-mohou-prevzit-armadni-majetek-20150123.html 3. 10. 2015]
- ČTK, HUTR, K. (2011): Seminář dvou stovek expertů bude řešit Brdy 12. 7. 2011. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/seminarbrdy20110712.html 1. 10. 2015]
- HODRMENT, J. (2015): Ministr Brabec: Aktivita správy CHKO a další aktivity AOPK se přesunou do Příbrami. Příbramsko.eu. 2. 9. 2015 [http://www.turistika-brdy.cz/ministr-brabec-aktivity-spravy-chko-a-dalsi-aktivity-aopk-se-presunou-do-pribrami-6686 29. 9. 2015]
- HUTR, K. (2010): Vojenský újezd Brdy musejí hlídat strážci. Příbramský deník. 17. 6. 2010. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/strazevbrdech20100617.html 8. 9. 2015]
- HUTR, K. (2011a): Újezd v Brdech možná nebude, dělostřelci zůstanou. Příbramský deník. 6. 4. 2011. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/brdy20110406.html 8. 9. 2015]
- HUTR, K. (2011b): Rušení újezdu: Obce z Plzeňska chtějí vracet hranice i lesy. Příbramský deník. 13. 6. 2011. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/brdychko20110612.html 8. 9. 2015]
- HUTR, K. (2011c): Hála: Západočeši si něco potichu připravují a na náš region se znovu kašle. Příbramský deník. 14. 9. 2011. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/brdy20110914.html 1. 10. 2015]
- HUTR, K. (2011d): Hamáček: Podle mého názoru by neměl být zrušen Vojenský újezd Brdy, ale Boletice. Příbramský deník. 24. 11. 2011. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/hamacek.html 1. 10. 2015]

HUTR, K. (2011e): Obce spojil zájem o budoucnost Středních Brd. Příbramský deník. 13. 12. 2011. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/brdy20111212.html 1. 10. 2015]

HUTR, K. (2011f): CHKO Brdy má mít 330 kilometrů čtverečních, pohlť i Třemšínsko. Příbramský deník. 25. 9. 2011. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/brdychko20110923.html 8. 9. 2015]

HUTR, K. (2011g): Obce už porcují Brdy a hledají sídlo správy CHKO. 13. 9. 2011. Zdroj: [http://www.denik.cz/stredocesky-kraj/obce-uz-porcuji-brdy-a-hledaji-sidlo-spravy-chko.html 8. 9. 2015]

HUTR, K. (2011h): Starostové: Zrušení újezdu Brdy není nejlevnější varianta. 19. 11. 2011. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/brdy20111118.html 1. 10. 2015]

HUTR, K. (2011i): Cílek: Střední Brdy, teď jsou krásné, ale pokud je začnete rozvíjet, tak je zkažíte. Příbramský deník. 10. 12. 2011 [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/vaclavcilek20111209.html 1. 10. 2015]

HUTR, K. (2012a): Matuna: Brdy jsou uprostřed Čech a turisté se prostě budou vracet domů. Příbramský deník. 12. 3. 2012. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/matuna-brdy-jsou-uprostred-cech-a-turiste-se-proste-budou-vracet-domu-20120312.html 1. 10. 2015]

HUTR, K. (2012b): Ministerstvo: V polovině srpna zveřejníme upravený návrh hranic CHKO Brdy. Příbramský deník. 29. 7. 2012. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/ministerstvo-v-polovine-srpna-zverejnimе-upraveny-navrh-hranic-chko-brdy-2012072.html 1. 10. 2015]

HUTR, K. (2012c): Hejtman Josef Řihák nechce rozdělit Brdy mezi dva kraje a čtyři okresy. Příbramský deník. 6. 12. 2012. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/hejtman-josef-rihak-nechce-rozdelit-brdy-mezí-dva-kraje-a-ctyri-okresy-20121206.html 1. 10. 2015]

HUTR, K. (2013a): Ministerstvo zveřejnilo návrh na vyhlášení CHKO Brdy. 7. 5. 2013. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/ministerstvo-zverejnilo-navrh-na-vyhlaseni-chko-brdy-20130507.html 15. 10. 2015]

HUTR, K. (2013b): Hejtman Řihák: Existuje například plán na golfový rezort u Padrtských rybníků. Příbramský deník. 12. 12. 2013. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/hejtman-rihak-existuje-naprikład-plan-na-golfovy-rezort-u-padrtських-rybníku-201.html 15. 10. 2015]

HUTR, K. (2013c): Podbrdští starostové: Brdům svítla naděje. Vojenský újezd možná nebude zrušený. Pražský deník.cz. 23. 9. 2013. [http://prazsky.denik.cz/z-regionu/podbrdsti-starostove-brdum-svitla-nadeje-vojensky-ujezd-mozna-nebude-zruseny-201-i2k3.html 15. 10. 2015]

HUTR (2014): Rušení újezdu a fikce kolem něj. Příbramský deník. 4. 12. 2014. [http://pribramsky.denik.cz/nazory_region/ruseni-ujezdu-a-fikce-kolem-odos-20141203.html 15. 10. 2015]

HUTR, K. (2015a): Církev požádala o vydání lesů ve Vojenském újezdu Brdy. Příbramský deník. 20. 1. 2015 [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/cirkev-pozadala-o-vydani-lesu-ve-vojenskem-ujezdu-brdy-20150120.html 15. 10. 2015]

HUTR, K. (2015b): Vyhlášení CHKO Brdy brzdí nevypořádané námitky, týkají se i rozlohy oblasti. Příbramský deník. 6. 7. 2015. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/vyhlaseni-chko-brdy-brzdi-nevyporadane-namitky-tykaji-se-i-rozlohy-oblasti-20150706.html 15. 10. 2015]

HUTR, K. (2015c): Fišer: Na těžbu dřeva vznik CHKO Brdy nebude mít vliv. 31. 8. 2015 [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/fiser-na-tezbu-dreva-vznik-chko-brdy-nebude-mit-vliv-20150831.html 15. 10. 2015]

- HUTR, K. (2015d): Ředitel vojenských lesů: Vpuštění dopravy by byl výrazný invazivní zásah. Deník.cz. 15. 10. 2015. [<http://www.denik.cz/stredocesky-kraj/reditel-vojenskych-lesu-vpusteni-dopravy-by-byl-vyrazny-invazivni-zasah-20151015.html> 18. 10. 2015]
- HUTR, K., JANOUŠ, V. (2014): Boj o Brdy nekončí. Armáda je ale nechce. Příbramský deník. 19. 3. 2014. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/boj-o-brdy-nekonci-armada-je-ale-nechce-20140319.html 15. 10. 2015]
- CHOUROVÁ, K. (2014): Starosta Vařeka o Brdech: Že by šlo o developerský projekt, je nesmysl. Příbramský deník. 5. 12. 2014. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/vareka-o-brdech-ze-by-slo-o-developersky-projekt-je-nesmysl-20141205.html 15. 10. 2015]
- CHOUROVÁ, K. (2015a): Plán na zpřístupnění Brd nabývá jasnějších obrysů. Příbramský deník. 17. 7. 2015. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/plan-na-zpristupneni-brd-nabyva-jasnejsich-obrysu-20150717.html 1. 10. 2015]
- CHOUROVÁ (2015b): Návštěvníci Brd se projdou novými stezkami už v červnu. Příbramský deník. 4. 11. 2015. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/navstevnici-brd-se-projdou-novymi-stezkami-uz-v-cervnu-20151104.html 5. 11. 2015]
- CHVOJKA, J. (2011): Byli jsme nakrmeni nic neříkajícími frázemi a čísly. Příbramský deník. 19. 8. 2011. [http://pribramsky.denik.cz/nazory_region/brdy20110818.html 8. 9. 2015]
- iDnes.cz (2015): Vojenský újezd v Brdech definitivně končí, Zeman podepsal zákon. iDnes.cz. 20. 1. 2015. [http://zpravy.idnes.cz/zeman-podespsal-zakon-zruseni-vojenskeho-ujezdu-brdy-ppj-/domaci.aspx?c=A150120_203641_domaci_bse 18. 10. 2015]
- JANKOVSKÁ, M. (2015): Nezaměstnanost, Brdy, zchátralé památky a žebření, to Jinecké trápí. Příbramský deník. 23. 1. 2015. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/nezamestnanost-brdy-zchatrale-pamatky-a-zebrani-to-jinecke-trapi-20150123.html 23. 1. 2015]
- JEŽEK, P. (2012): Navrhované zrušení VÚ Brdy a otázka následné ochrany přírody a krajiny. Příbramský deník. 24. 3. 2012. [http://pribramsky.denik.cz/nazory_region/navrhovane-zruseni-vu-brdy-a-otazka-nasledne-ochrany-prirody-a-krajiny-20120324.html 1. 10. 2015]
- KLOS, Č. (2011): Když generálové vyhlásují národní park. Ceskapozice.lidovky.cz. 19. 4. 2011. [http://ceskapozice.lidovky.cz/kdyz-generalove-vyhlasuji-narodni-park-fcq-/tema.aspx?c=A110417_105156_pozice_11901 8. 9. 2015]
- KOČOVSKÝ, M. (2015): Dohody s armádou selhaly, turistické trasy v Brdech se nestihnou vyznačit. iDnes.cz. 17. 8. 2015 [http://praha.idnes.cz/vyznacit-turisticke-trasy-v-brdech-se-nestihne-frs-/praha-zpravy.aspx?c=A150811_2183401_praha-zpravy_nub 25. 11. 2015]
- KOPECKÝ, J., TOLAR, A., ŠRÁMKOVÁ, J. (2012): Vláda zrušila vojenský újezd Brdy, další čtyři cvičiště se zmenší. iDnes.cz. 4. 1. 2012 [http://zpravy.idnes.cz/vlada-zrusila-vojensky-ujezd-brdy-dalsi-ctyri-cviciste-se-zmensi-pyu-/domaci.aspx?c=A120104_143158_domaci_jav 3. 10. 2015]
- KORELUS, P. (2013): Ochránci: Zástavbě Brd jen vyhlášení CHKO nezabrání. Příbramský deník. 15. 8. 2013. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/ochranci-zastavbe-brd-jen-vyhlaseni-chko-nezabrani-20130814.html 1. 10. 2015]
- KORELIS, P. (2014): Stropnický štve brdské starosty. Příbramský deník. 11. 2. 2014. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/stropnicky-stve-brdske-starosty-20140211.html 3. 10. 2015]
- KUČERA, V. (2011): Na odchod armády nejsou Brdy ani obce v současnosti připravené. Příbramský deník. 15. 7. 2011. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/brdy20110715.html 1. 10. 2015]

- LANG, M. (2011): Martin Lang: Jan Hamáček si plete pojmy s dojmy. Příbramský deník. 25. 11. 2011. [http://pribramsky.denik.cz/nazory_region/lang20111125.html 1. 10. 2015]
- LANG, M. (2013): Zástupci ministerstva obrany se setkali se starosty brdských obcí kvůli újezdu. Příbramský deník. 19. 12. 2013. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/zastupci-ministerstva-obrany-se-setkali-se-starosty-brdskych-obci-kvuli-ujezdu-2.html 1. 10. 2015]
- MATUNA, M. (2011a): Problémem by byla i potenciální necitlivá zástavba. Příbramský deník. 14. 6. 2011. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/stanoviskobrdy20110614.html 25. 9. 2015]
- MATUNA, M. (2011b): Matuna: Naše Svazky usilují o to, aby armáda VÚ Brdy neopustila. 7. 11. 2011. [http://pribramsky.denik.cz/nazory_region/region.html?reakce=1147977 25. 9. 2015]
- MO ČR (2014): Důvody pro zrušení VÚ Brdy se nemění, protiargumenty jsou často zavádějící. 12. 12. 2014. Příbramský deník [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/mo-duvody-pro-zruseni-vu-brdy-se-nemeni-protiargumenty-jsou-casto-zavadejici-201.html a též http://www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/duvody-pro-zruseni-vojenskeho-ujezdu-brdy-se-nemeni--protiargumenty-jsou-casto-zavadejici--105282/ 15. 11. 2015]
- NEDVĚD, J., EICHLER, P., TOLAR, A. (2011): Plán zrušit vojenský újezd vyvolal v Brdech nadšení i rozpaky. iDnes.cz 7. 4. 2011 [http://plzen.idnes.cz/plan-zrusit-vojensky-ujezd-vyvolal-v-brdech-nadseni-i-rozpaky-pbt-/plzen-zpravy.aspx?c=A110407_142227_plzen-zpravy_alt 17. 10. 2015]
- OTTO, P. (2011): Zrušíme vojenský újezd Brdy, navrhuje Vondruv úřad. E15. 6. 4. 2011 [http://zpravy.e15.cz/domaci/udalosti/zrusime-vojensky-ujezd-brdy-navrhuje-vondruv-urad 17. 10. 2015]
- POKORNÝ, J., ŠVEC, P. (2015): Po hřebenu Brd povede turistická trasa, značení všech potrvá dva roky. iDnes.cz. 28. 12. 2015 [http://zpravy.idnes.cz/otevreni-chko-brdy-0ns-/domaci.aspx?c=A151227_184539_domaci_ane 28. 12. 2015]
- POUSTKA, R. (2014): Proč nám zrušili vojenské Brdy? Brdy.org. – Stránky milovníků brdských hvozdů. 12. 12. 2014. [http://www.brdy.org/content/view/329/102/ 15. 1. 2015]
- POUSTKA, R. (2015): Nové stavby v CHKO. Brdy.org. 15. 4. 2015. [http://www.brdy.org/content/view/332/65/ 15. 1. 2015]
- PEJŠEK, J. (2013): Ministerstvo obrany se ohrazuje proti tvrzením brdských starostů. Příbramský deník 25. 9. 2013. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/ministerstvo-obrany-se-ohrazuje-proti-tvrzenim-brdskych-starostu-20130925.html a též aj http://www.mocr.army.cz/ 3. 10. 2015]
- Příbramský deník (2013): Hejtman Řihák vyzývá ministry Rusnokovy vlády, aby nerušili Vojenský újezd Brdy 18. 11. 2013 [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/hejtman-rihak-vyzyva-ministry-rusnokovy-vlady-aby-nerusili-vojensky-ujezd-brdy-2.html 3. 10. 2015]
- Příbramský deník (2014): Starostové jednali v Příbrami o Brdech, přijede i ministr Stropnický. Příbramský deník. 19. 11. 2014. [http://pribramsky.denik.cz 1. 10. 2015]
- Příbramský deník (2015a): Příbram chce ve městě sídlo CHKO Brdy, v březnu bude konference o brdské přírodě 20. 2. 2015 [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/pribram-chce-ve-meste-sidlo-chko-brdy-v-breznu-bude-konference-o-brdske-prirode.html 18. 10. 2015]
- Příbramský deník (2015b): Zoolog: Plné penziony na Padrtích, narvané lyžařské středisko? Nesmysl. Příbramský deník. 9. 4. 2015. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/zoolog-plne-penziony-na-padrtech-narvane-lyzarske-stredisko-nesmysl-20150409.html 18. 10. 2015]

- Příbramský denník (2015c): Vařeka: Už letos musí být vyznačena páteční síť tras v Brdech. Příbramský deník. 20. 8. 2015. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/vareka-uz-letos-musi-byt-vyznacena-paterni-sit-tras-v-brdech-20150520.html 3. 10. 2015]
- Příbramský deník (2015d): Petera: Zpřístupnění Brd považují za zkoušku, jak si umíme vážit přírody. Příbramský deník. 9. 7. 2015 [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/petera-zpristupneni-brd-povazuji-za-zkousku-jak-si-umime-vazit-prirody-20150709.html 18. 10. 2015]
- ROKOSOVÁ, A. (2011): „Nerušte vojenský újezd,“ bojí se starostové o zásoby pitné vody. iDnes.cz 15. 7. 2011. [http://praha.idnes.cz/neruste-vojensky-ujezd-boji-se-starostove-o-zasoby-pitne-vody-p75-/praha-zpravy.aspx?c=A110715_1618705_praha-zpravy_mav 8. 9. 2015]
- ROKOSOVÁ, A. (2012): Středočeši po zrušení újezdu v Brdech překreslí mapy, obce se zvětší. iDnes.cz. 17. 12. 2012. [http://praha.idnes.cz/zruseni-vojenskeho-ujezdu-v-brdech-duy-/praha-zpravy.aspx?c=A121217_1867490_praha-zpravy_ab 18. 10. 2015]
- ŘIHÁK, J. (2011): Nad Brdy se vznáší příliš nezodpovězených otázek. Příbramský deník. 16. 8. 2011. [http://pribramsky.denik.cz/nazory_region/brdy20110816.html 8. 9. 2015]
- SICHINGEROVÁ, L. (2014): Ministr stáhl návrh na zrušení újezdu a rozzlobil brdské starosty. iDnes.cz. 11. 2. 2014. [http://plzen.idnes.cz/brdy-vojensky-ujezd-zruseni-vlada-d5m-/plzen-zpravy.aspx?c=A140211_083946_plzen-zpravy_pp 15. 10. 2015]
- SOS BRDY (2011): SOS Brdy: Nejdůležitějším nástrojem pro zachování krajiny je nezastavitelnost území. Příbramský deník. 29. 11. 2011. [http://pribramsky.denik.cz/nazory_region/sosbrdy20111129.html 1. 10. 2015]
- ŠOPEJSTALOVÁ, B. (2012): Chráněná krajinná oblast Brdy podobu obcí v okolí neovlivní. Deník.cz 11. 10. 2012. [<http://www.denik.cz/plzensky-kraj/chranena-krajinna-oblast-brdy-podobu-obci-v-okoli-neovlivni-20121011.html> 1. 10. 2015]
- ŠOPEJSTALOVÁ, B., HUTR, K. (2013): Obce na Plzeňsku trvají na vrácení katastrů v Brdech. Příbramský deník. 25. 11. 2013. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/obce-na-plzensku-trvaji-na-vraceni-katastru-v-brdech-20131125.html 1. 10. 2015]
- SVOBODOVÁ, P. (2015a) : Vojenský újezd Brdy končí, otevírá se cesta rozvoje turismu. 29. 1. 2015. [http://pribramsky.denik.cz/nazory_region/vojensky-ujezd-brdy-konci-otevira-se-cesta-rozvoje-turismu-20150128.html 28. 12. 2015]
- SVOBODOVÁ, P. (2015b): Jindřich Vařeka: Spojme síly a obnovme zašlou slávu prvorepublikových Brd. Příbramský deník. 15. 6. 2015. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/jindrich-vareka-spojme-sily-a-obnovme-zaslou-slavu-prvorepublikovych-brd-20150615.html 28. 12. 2015]
- SVOBODOVÁ, P. (2015c): Ministr Brabec ke vzniku CHKO Brdy: Je to velká příležitost pro podnikatele. 5. 8. 2015. [http://pribramsky.denik.cz/zpravy_region/ministr-brabec-ke-vzniku-chko-brdy-je-to-velka-prilezitost-pro-podnikatele-20150805.html 1. 10. 2015]
- ŠRÁMKOVÁ, J. (2013): Plzeňský a středočeský hejtman se přou o to, jak si kraje rozdělí Brdy. 14. 1. 2013. [<http://plzen.idnes.cz>]
- ŠRÁMKOVÁ, J. (2015a): Už na jaře budou v Brdech značené trasy, na vrch Tok se zatím nesmí. iDnes.cz 4. 11. 2015. [http://plzen.idnes.cz/brdy-turisticke-znacen-znacky-trasy-vrch-tok-fqf-/plzen-zpravy.aspx?c=A151103_112707_plzen-zpravy_pp 28. 12. 2015]

ŠRÁMKOVÁ, J. (2015b): Od Nového roku se Brdy otevrou turistům. Cest je mnoho, chybí ale značení. 6. 12. 2016. [http://praha.idnes.cz/brdy-otevrou-turistum-znacení-stezka-dxm-/praha-zpravy.aspx?c=A151202_2209492_praha-zpravy_nub 28. 12. 2015]

TOLAROVÁ, M. (2013): Brdy? Hejtmani neuhnuli ani o píd'. Příbramský deník. 15. 1. 2013. [http://plzensky.denik.cz/zpravy_region/brdy-hejtmani-neuhnuli-ani-o-pid-20130114.html 1. 10. 2015]

TOP 09 Příbram (2010): Příbramská TOP 09 ukázala svoji sílu. 10. 10. 2010. [<http://www.top09.cz/regiony/stredocesky-kraj/volby/komunalni-volby-2010/okr-pribram/pribram/pribramska-top-09-ukazala-svoji-silu-4483.html> 18. 10. 2015]

VÍTKOVÁ, Z. (2015): Nejcennější je v Brdech bezlesí, říká přírodovědec před vyhlášením CHKO. Ekolist.cz . 8. 6. 2015. [<http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/nejcennejsi-je-v-brdech-bezlesi-rika-prirodovedec-pred-vyhlasenim-chko> 25. 9. 2015]

Další použité zdroje:

Senát Parlamentu České republiky (2015): 5. schůze, 37. hlasování, 14. 1. 2015 [<http://senat.cz> 15. 10. 2015]

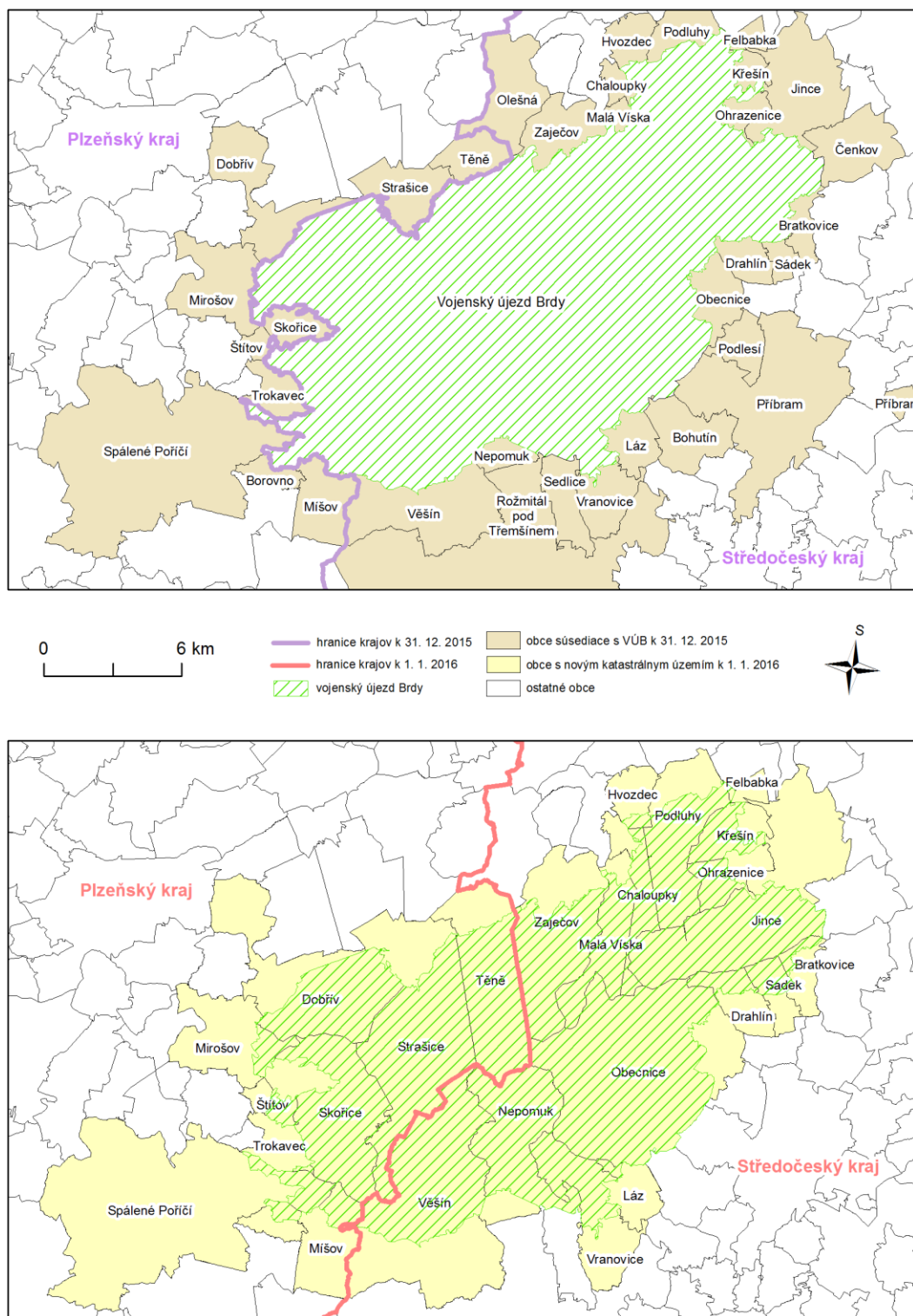
Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR (2014): 23. schůze, 188. hlasování, 12. 12. 2014 [<http://www.psp.cz/> 3. 10. 2015]

Prílohy

Príloha 1: Osnova pološtruktúrovaného rozhovoru

- existencia VÚB – prínos/bariéra pre rozvoj
- postoj k zrušeniu VÚB (vedenie obce/obyvatelia obce)
- názor na katastrálne členenie a krajské rozdelenie
- nezastaviteľnosť územia VÚB
- postoj k CHKO
- formy cestovného ruchu na území VÚB/v rámci okolia
- problémy v oblasti rozvoja cestovného ruchu
- aktivity obce na podporu cestovného ruchu (ubytovanie, stravovanie, aktivita miestnych podnikateľov, ďalšie atrakcie)
- pôsobnosť obcí v združeniach a zväzkoch (priority združenia, CR, efektívnosť spolupráce)
- ďalšie formy spolupráce

Príloha 2: Zmena administratívnych hraníc zánikom VÚB

Zdroj: ČÚZK (2016)

Príloha 3: Európsky významné lokality v CHKO Brdy

Lokalita	Rozloha (ha)	Predmet ochrany
Bradava (časť)	25,62 (7,9 v CHKO)	rak riavový (Austropotamobius torrentium)
Brda	66,24	mihul'a potočná (Lampetra planeri)
		Európske suché vresoviská
		Prechodné rašeliniská a trasoviská
		Rašelinový les
Felbabka	11,38	kunka žltobruchá (Bombina variegata)
Hrachovište	62,83	kunka žltobruchá (Bombina variegata)
Ledný potok	1,61	hlaváč bieloplutvý (Cottus gobio)
Mešenský potok (časť)	1,04 (0,23 v CHKO)	rak riavový (Austropotamobius torrentium)
Niva Kotelského potoka (časť)	186,84 (160,03 v CHKO)	mihul'a potočná (Lampetra planeri) Bezkolencové lúky na vápenatých, rašelinových alebo hlinito-ílovitých pôdach (Molinion caeruleae) Vlhkomilné vysokobylinné lemové spoločenstvá nížin a horského až alpínskeho stupňa Extenzívne kosené lúky nížin až pohorí (Arrhenatherion, Brachypodio-Centaureion nemoralis) Zmiešané jaseňovo-jelšové lužné lesy temperátnej a boreálnej Európy (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae)
Octárna	15,07	mihul'a potočná (Lampetra planeri)
Ohrozenický potok	1,62	mihul'a potočná (Lampetra planeri)
Padrt'sko	829,92	rak riavový (Austropotamobius torrentium) Prirodzené eutrofné vodné nádrže s vegetáciou typu Magnopotamion alebo Hydrocharition Európske suché vresoviská Druhovo bohaté psiarkové lúky na silikátových podložiach v horských oblastiach (a v kontinentálnej Európe v podhorských oblastiach) Bezkolencové lúky na vápenatých, rašelinových alebo hlinito-ílovitých pôdach (Molinion caeruleae) Vlhkomilné vysokobylinné lemové spoločenstvá nížin a horského až alpínskeho stupňa Extenzívne kosené lúky nížin až pohorí (Arrhenatherion, Brachypodio-Centaureion nemoralis) Extenzívne kosené lúky nížin až pohorí (Arrhenatherion, Brachypodio-Centaureion nemoralis) Chazmofytická vegetácia silikátových skalnatých svahov Rašelinový les Acidofilné smrečiny (Vaccinio-Piceetea)

Lokalita	Rozloha (ha)	Predmet ochrany
Teslíny	41,57	Druhovo bohaté psiarkové lúky na silikátových podložiach v horských oblastiach (a v kontinentálnej Európe v podhorských oblastiach) Bezkolencové lúky na vápenatých, rašelinových alebo hlinito-ílovitých pôdach (Molinion caeruleae) Vlhkomilné vysokobylinné lemové spoločenstvá nížin a horského až alpínskeho stupňa Extenzívne kosené lúky nížin až pohorí (Arrhenatherion, Brachypodio-Centaureion nemoralis)
Tok	156,6	Európske suché vresoviská Aktívne vrchoviská Prechodová rašeliniská a triasoviská Chazmofytická vegetácia silikátových skalnatých svahov
Trokavecké louky	11,05	Bezkolencové lúky na vápenatých, rašelinových alebo hlinito-ílovitých pôdach (Molinion caeruleae) Vlhkomilné vysokobylinné lemové spoločenstvá nížin a horského až alpínskeho stupňa Extenzívne kosené lúky nížin až pohorí (Arrhenatherion, Brachypodio-Centaureion nemoralis)
Třemšín a Hřebence	167,98	Chazmofytická vegetácia silikátových skalnatých svahov Bučiny asociácie Luzulo-Fagetum Lesy zväzu Tilio-Acerion na svahoch, sutinách a v roklinách
V Úličkách	135,08	Bezkolencové lúky na vápenatých, rašelinových alebo hlinito-ílovitých pôdach (Molinion caeruleae) hlaváč bieloplutvý (Cottus gobio)

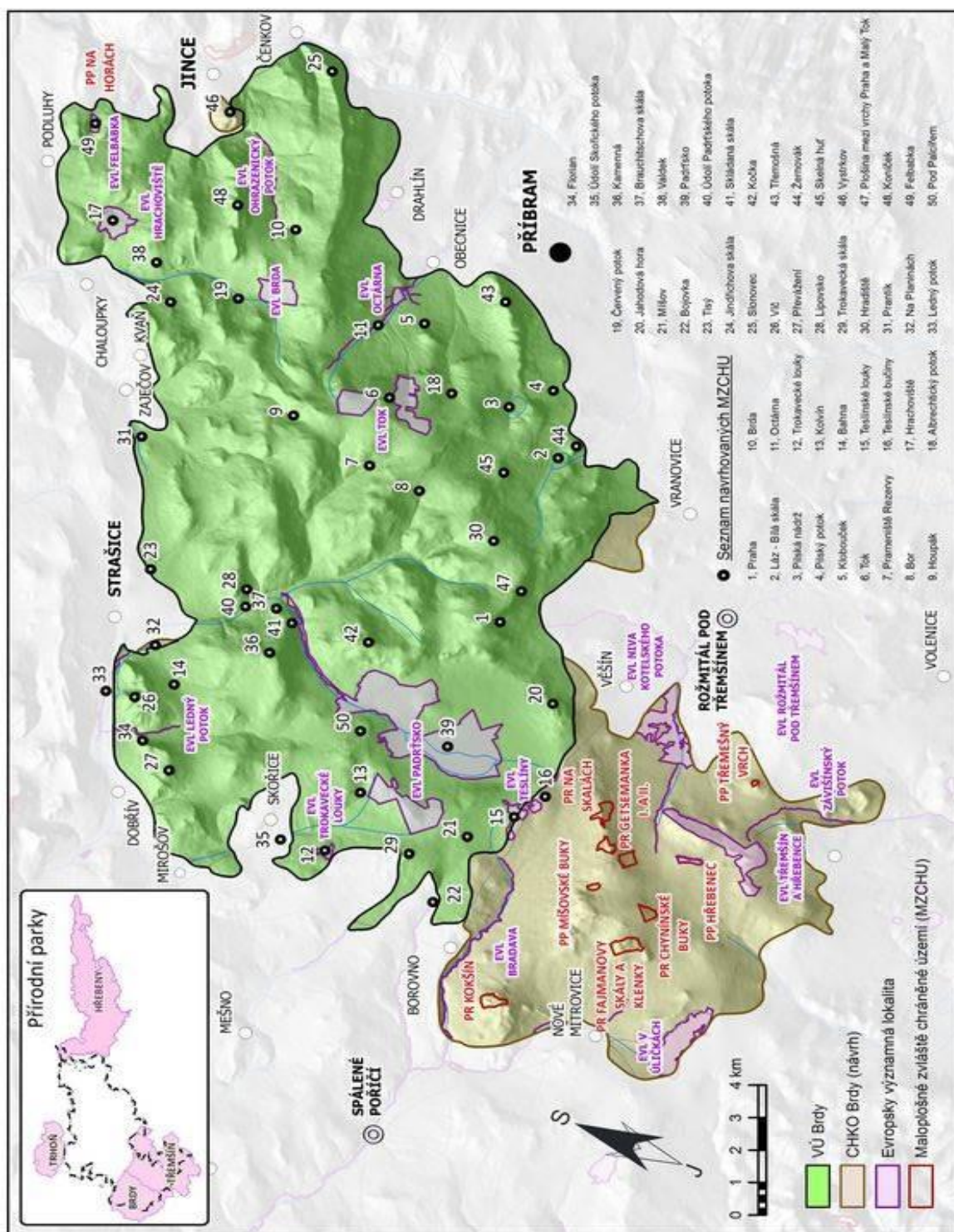
Zdroj: AOPK ČR (2012)

Príloha 4: Maloplošné zvlášť chránené územia v CHKO Brdy

Prírodné rezervácie	Predmet ochrany
PR Fajmanovy skály a Klenky	reliktný bor a jedlové bučiny na buližníkových skalách a sutiach
PR Chynínske buky	kvetnaté bučiny s drobnými prameniskami
PR Kokšín	kvetnaté bučiny a jedlobučinami s mesačnicou trvácou
PR Na Skalách	kyslé bučiny s odkryvmi buližníkových skaliek a menšími plochami sutín
PR Getsemanka I. a II.	kvetnaté a kyslé bučiny a suťové lesy s typickou kvetenou
Prírodné pamiatky	Predmet ochrany
PP Mišovské buky	kyslá bučina s vtrúsenou jedľou
PP Hřebenec	vypreparovaný skalný odkryv s rozsiahlym kamenným morom a zbytkami reliktného boru
PP Třemešný vrch	horská suťová jesenina a javorina

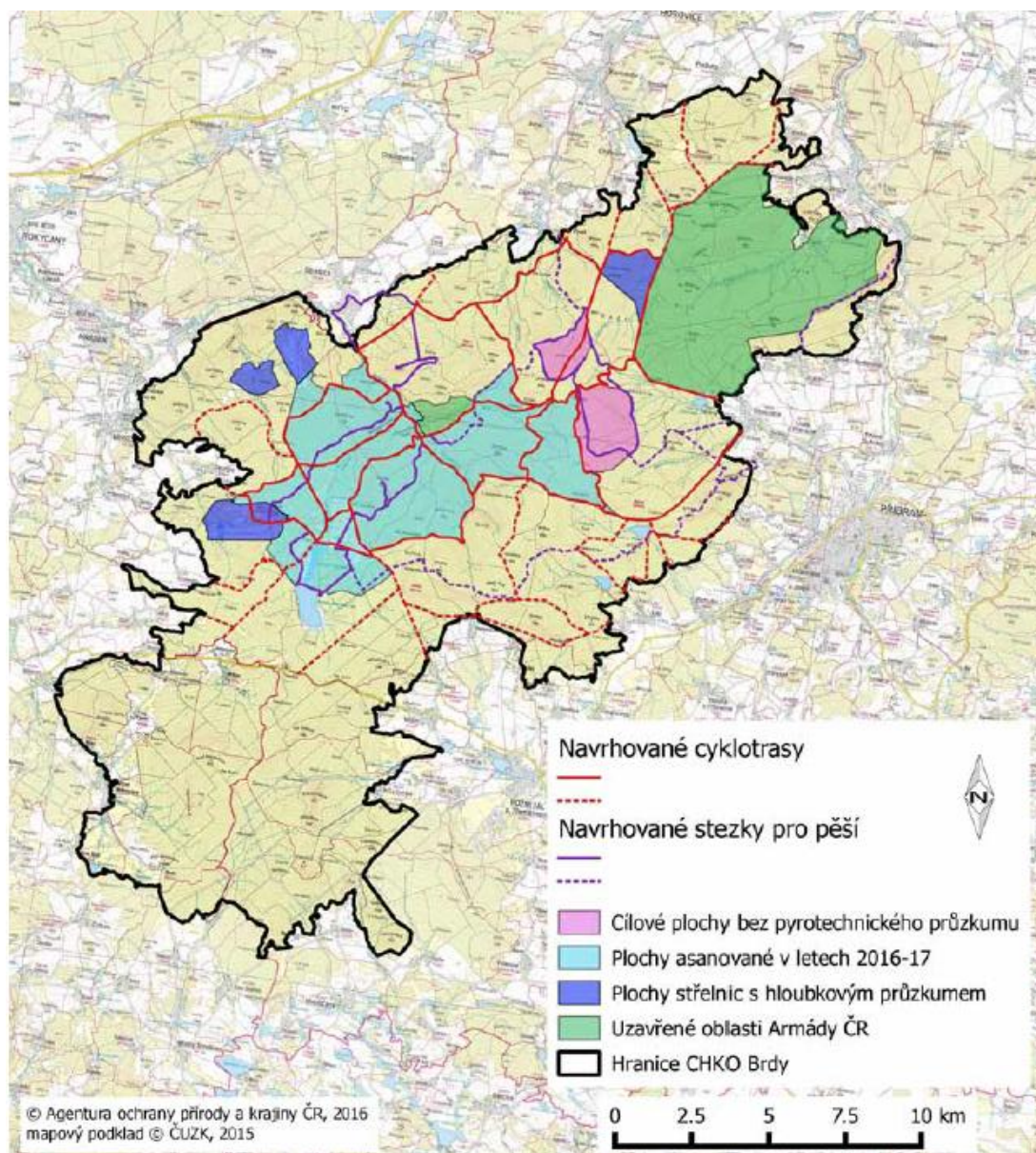
Zdroj: AOPK ČR (2012)

Príloha 5: Európsky významné lokality, maloplošné zvlášť chránené územia a navrhované maloplošné zvlášť chránené územia v CHKO Brdy

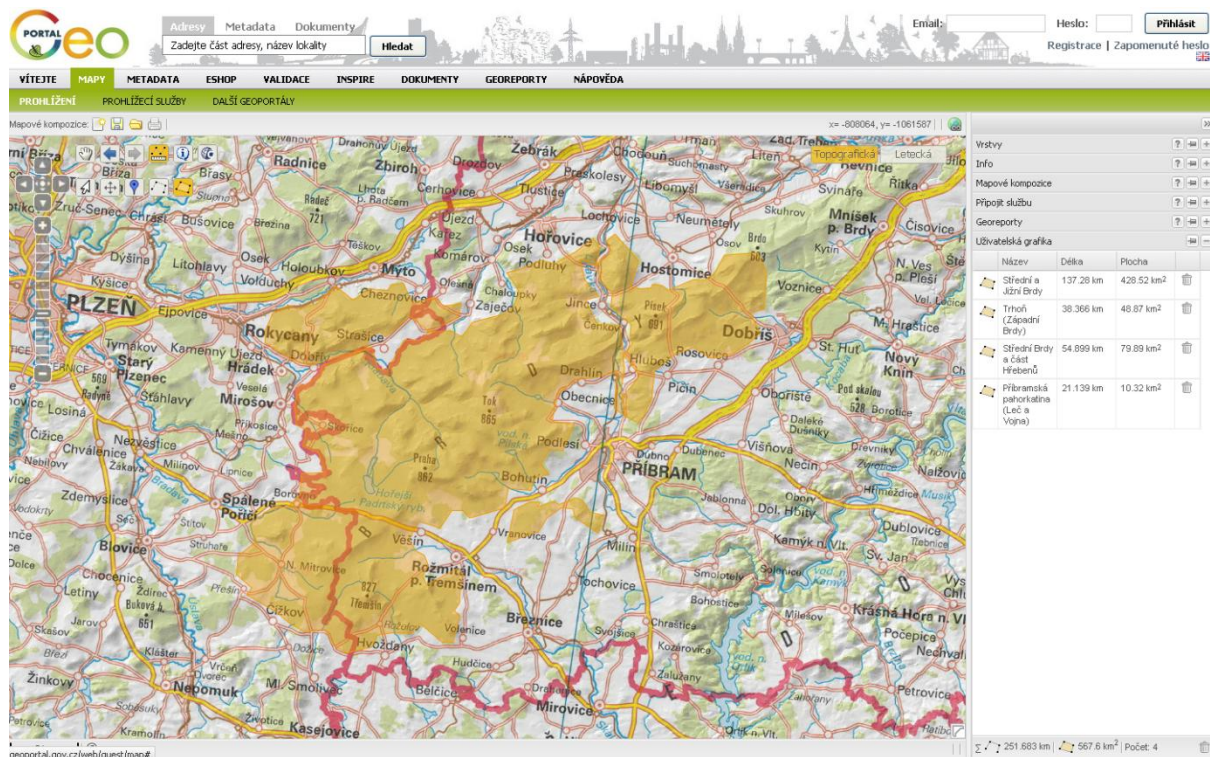
Zdroj: AOPK ČR (2016)

Príloha 6: Navrhované trasy pre cyklistov a peších a sprístupnenie oblasti z pohľadu Armády ČR

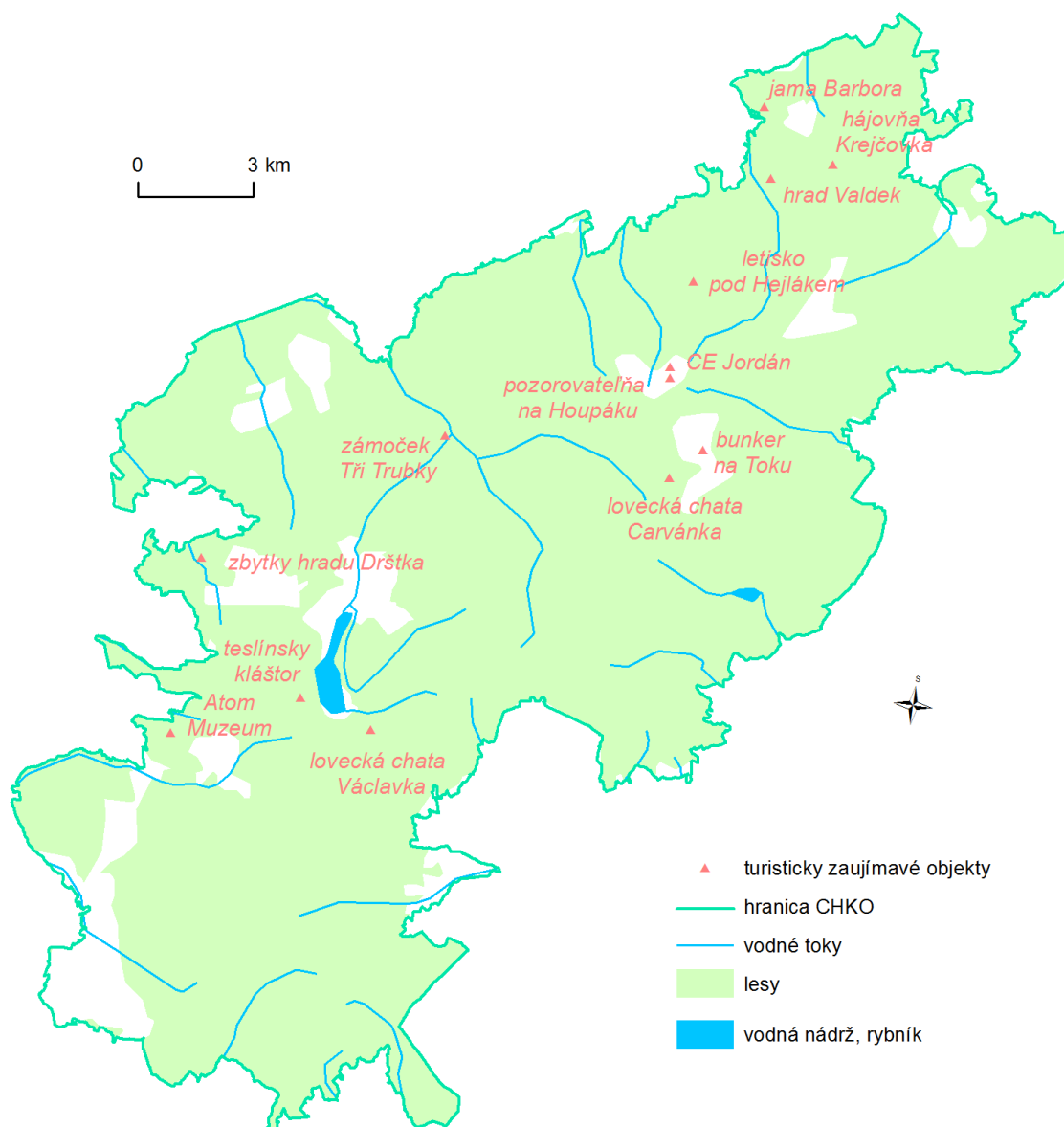
Zdroj: Fišer, Obermajer (2016)

Príloha 7: Návrh širšieho vymedzenia CHKO Brdy združenia Brdy – Res publica

Zdroj: archív združenia Brdy – Res publica

Príloha 8: Vybrané turisticky atraktívne objekty na území VÚB

Zdroj: AOPK ČR (2016), ArcČR 500, verzia 3.2